

T.C
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**AMY TAN'İN *TALİH KUŞU* VE *MUTFAK TANRISI* ROMANLARINDA
KÜLTÜREL UZLAŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

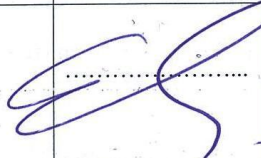

HAZIRLAYAN
Gamze GÖRÜRÜM

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Ü. Memet Metin BARLIK

VAN-2019

KABUL VE ONAY

Gamze Görürüm tarafından hazırlanan "Amy Tan'ın *Talih Kuşu* ve *Mutfak Tanrısı* Romanlarında Kültürel Uzlaşma" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Ü. Memet Metin Barlık İngiliz Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Başkan: Doç. Dr. Bülent Cercis Tanrıtanır İngiliz Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Üye: Dr. Öğrt. Ü. Emrullah Şeker Batı Dilleri ve Edebiyatı, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	
Yedek Üye: Dr. Öğrt. Ü. Zeki Edis İngiliz Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	.....
Yedek Üye: Üye: Dr. Öğrt. Ü. Şahin Kızıldaş Batı Dilleri ve Edebiyatı, Bitlis Eren Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum	.....
Tez Savunma Tarihi:	14/06/2019
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (29.05.2019)

İmza

Gamze GÖRÜRÜM

(Yüksek Lisans Tezi)
Gamze GÖRÜRÜM

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2019

**(AMY TAN'İN *TALİH KUŞU* VE *MUTFAK TANRISI* ROMANLARINDA
KÜLTÜREL UZLAŞI)**

ÖZET

Talih Kuşu ve *Mutfak Tanrısı* eserlerinde, Amy Tan Çin kökenli kadınların Amerika'daki yaşamlarını bizlere yansıtır. Birinci nesil anneler ve onların ikinci nesil kızları kitaplardaki başkarakterlerdir. Amy Tan yarı otobiyografik bu kitaplarında Amerika'ya göç etmiş anneleri ve onların Amerikan kültürü ortasında doğup büyüyen kızlarıyla aralarında geçenleri kaleme almıştır. Her iki kitapta da anneler ve kızların bakış açılarından olay örgüsü anlatılmaktadır. Bu karakterler iki kültüre ait olmanın zorluklarını tecrübe ederler. Anneler Çinli kökenlerinden kopmak istemezken, kızlar da Amerikan değerlerine sıkı sıkıya bağlanırlar. Kimlik bunalımları, anne ve kızlar arasındaki iletişimsizlik, dil problemleri, adapte olma çabaları anneler ve kızlarının uzlaşmalarını engeller. Ayrıca tüm bu sorunlar birinci nesil Çinli annelerin Amerikan kültürüyle uzlaşmasını zorlaştırırken, ikinci nesil Çinli Amerikalı kızları da kökenlerinin ait olduğu Çin'i kabullenmelerine engel olur. Fakat her iki kitabın sonunda da ana karakterler birbirlerini anlamaya başlar. Özellikle ikinci nesil Çinli kadınlar annelerini tanıdıkça kendilerini tanıdıklarını fark ederler ve hem Çinli kökenleriyle hem de anneleriyle uzlaşırlar. Bu çalışmada, anneler ve kızları arasındaki çatışma ve uzlaşma karşılığı anne-kız bağlamında incelenecektir. Çatışmaya sebebiyet veren kimlik sorunları, iletişimsizlik, kültür ve nesil farklılıkları yorumlanacaktır. Çalışmanın asıl konusu olan çözülme ve uzlaşmanın romanlarda nasıl şekillendiği gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel uzlaşma, anne-kız, Çin kültürü, Amerikan kültürü, Amy Tan, çatışma.

Sayfa Adedi:94

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Memet Metin Barlık

(MA Thesis)

Gamze GÖRÜRÜM

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

JUNE, 2019

**(CULTURAL RECONCILIATION IN AMY TAN'S *THE JOY LUCK CLUB*
AND *THE KITCHEN GOD'S WIFE*)**

ABSTRACT

In *The Joy Luck Club* and *The Kitchen God's Wife*, Amy Tan tells us about the life of women, who live in America, are originally from China. The first-generation women, mothers and the second generation, daughters are the main characters in her books. In her semi-autobiographic books, Amy Tan handled the problems of the mothers who immigrated to America and their daughters who were born in American culture. In both books, the plot is narrated from the perspectives of mothers' and daughters'. These characters experience the difficulties of having two different cultures. While mothers do not desire to split off from their origins, daughters follow the American values. Identity problems, the lack of communication between mothers and daughters, language problems and adaptation prevent reaching an agreement between mothers and daughters. On one hand, all those problems make it hard to reach an agreement with American culture for the first generation of Chinese mothers on the other hand, cultural problems prevent the second generation of Chinese-American daughters' accepting the idea of being Chinese originated. But in the final of the two books, main characters begin to understand each other. Especially as the second-generation Chinese women get to know their mothers, they realize the similar traces that they have and they come to an agreement with their mother and their Chinese origins. In this thesis, I am going to study the conflicts between mothers and daughters and the reconciliation from the aspect of mother and daughter. I would like to make a comment on the problem of identity, lack of communication, cultural and generation differences which cause the disagreement. I

am going to reveal how reconciliation is shaped in novels which is my main studying subject.

Key Words: Cultural reconciliation, mother-daughter, Chinese culture, American culture, Amy Tan, conflict.

Quantity of Page:94

Scientific Director: Memet Metin BARLIK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iv
TEŞEKKÜR SAYFASI	vi
GİRİŞ	1
1.19. Yüzyılda Çinlilerin Amerika'ya Göç Serüveni	5
1.1.Çinlilerin Amerika'ya Göç Etme Nedenleri.....	5
1.2.Çinlilerin Amerika'daki Yaşamları	8
1.3. Amerika'da Çinlilere Karşı Önyargı ve Irkçılık.....	10
1.4. 20. Yüzyılda Amerika'daki Çinli Göçmenler	13
2. GÖÇ İLE İLİNTİLİ BAZI KAVRAMLAR	21
2.1.Irk	22
2.2.Etnisite ve Etnik Kimlik.....	24
2.3. Kültürel Kimlik	28
2.4. Çokkültürlülük ve Asimilasyon	30
3. ÇİNLİ AMERİKALI EDEBİYATI	34
3.1. Erken Dönem Çinli Amerikalı Edebiyatı	37
3.2. Amerika Doğumlu İkinci Kuşak Çinli Yazarlar	39
3.3. Çağdaş Çinli Amerikalı Yazarlar	41
3.4. Amy Tan'in Hayatı ve Eserleri	44

4. TALİH KUŞU VE MUTFAK TANRISI ROMANLARINDA KÜLTÜREL FARKLILIKLAR	51
4.1. Çin Yaşam Tarzı.....	52
4.1.1. Yemek Kültürü	52
4.1.2. Aile.....	59
4.2. Çin Gelenekleri ve Amerikan Bakış Açısı.....	64
4.2.1. Astroloji.....	64
4.2.2. Feng Shui.....	69
5. ANNELER VE KIZLAR ARASINDAKİ UZLAŞIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE KÜLTÜREL UZLAŞININ SAĞLANMASI.....	76
6. SONUÇ	92
KAYNAKLAR	95
ÖZGEÇMİŞ	
ORİJİNALLİK RAPORU	

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları olan, yardım ve rehberliğini esirgemeyen çok kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Memet Metin BARLIK'a en içten saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince değerli desteğini bana gösteren, beni her zaman cesaretlendiren, zorluklara karşı direnmem için bana güç veren canım annem Nevin GÖRÜRÜM'e minnettarım.

Tez yazımım boyunca bana moral veren, ihtiyaım olan her an yanımda olan sevgili babam Hüseyin GÖRÜRÜM'e teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak, yapıcı eleştirileriyle tez sürecime büyük katkıda bulunan canım kardeşim Sercan GÖRÜRÜM'e teşekkür ederim.

Gamze GÖRÜRÜM

GİRİŞ

Kendi yaşam alanlarından sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve psikolojik sebeplerden ötürü ayrılan ve daha iyi hayat standartlarına sahip olabilme umuduyla yeni bir yerleşim bölgesi bulmak üzere ülkelerinden kopan insanların yer değiştirme hareketi olarak adlandırılabilir göç, asırlar boyu devam eden ve bu nedenle insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası olarak nitelendirilebilecek bir olgudur. Doğal afetler, savaşlar, siyasi karışıklıklar, maddi imkansızlıklar, etnik veya din konusundaki ayrımcılıktan kaçmaya çalışan insanların daha iyi bir yaşama sahip olabilme düşü, onları genellikle gelişmiş ülkelere doğru göç etmeye yöneltmiştir. Bu bağlamda göçmen nüfusunun dünyanın birçok bölgesinde oldukça farklı oranlarda dağılım göstermesine rağmen, bazı ülkeler göç konusundaki tecrübeleri ve sahip oldukları göçmen nüfusu açısından öne çıkmaktadırlar (Yüceşahin, 2017). Bu noktada Amerika'yı, dünyanın birçok yerinden göç alan ve farklı etnik kökenli insanların bir arada yaşadığı bir ülke olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Batı ve Kuzey Avrupa'dan başlayan, sonrasında Çin, Japonya ve Hindistan gibi ülkelere de Amerika'ya yayılan göç dalgası, Amerika'daki etnik çeşitliliğin ne denli fazla olduğunu göstermektedir. Birçok kültürü içinde barındıran bu birleşim, Amerika'da çokkültürlü bir yapının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Her ne kadar farklı kültürlerin bir arada bulunması Amerika'ya çeşitlilik kazandırsa da, gelenek, görenek, din, kültür ve dilleri büyük oranda farklılık gösteren insanlar aynı ortamda hayatlarına devam etmek zorunda kalmış, (Tunç, 2015) bu yüzden birçok uyum problemi ve kültürel çatışmanın doğması da kaçınılmaz olmuştur. Farklı kültür geçmişlerine sahip olan bu insanların, birlikte yaşayabilmeleri, aralarında oluşan iletişim engellerinin üstesinden gelebilmeleri ve uzlaşmaları gerekmektedir (Aksoy, 2012). Bu süreç göçmenler için elbette ki çok kolay olmayacaktır. Bu bağlamda, denizaşırı ülkelere gelen ilk göçmenler olan Çinliler, Amerika'da sosyal ve ekonomik olarak birçok engelle karşılaşmıştır. Büyük umutlarla geldikleri Amerika'da, ırkçılık ve ayrıma maruz kalmış ve ekonomik anlamda büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Bunların yanında, Amerika'daki yeni çevrelere alışmak, yeni kültürü tanımaya çalışmak ve aynı zamanda kendi kültür ve kimliklerini korumak için çaba sarf etmişlerdir.

Çinlilerin Amerika'da hayata tutunma, Amerikan toplumu ve değerleriyle uzlaşma çabaları edebiyata da büyük ölçüde yansımıştır. Çinli- Amerikalı bir kadın yazar olan Amy Tan de, eserlerinde göçmenlerin Amerika'daki mücadelelerini anne-kız ekseninde anlatmaktadır. *Talih Kuşu* ve *Mutfak Tanrısı* eserlerinde, Amy Tan Çin kökenli kadınların Amerika'daki yaşamlarını bizlere yansıtır. Birinci nesil anneler ve onların ikinci nesil kızları kitaplardaki baş karakterlerdir. Amy Tan yarı otobiyografik bu kitaplarında Amerika'ya göç etmiş anneleri ve onların Amerikan kültürü ortasında doğup büyüyen kızlarıyla aralarında geçenleri kaleme almıştır. Her iki kitapta da anneler ve kızların bakış açılarından olay örgüsü anlatılmaktadır. Bu karakterler iki kültüre ait olmanın zorluklarını tecrübe ederler. Anneler Çinli kökenlerinden kopmak istemezken, kızlar da Amerikan değerlerine sıkı sıkıya bağlanırlar. Kimlik bunalımları, anne ve kızlar arasındaki iletişimsizlik, dil problemleri, adapte olma çabaları anneler ve kızlarının uzlaşmalarını engeller. Ayrıca tüm bu sorunlar birinci nesil Çinli annelerin Amerikan kültürüyle uzlaşmasını zorlaştırırken, ikinci nesil Çinli Amerikalı kızları da kökenlerinin ait olduğu Çin'i kabullenmelerine engel olur. Fakat her iki kitabın sonunda da ana karakterler birbirlerini anlamaya başlar. Özellikle ikinci nesil Çinli kadınlar annelerini tanıdıkça kendilerini tanıdıklarını fark ederler ve hem Çinli kökenleriyle hem de anneleriyle uzlaşırlar. Bu çalışmada, anneler ve kızları arasındaki çatışma ve uzlaşma karşılığını anne-kız bağlamında incelenecektir. Çatışmaya sebebiyet veren kimlik sorunları, iletişimsizlik, kültür ve nesil farklılıklarını yorumlanacaktır. Çalışmanın asıl konusu olan çözülme ve uzlaşmanın romanlarda nasıl şekillendiği gösterilecektir.

Amy Tan'ın ikinci nesil göçmen bir yazar olması ve ailesinin de Çin arka planı olmasından dolayı, eserlerinde göçmen tecrübelerine rastlamak mümkündür. Bu yüzden Amy Tan'ın romanlarını daha iyi analiz edebilmek için Çinlilerin Amerika'ya olan göç tarihini incelemek gerekir. Bu tezin ilk bölümünde Çinli göçmenlerin Amerika'ya geliş sebepleri ve amaçları, Amerika'daki hayatları ve Amerika'da göçmen olarak karşılaştıkları zorluklar anlatılacaktır. Amerika'daki sosyal, ekonomik ve politik yapının Çinli Amerikalı göçmenler üzerindeki etkisi irdelenecektir.

Amy Tan'ın *Talih Kuşu* ve *Mutfak Tanrısı* kitaplarında, anneler, kızlarının öz kültüre ait değerleri kaybetmesinden ve Amerikan kültürü içinde asimile

olmalarından korkmaktadırlar. Bu nedenle onlara Çin değerlerini aktarmak ve kendi kültürel kimliklerini tanıyabilmeleri için yardımcı olmak istemişlerdir. Annelerin kendileri de öz kültür değerlerinin kaybolma korkusu hissetmekte ve Amerikan kültürüyle uyum ve uzlaşma sürecinde zorluk yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, farklı kültürlerin bir araya gelmesi, birinci ve ikinci kuşakların bu kültürlerle ve birbirleriyle olan etkileşimleri göç süreciyle ilgili bazı kavramları tanımlamayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle tezin ikinci bölümünde ırk, etnisite, etnik kimlik, kültürel kimlik, çokkültürlülük, asimilasyon gibi kavramlar açıklanacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, göçmenlik sürecinin Çinli Amerikalıların edebiyatına nasıl yansıdığını anlamak adına, Çinli Amerikalı edebiyatının ana hatları ve tarihsel gelişimi değerlendirilecektir. Bu bağlamda Çinli Amerikalı edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olan Amy Tan'in hayatı, görüşleri ve esinlendikleri anlatılacak ve tezin inceleme konusunu oluşturan *Talih Kuşu* ve *Mutfak Tanrısı* eserleri tanıtılacaktır. Bunlarla birlikte, Amy Tan'in romanlarındaki gibi kültürel çatışma ve uzlaşmayı ele alan ve Amy Tan'in romanlarına emsal oluşturan Çinli Amerikalı edebiyatından bazı eserler kısaca tanıtılacaktır.

Tezin dördüncü bölümünde, farklı kültürel kökenlere ait bireylerin kendilerini çokkültürlü bir yapı içerisinde nereye koyduklarının cevabı aranacaktır. Göçmenlerin geçmişten taşıdıkları köken kültürleriyle, içinde yaşadıkları toplum tarafından onlara sunulan yeni kültürlerinin ne derece bağdaştığını göstermek amaçlanmaktadır. Bu noktada Çinli göçmenlerin köken (öz) kültürlerinin içinde bulunan gelenek ve görenekler, inanç, yemek ve alışkanlıklar gibi unsurlar tanımlanacaktır. Bunlara ek olarak, Çin kültürü ve Amerika kültürünün farklılıklarına ve bu iki kültürün birinci ve ikinci nesil Çinli Amerikalı kadınlar üzerindeki etkileri analiz edilecektir. Birinci nesil annelerin ve ikinci nesil kızların hangi kültüre kendilerini ne kadar ait hissettiği ya da hangi kültürün geleneklerini ve alışkanlıklarını sürdürdüğü araştırılacaktır. Kadınların kendilerini tanımlarken bu iki kültürden hangisinin kültürel unsurlarını özümstedikleri ve hayatlarına nasıl yansıtıtları da tezin kapsamında yer almaktadır.

Tezin beşinci bölümünde kadınların uzlaşmalarını etkileyen faktörlere yer verilecektir. Çinli Amerikalı kadınların Amerika'daki kimlik mücadelesi, anneler ve kızlar arasındaki iletişimsizlik, İngilizce konuşmamakta ısrar eden anneler ve Çince

öğrenmek istemeyen kızlar arasındaki dil sorunları, geleneklere bağlı anneler ve çağdaş ve özgür yaşamı tercih eden kızlar arasındaki karşıtlıklar bu çalışmada vurgulanacaktır. Ayrıca bu bölümde, *Mutfak Tanrısı* ve *Talih Kuşu* romanlarındaki Çinli Amerikalı kadınların "kadınlar" olarak birleşip uyanışlarına ve uzlaşmaya giden yoldaki keşfetme süreçlerine değinilecektir.

BÖLÜM 1: 19. YÜZYILDA ÇİNLİLERİN AMERİKA'YA GÖÇ SERÜVENİ

1.1. ÇİNLİLERİN AMERİKA'YA GÖÇ ETMELERİNİN NEDENLERİ

Göç, yalnızca bir yer değiştirme hareketi değildir; ekonomik, demografik, politik, sosyal ve kültürel olarak oldukça kapsamlı açıdan değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Bu yönüyle göçün birçok nedenden kaynaklanabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin, hem yaşanılan hem de göç edilmek istenen ülkenin itici ve çekici bazı unsurları vardır. Yaşanılan bölgedeki itici nedenler ve yaşanmak istenen alanlardaki çekici nedenler bireylerin göç kararı vermelerinde oldukça etkilidir. İtici nedenler, bireylerin doğdukları, yetiştikleri ve alışkın oldukları hayatı bırakmalarına ve bu yaşam alanlarını terk etmelerine yol açan sebepleri içerir. Eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanamama, güvensiz bir yaşam alanı, şiddet ve baskılar itici nedenleri oluştururken, göç edilmek istenen ülkenin sunduğu ekonomik imkanlar, daha güvenli bir yaşam düşüncesi, özgürlük, eğitim koşulları çekici nedenler arasında yer alır (Çelik, 2006).

İlk Çinli göçmenlerin de 19. yüzyılda başladıkları göç serüveninde, itici ve çekici birçok nedenin varlığını görmek mümkündür. 19. yüzyılda yoksulluk, zulüm, korku, işsizlik ve doğal afetleri kapsayan sebepler yüzünden Çin'de hayat çok zordu ve tüm bunlar onları göçe itiyordu. Sel, kuraklık, deprem gibi doğal afetler o dönemlerde Çinlilerin yaşamının bir parçasıydı ve devlet bu konuda halka gereken yardımı yapmıyordu. 1852'de Güney Çin'de Huang He nehriindeki büyük selden sonra kıtlık ve hastalıklar baş gösterdi. Benzer olarak, Henan şehrindeki kuraklık, Guangdong'daki sel ve kıtlık birçok insanın göç etmesine zemin hazırladı.

Çin, 19. yüzyılda çoğunluğu köylülerden oluşan ve geçim kaynağı büyük oranda tarıma dayalı olan bir ülkeydi. Fakat hakim olan feodal düzenin köylülerin tarımdan elde ettiği ürünlerin büyük bir kısmını alması ve ödedikleri vergiler, köylüleri her geçen gün daha fazla fakirleştirmekteydi. Geçim sıkıntısı, halkın gereksinimlerini karşılayamaması, tarımda ve sanayide geri kalmışlık da toplumdaki huzursuzluğu artırmıştı. Tüm bu nedenler bir yandan halkın baskı altında kalmasına sebep oluyor diğer yandan onları devlete karşı isyana teşvik ediyordu. O dönemlerde devleti yöneten Qing Hanedanlığı bu iç etkilerin yanında aynı zamanda dış etkilerle

de mücadele etmekteydi. İngiliz tüccarların gizlice ülkeye afyon sokmaları Çin ve İngiltere arasında gerilim yaratmıştı. Çünkü afyon bağımlılığı, Çin'deki Konfüçyus düşüncesinin temeline göre toplumsal ilişkileri bozan ve çürüten bir alışkanlıktı. İngiltere ise Çin'i bir afyon pazarı olarak görüyor ve afyon ticaretini yapmaya devam ediyordu. İki ülke arasındaki afyon krizi sonunda "Afyon Savaşları"nın yaşanmasına sebep oldu. Tüm bu iç ve dış etkilerle gücünü kaybeden ve zayıflayan devlete karşı halk da "Taiping Ayaklanması"nı başlattı (Feyzioğlu, 2017: 91). Bu ayaklanmanın sonucunda milyonlarca insan hayatını kaybetti. Şiddetten, siyasi anlaşmazlıklardan, kargaşadan, savaştan ve yoksulluktan kaçmaya çalışan birçok Çinli için artık göç etmekten başka bir seçenek yoktu. Böylece Amerika'ya Çinli göçü başlamış oldu. Onlara göre Amerika, kendi ülkelerinden çok daha güvenliydi. Çinlileri göç etmeye iten sebepler olduğu kadar onları Amerika'ya çeken motive edici sebepler de vardı. Bunlardan neredeyse en önemlisi Kaliforniya'da bulunan altın madenleriydi. 1848 yılının Ocak ayında James Wilson Marshall tarafından keşfedilen altın madenleri Amerika'da büyük bir heyecan yaratmıştı. Sadece Amerika'nın çeşitli eyaletlerinden değil, dünyanın birçok bölgesinden insanlar da altına hücum etmeye başlamıştı. Gazetelere konu olan ve hızla yayılan bu haber Çin'e kadar ulaşmıştı. Kaliforniya'da altın bulunması ve müteahhitlerin Kaliforniya'da çalıştırmak üzere işçi aradığı haberi Çinliler için de umut kaynağı olmuştu. O dönemler Çinlilerin "Altın Dağ" (Gold Mountain) olarak adlandırdıkları ve hakkında birçok hikaye anlatılan Kaliforniya, göçmenleri oldukça cezbetmekteydi. Çünkü Altın Dağ'a yapılan yolculuk, Çinli bir göçmen ve ailesi için geleceği güvence altına alan ekonomik bir gereklilik, bir fırsat anlamına geliyordu.

Çinliler Amerika'yı altından oluşan bir toprak parçası olarak görüyorlardı. Onlara göre altın, tesadüfen keşfedilmişti ve hangi sınıfa ait olduğu önemli olmaksızın Kaliforniya'ya gitme yolunu bulan herkes, bu serveti elde edebilirdi. Böylece Çinliler için Amerika yolculuğu başlamış oldu. Artık Çinlilere göre Kaliforniya, bolluk, sınırsız fırsat, başarıya ve güce ulaşma fantezilerini barındıran mitolojik bir semboldü.

Altın Dağ, Çinliler için hızlı bir şekilde zengin olma ve kendi ülkelerine zengin olarak dönme hayalini temsil etmekteydi. Çinli Amerikalı göçmen yazar Maxine Hong Kingston da, Altın Dağ yolcularının planlarının para ve statü

kazanarak ülkelerine tekrar kavuşmak olduğunu belirtmişti. Çünkü Çinli göçmenler elde ettikleri servet sonucunda Çin'de saygı ve itibar göreceklerine inanıyorlardı. Nitekim ilk göçmen Çinli ailelerden birinin çocuğu olan Li Keng Wong, *My Journey to Gold Mountain* kitabında, babası Amerika'dan döndüğünde insanların onu büyük bir hayranlık ve ilgiyle beklediklerini şöyle anlatmıştı:

Meraklı köylüler bu sıradışı sahneyi görmek için hızlıca toplandı. Ne kadar heyecanlıydı! İnsanlar kendi aralarında konuşuyorlardı ve bize bakarak gülümsüyorlardı. Altın Dağ yolcusu diyorlardı; sonunda evinde işte! Şu süslü, lüks kıyafetlere de bakın! Kesinlikle çok zengin görünüyor. Gelişiyse köyümüzü onurlandırdı. Ailesi çok şanslı (Wong, 2006: 21).

Altın bulma hayali Çinlilerin göç etmesinde oldukça önemli rol oynayan sebeplerin başında geliyordu. Fakat 1860'larda altın bulma umudunun sona yaklaşmasıyla, Çinlilerin Amerika'ya göç etmesine yol açan başka nedenler de ortaya çıktı. Bunlardan biri "Central Pasific Demiryolu" nun yapımında iş bulma ve çalışma fırsatıydı. San Francisco'dan başlayıp Utah'a kadar uzanan ve iki okyanusu birleştirmeyi amaçlayan bu demiryolunun inşası için büyük bir iş gücüne ihtiyaç duyuluyordu. 1864'ün kış mevsiminde, demiryolu firması sadece 600 işçiye sahipti ve çalışmalar yavaş bir şekilde ilerliyordu. 1865'te firmanın aldığı karar doğrultusunda daha fazla işçi alımına başlandı (Hillstrom, 2005: 162). Çoğunluğu göçmenlerden oluşan bu işçi topluluğuna özellikle ucuz iş gücü olmalarından dolayı Çinlilerin de dahil edilmesi planlandı. Çin ve Amerika arasında imzalanan Burlingame Antlaşması ile Çinlilerin Amerika'ya girişlerine ve çalışmalarına izin verildi.

Çinlileri Central Pacific Demiryolu'nda'da çalışmalarını için getiren ilk kişi Charles Crocker'dı ve ona göre Çinliler sayesinde tren yolunun inşasında büyük bir ilerleme kaydedilmişti. Crocker, Çinlilerin zeki, güvenilir ve çalışkan olduğunu ve aynı zamanda en iyi beyaz adamla eşit olduğunu gururla söylemekteydi. Ayrıca Çinliler diğer göçmenlerden daha az ücret almaya razıydı ve beyazların terk ettiği alanlarda bile çalışabiliyorlardı. Bunlara ek olarak, Çin'de de tren yolunda çalışmayı teşvik edici posterler asılmıştı. Posterlerde, "Aramıza Katıl ve Bize Yardım Et!" ve "Paramız Çok Ama Kazanacak Kimse Yok" gibi özendirici sloganlar yer almaktaydı.

("The Impact of Railroad", 2017) Tüm bu çekici gelen sebepler dolayısıyla, yıllar geçtikçe daha fazla Çinli göçmen Amerika'ya geldi.

1.2. ÇİNLİLERİN AMERİKA'DAKİ YAŞAMLARI

Çinliler ağır işlerde çalışma konusunda istekli oldukları için ilk başlarda Amerika'da iyi karşılanmışlardı. Maden ve tünel kazma, yol inşa etme, tren yolu işçiliği gibi birçok mesleği icra ettiler. 1851 yılında, yaklaşık 25.000 Çinli işçi Kaliforniya'daydı ve Kaliforniya'daki iş gücünün vazgeçilmez parçasıydılar. Öyle ki vali John McDougal Çinlilerin, Amerika'ya yeni kabul edilen en değerli vatandaşlar olduklarını belirtmişti. (Seto, 2013: 5). Fakat Çinliler için Amerika'da yaşam oldukça zordu. Özellikle Central Pacific Demiryolu'nun inşasında Çinliler ağır ve tehlikeli koşullar altında çalışmaktaydı. Çinliler, tamamlanmasına büyük oranda katkıda buldukları tren yolu inşasında birçok kaza geçirdiler. Elleri, ayakları, hatta tüm vücudu ezilenler oldu. Çığlar birçok kişiyi öldürdü ve neredeyse bahara kadar cesetleri bulunamadı. Tren yolu inşasındaki diğer çalışanlar, dağlarda bulunan 4000 işçiden 3000'inin Çinli olduğunu belirtmişti ve şahit oldukları bir olayı şöyle anlatmışlardı:

Eski bir ambar çökmüştü ve 4 Çinli işçiyi öldürmüştü. Birçoğu da soğuktan donarak ölmüştü. Bir sabah bir ağacın altında insan vücuduna benzeyen birşey gördük. Durup baktığımızda donmuş bir Çinli adam bulduk. Onu kızağa yükledik, sonrasında bir barınağın köşesine bıraktık (Dearing, 2016: 151).

Central Pacific Demiryolu tamamlandıktan sonra, birçok Çinli işsiz kaldı. Bu yüzden tekrar farklı iş kollarına yöneldiler. Ayakkabı yapımı, çiftçilik, balıkçılık, çamaşırcılık, yün ve dikiş gibi işler yaptılar. 1870'lerde yün fabrikası işçilerinin dörtte üçünü ve Kaliforniya'daki puro üreticilerinin yüzde 90'ını Çinliler oluşturmaktaydı (Hays, 2016).

Altın Dağ efsanesi de Çinliler için hayal kırıklığı yaratmıştı. Altın Dağ onlara anlatılan hikayelerdeki gibi değildi çünkü Çinliler madenlerde uzun saatler çalışmak zorunda kalıyordu ve aldıkları ücret hayatlarını idame ettirmelerine yetmiyordu. İçlerinden az bir kısmı başarılı olabilmmişti. Bu sebeple birçok Çinli ya Çin'e dönmek zorunda kaldı ya da kötü şartlar altında çalışmaya devam etti.

Amerika'ya gelen ilk göçmenlerin çoğunluğu erkeklerdi ve eşleriyle çocuklarını Çin'de bırakmışlardı. Bu yüzden 19. yüzyılda Çinli göçmenlerin amacı Amerika'da geçici olarak kalmaktı. Kalıcı olmadıkları ve Amerika'yı vatanları olarak benimsemedikleri için asimile edilmeleri çok zordu. Ayrıca Amerika'da tamamen toplumdan izole bir hayat yaşıyorlardı. Başka kültürlere kapalı bir toplum oldukları için, kendi kültürlerini ve değerlerini Amerika'da sürdürüyorlardı.

Çinlilerin kendi kültürlerinin özelliklerini devam ettirmeleri ve farklı görünüşleri onları beyazlardan ayırıyordu. Amerikan toplumu Çinlileri birçok yönden tehdit olarak algılıyor dahası onları "yaratık" olarak tanımlıyordu. Özellikle iş dünyasında Çinlilerin ucuz ve kötü koşullarda çalışmalarından dolayı işlerini kendilerinden çaldıklarına inanıyorlardı. Bu yüzden Çinlilerin çalışma hayatında olmaması için birçok girişimde bulundular. Örneğin, 1852'de Kaliforniya Parlamentosu "Yabancı İşçi Vergisi Yasası"nı yürürlüğe koydu. Bu yasaya göre Amerikan vatandaşı olmak istemeyen her işçi aylık 3 dolar vergi ödemek zorundaydı. Çinliler bir bakıma misafir olarak Amerika'da kaldıkları için bu vergi yasası onları büyük oranda etkiliyordu. (JACL, 2006: 4). Fakat tüm bunlara rağmen Çinliler Amerika'da çalışmak için istekliydiler çünkü Çin'deki maddi durumları çok daha kötüydü.

19. yüzyılda Çinli göçü sadece Kuzey Amerika şehirleri ile sınırlı değildi; Çinliler Güney Amerika'da da varlık gösterdiler. Özellikle, Hawaii'de şeker endüstrisinin gelişimine olan katkıları büyüktü. Fakat yine zor koşullar altında çalışıyor, neredeyse köle pozisyonunda yaşamlarını sürdürüyorlardı. Amerika'da Çinliler, vasıfsız ve çok düşük ücretle çalışan işçi anlamına gelen "coolie" olarak adlandırılmaktaydı. Çin'de ise denizaşırı ülkelere çalışmak için gidenlere "zhuzai" deniliyordu. Zhuzai kelimesi, Çinli bir işçinin bir domuz gibi alınıp satıldığı ve zalimce muamelelere maruz kaldığı anlamında kullanılıyordu (Yun, 2008: 85). Nitekim Çinli işçilerin Amerika'da göç tecrübeleri ile ilgili elde edilen belgeler de yaşamlarının ne derece müşkül durumda olduğunu gösterir önemdeydi. Örneğin Çinli Tarihçi Margaret Young, Çinlilerin Hawaii'ye ulaştığında iki hafta boyunca karantinada tutulduklarını ve küçük bir depoda temizlenmek zorunda kaldıklarını söylemişti. Dahası şeker üretim alanlarında çalıştırılmak üzere seçilen Çinlilerin bakımsız ve kirli ahşap binalarda kaldığını, hatta kimi zaman 40 işçinin bir odaya

konulduğunu eklemiştir. Çinli işçiler sabahın erken saatlerinden geceye kadar çalıştırılıyor, çalışırken konuşmalarına ve sigara içmelerine asla izin verilmiyordu. Bunun yanında dinlenme zamanları da çok kısıtlıydı. Tüm bu kötü koşullara rağmen, Amerika'ya Çinli göçü hız kesmeden devam etti. 1852 ve 1854 yılları arasında Hawaii'deki Çinli nüfusu 364 kişiden yaklaşık 18.000 kişiye yükseldi (Nordyke ve Richard, 1989: 199).

Çinli göçmenler çalıştıkları iş kolları, ekonomik durumları, Amerika'da yükselen ırkçı söylemler ve tüm bunların getirdiği dışlanmışlıktan büyük oranda etkilendikleri için Kaliforniya, San Francisco gibi özellikle sanayinin geliştiği ve iş imkanlarının fazlaştığı eyaletlerin belli bölgelerinde kendi yaşam alanlarını oluşturdular. Bununla birlikte farklı yaşayışları, kültürel ve sosyal anlamda Amerikalılardan ve özellikle diğer Avrupalı göçmenlerden ayrılan tarafları yüzünden kendi insanlarıyla birarada yaşama eğilimi gösterdiler ve beyazların tepkilerinden kurtulmak için Chinatown (Çin Mahallesi) adı verilen yerleşimleri kurdular. Çin mahallelerinde restoranlar açarak, çamaşırcılık, ütücülük, manavlık gibi iş kollarında çalışarak geçimlerini sağladılar. Ayrıca bu mahallelerde milli bayramlarını kutlayarak, ibadetlerini yerine getirerek ve Çinli yaşayışını icra ederek kendi gelenek ve kültürlerini Amerika'da yaşatmak için çabaladılar (Beňová, 2016).

Çin Mahalleleri kendi kültürü, ekonomisi ve politik yapısıyla Amerika'da ayrı bir toplum haline dönüşmüştü. Dışa kapalı bir toplum olan, örgülü saçları, sadece Çince konuşmaları, geleneksel kıyafetleriyle Çin'den kalan tüm alışkanlıklarını Çin Mahallelerinde devam ettiren Çinliler, Amerika'da bir nevi kendi kendilerini yöneten bir yapı içerisindeydiler. Devletin vatandaş olarak tanımadığı bu insanlar Amerika'da çeşitli örgütlenmeler oluşturmuştu. Bunlardan biri onları koruyan, deniz aşırı ülkelerde iş bulmalarını sağlayan "Altı Çinli Şirketi"ydi. Çinlilerin paralel devleti olarak da adlandırılacak bu örgüt Çinlilere sağlık yardımı, eğitim imkanı, eğlence aktiviteleri sunuyor, ölümlerini gömme işlemlerini sağlıyor ve Çin Mahallelerinde çıkan anlaşmazlıkları çözmeye çalışıyordu. Fakat bu hayırsever ve kendi milletini koruyan örgütün dışında Çin Mahallelerinde kumarhane açan, uyuşturucu ticareti yapan ve fuhuşa özendirilen başka örgütler de bulunuyordu (Wiley, 2000: 178).

1.3. AMERİKA'DA ÇİNLİLERE KARŞI ÖNYARGI VE İRKÇILIK

19. yüzyılda Amerika'ya göç eden Çinlilerin büyük bir kısmı misafir işçi konumundaydı. Fakat zaman geçtikçe farklı inanç, ırk ve kültüre ait misafir konumundaki Çinliler kalıcı hale gelmiş ve Amerika'nın sadece demografik yapısını değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel yapısını da değiştirmeye başlamıştı. Bu kalıcılık Amerikan toplumu ve Çinliler arasında özellikle işgücü rekabetinin artmasına zemin hazırlamıştı. O dönemlerde zaten yüksek olan işsizlik oranı, Çinlilerin ucuz işgücü olmaları ile birleşince ev sahibi halk, hayatlarını sürdürebilecekleri iş imkanlarının azaldığına dair bir inanca kapıldılar. Bu da toplumda Çinlilere karşı olumsuz tutumlar ve önyargıları beraberinde getirdi. Bazılarına göre Çinliler düşük yaşam standardına sahip bireylerdi ve beyaz çalışanların gelirinin azalmasında payları büyüktü. Bir başka kesime göre ise Çinliler, küçük girişimcilere ve işçi koalisyonlarına karşı büyük şirketlerin yanında yer almaktaydı (Qin, 2008: 10). 1870'lerin başında Çinlilere olan hınç öyle bir orana ulaştı ki Çinli işçilere karşı gruplar oluşturuldu, Çin malları boykot edildi. Protestolar ve saldırılar yapıldı. Bu protestolardan en kötü şöhrete sahip olanlardan birisi Amerikan vatandaşı İrlanda doğumlu işçi göçmen Dennis Kearney'nin ırkçı söylemleriydi. "Çinli kafir köleler kıyılarımızı terk etmeli!" diyerek Çinli düşmanlığını körüklüyordu (Wortman, 1965: 276). Kaliforniya Parlemontosu beyazların bu yükselen öfkesini dindirmek ve Çinli ucuz işgücüne karşı beyazların haklarını korumak için göç karşıtı bir yasa çıkardı ve Çinli işçilerin Amerika'ya girişlerini sınırlandırma kararı alındı.

Amerikalıların başlangıçta ekonomik kaygılara dayanan, Çinlileri ötekileştiren düşmanca ve hoşgörüsüz tavırları kimi zaman da nefret ve korkuyla birleşmekteydi. Amerikalılar, Çinlileri kendi kültürel kimliklerini tehdit eden insanlar olarak görüyor ve onları "sarı tehlike", "kaçınılmaz düşmanlar" gibi olumsuz ve ırkçı hakaretlerle yaftalıyorlardı. Özellikle sarı tehlike kavramı, Avrupa'ya çıkarma yapan Moğol İmparatoru Cengiz Han ve ordusunun "dinsiz barbarlar" olarak tanımlandığı 13. yüzyıla dayanıyordu. 19. yüzyılda tekrar ortaya çıkan ve Çinli göçmenler için sıkça kullanılan sarı tehlikeyle Çinlilerin işgalci ve istilacı bir ulus

olduğu ve amaçlarının batı uygarlığının kökünü kazımak olduğu savunuluyordu (Zhou, 2012).

Gazete ve dergilerde de Çinlilere karşı ırkçı düşünceler empoze edildi. Örneğin, 1800'lerin sonlarında San Francisco'da yayınlanan bir eleştiri dergisi *The Wasp*' te anti-Çinli hareketi yürütüldü. Çin'e, Çin kültürüne ve kökenine hakaret eden sinofobi çizimleri sunuldu. Richard S. West'e göre, Çinliler *The Wasp* tarafından istilacı, huzur bozan amele canavarlar olarak tasvir edilmişti (Wenxian, 2018: 43). Benzer olarak, Colorado'daki bir gazete eyaletlerindeki nüfustan bahsederken Meksikalı, Hintli ve Çinlilerin olduğunu belirtmişlerdi ve onlar için hangisinin en kötü sınıf olduğunu söylemek zordu (Wortman, 1965: 276).

Tüm bu nefret söylemleri toplumda Çinlilere yönelik ayrımcılığı, ırkçılığı, önyargıyı, hatta linci meşru hale getiriyor ve dışlanan, çeşitli toplumsal etiketlerle yaftalanan Çinlileri karşı bütün saldırılara ortam hazırlıyordu. Öyle ki Çinlilere fiziksel saldırılar da başladı. Örneğin, 1871'de Los Angeles'ta Amerika'da en büyük nefret suçlarından biri işlendi. "Çinli Katliamı" (Chinese Massacre) denilen bu olayda 17 Çinli ldrld (Wallace, 2017). Bu olayın yanısıra, Kaliforniya'da Çinlilerin yaşadığı 34 mahalleye saldırıldı ve Çinliler taciz edildi. Alaska, Güney Dakota, Colorado gibi bölgelerde de Çinlilerin malları yok edildi veya yağmalandı (Kennedy, 2001).

Çinli göçünün ülkeye akışından ve Amerika'daki Çinli varlığından rahatsızlık duyan Amerikalı politikacılar, vatandaşlar ve medya, federal hkmetin de Çinliler için harekete geçmesi gerektiğine inanıyordu. 1880'de hkmet, başlangıçta Çinli işçileri koruma altına aldığı Burlingame Anlaşması'nı revize etmeye karar verdi. 1882 yılında ise Çinli göçmenlerle ilgili daha geniş kapsamlı düzenlemeleri içeren "Çinli İhraç Yasası"nı yürürlüğe kondu. Bu yasayla birlikte göçmenlere açık olan Amerika kapısı kapanmış oluyordu. Öyle ki Çinli göçmenlerin 10 yıl boyunca ülkeye işçi olarak gelmeleri yasaklandı. İşçi olmayanlardan ise Çin Devleti'nden göç etmeye uygun yeterliliklerinin olduğunu doğrulayan bir belge almaları istendi. Dahası bu yasaya Amerika'ya önceden giriş yapmış ve çalışan Çinli işçiler de dahil edilmişti. Bu Çinlilerden de isimlerinin, yaşlarının, mesleklerinin, ikamet ettikleri yerlerin, hatta fiziksel özelliklerinin yazılı olduğu kimlik niteliğinde bir belge oluşturmaları

talep edildi (Li, 2007: 7). Çinli göçünü sınırlayan bu yasa dolayısıyla Amerika'ya Çinli göçü büyük oranda düşmüştü.

Çinli İhraç Yasası'yla Çinlilerin Amerika'ya girişi önlenmişti fakat Amerikalıların Çinli nefretinin ateşi sönmüyordu, aksine kriz daha da artmaya başlamıştı. 1885'te Çinlilere karşı şiddet ve ülkeden kovma isteği doruk noktasına ulaştı. Örneğin Washington'da Çinliler kapalı yük vagonlarına hapsedilerek şehirden uzaklaştırıldı. Seattle'da ise bir Anti-Çinli grubu Çinlileri zor kullanarak ülkeden sürmeye çalıştı. Fakat bu şiddet içeren ırkçı eylemlerin en kötüsü 1885 Eylül ayında yaşandı. Wyoming eyaletinin bir yerleşim yeri olan Rock Springs'te greve katılmak istemeyen Çinlilere karşı birleşen binlerce beyaz, Çin mahallelerine saldırarak 28 Çinliyi öldürdü, onlarcasını yaraladı ve mallarına büyük hasarlar verdi (Liu, 2003: 154).

Amerika'daki ırkçı hareketler, yasalar, saldırılar genellikle Çinli erkek göçmenlerle ilgili gözükmemektedir. Fakat kadınlar da tüm bu göçmen karşıtı hareketlerden oldukça etkilenmişti. İlk Çinli göçmen erkeklerin eşleri genelde Çin'de olmasına rağmen, Amerika'ya 1860'larda ve 1870'lerde göç eden kadınlar vardı. Bu kadınların bir kısmı erkekler gibi işçi olarak gelmişti. Bir kısmı ise çoklu evliliklerdeki ikinci eşler, metresler ve fahişelerdi. Fakat Amerikalılar bütün Çinli kadınları fahişe olarak algıladılar. Çünkü onlara göre Çinliler, fuhuşa tolerans gösteren bir topluluktur. Ayrıca bu kadınların çocukları olursa Amerikan vatandaşı olacaktı. Bu nedenler yüzünden Çinli kadınların ülkede bulunmalarını engellemek için 1875'te "The Page Yasası" çıkarıldı (Abrams, 2005: 643).

1.4. 20. YÜZYILDA AMERİKA'DAKİ ÇİNLİ GÖÇMENLER

1900'lü yıllara gelindiğinde ise, Çinli erkekler dışlayıcı göç yasaları yüzünden ailelerini ve eşlerini asla göremeyeceklerine inandılar çünkü Çinlilerin Amerika'ya girişlerini engelleyen Çinlileri İhraç Yasası'nın süresi uzatılmıştı. Fakat 18 Nisan 1908'de olaylar farklı bir yönde gelişti. Bir sabah San Francisco'daki Çin Mahallesi'nde büyük bir deprem oldu, yangın başladı ve kayıt altındaki belgeler yok oldu. Bu belgeler artık kayıt altında olmadığı için Çinliler Amerika vatandaşı olduklarını iddia ettiler ve eşlerinin Amerika'ya gelmesini sağladılar. Yangın ve depremden önce, Çinli kadınların nüfusu, toplam Çinli nüfusunun sadece yüzde

5'iydi. Bu felaketlerden sonra kadınların sayısı oldukça arttı. 1907-1925 yılları arasında neredeyse 10.000 kadın Amerika'ya göç etti (Bayor, 2011).

Belgelerin yok oluşu, Çinlilerin aileleriyle biraraya gelmelerine zemin hazırlamıştı. Çinliler San Francisco depremini ve yangını fırsat bilerek, sahte kimliklerle Amerika'ya yerleşme girişiminde bulundular. "Evrak Oğulları" adı verilen bu terime göre Çinliler çocukları için vatandaşlık talep edebiliyorlardı. Fakat göçmenler için 1910'da açılan Angel Adası'nda, memurlar Çinlilerin bu yöntemini fark edince Çinlileri ülkeye kabul etmeden önce onları detaylı bir şekilde sorguladılar. Çinlilerin, belgeleri yasal olsa bile müfettişi ikna etmeleri gerekiyordu. Sorgulama saatleri, günleri, yılları alabilirdi. Bu uzun ve detaylı görüşmelerde bir başvurana yüzlerce soru sorulmaktaydı. Hatta bir sorguda, bir kişiye 900 soru sorulmuştu (Bayor, 2014).

1910-1940 yılları arasında faaliyet gösteren Angel Adası, San Francisco körfezinde yer almaktaydı ve Amerika'nın göçmenlik işlerini yürüttüğü 24 limandan birisiydi. Angel Adası'nda göçmenlerin Amerika'ya giriş ve çıkışları kontrol ediliyordu ve buraya gelen göçmenlere yapılan muamele onların ırkıyla, sınıfiyla ve cinsiyetiyle yakından ilgiliydi. Örneğin, Angel Adası, başka bir göçmen giriş noktası olan Ellis Adası'ndan oldukça farklıydı. Çünkü Ellis Adası'nda Avrupalı göçmenler bulunuyordu ve çok iyi karşılanmışlardı. Kısa süre içinde Amerika'ya girişlerine izin veriliyordu. Fakat Angel Adası'nda Asyalı göçmenlerin girişi kısıtlıydı. Özellikle Çinlilerin ülkeye kabul edilmeleri Çinli İhraç Yasası'nın etkisiyle de fazlasıyla zordu. O dönemler Angel Island'da 175.000 Çinli vardı (Shinn, 2012: 20).

Angel Island, Çinlilerin katlandığı birçok zorluğu sembolize eden bir giriş noktasıydı. Bu zorluklardan biri utandırıcı sağlık muayeneleriydi. Çinliler çıplak bir şekilde sürekli sağlık kontrollerine tabii tutuluyordu. Bir başka zorluk ise Çinlilerin Amerika'yla olan bağlarının doğruluğunun sürekli olarak sorgulanmasıydı. Aileleri, evleri, mahalleleriyle ilgili soruların yanı sıra, "Evine kaç adımda gidersin?", "Köyündeki üçüncü evde kim yaşıyor?" gibi absürt ve yorucu sorular bile vardı. Bunlara ek olarak, görevlilerin, kimliğinden şüphelendikleri kişileri hapse atabilme yetkisi vardı (Yuzhi, 5). Ayrıca adada kaldıkları süre boyunca yemeklerin kalitesi düşüktü, konakladıkları yerler oldukça kalabalıktı ve kötü muameleye maruz bırakılmışlardı. Angel Adası Göçmen Merkezi Kuruluşu'nun verdiği bilgilere göre,

Çinlilerin çoğunluğu 24 saat kilit altındaydı, yenilebilir yiyecek azdı ve dışarda geçirdikleri zaman kısıtlıydı. Ayrıca, Angel Adası'nda kadınlar ve erkekler ayrı bölmelerde tutuldu ve Amerika'ya kabul edilene kadar birbirleriyle iletişim kurmalarına izin verilmedi (Greiner, 2015).

Erkekler gibi kadınlar da Amerika'da alıkonuldu ve ülkeye girişleri sıkı bir kontrole sağlandı. “Çinlileri İhraç Yasası” ve “The Page Yasası”nın katı kurallarından dolayı, kadınlar sadece babaları ve kocalarının eşliğinde ülkeye girebilirdi. Angel Adası'nda, göç memurları ahlaki standartlara göre onları değerlendirdi. Onlara göre, orta sınıfın evine bağlı "saygıdeğer" kadınları ülkeye kabul edilebilirdi. Dahası, kadın başvurularına ahlaki davranışları ve cinsel aktiviteleriyle ilgili sorgulamalar yapılmaktaydı (Lee, 2015: 14).

Çinli göçmenler üzerinde uygulanan yasalar Angel Adası'ndakilerle sınırlı kalmadı. Bu dönem boyunca sınırlamalar bir adım daha genişletildi. Örneğin 1913'te çıkarılan "Alien Land Yasası" ile özellikle Çinli ve Japonların toprak sahibi olması engellendi (Mark, 1988: 197). Asyalıların toprak sahibi olarak tarımda ve ekonomide baskın olacağı düşünülmüştü. 1924'te çıkarılan bir başka göçmen yasasında, etnik köken kotası kuralı getirildi. Buna göre her milletin sadece yüzde 2'si ülkeye giriş yapabilecekti. Tüm bunlar 20. yüzyılda hala Asyalılara karşı ırkçı önyargının bitmediğini gösteriyordu.

"Irklar arası evlilik" de Çinliler için yasal anlamda mümkün değildi. 1922'de yayınlanan The Cable Kanunu'na göre, beyaz kadınlar yabancı erkeklerle evlenirse, Amerikan vatandaşlıklarını kaybedeceklerdi. 1931'de bu yasa kaldırılana kadar, yabancı erkekle evlenmenin vatan hainliğiyle eşdeğer olduğu kabul ediliyordu ve o dönemlerde beyaz bir kadın için en büyük suçtu (Park, 2012: 11).

Bir yandan Amerika'da Çinli göçmenlere karşı izlenen despot politikalar ve yasalar devam ederken diğer yandan Çin'deki problemler hala insanları Amerika'ya göçe zorlamaktaydı. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda Çin'de savaş ve iç karışıklıklar tekrar baş gösterdi. Özellikle Çin ve Japonya arasında yaşanan büyük savaş Çin'deki insanların göç kararı almalarındaki en büyük etkenlerden biri olmuştu. Tarihçi Van Slyke bu savaşı İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı olarak görüyordu (Chen, 2016: 7). Savaş Japonya'nın, Çin'in Shanghai, Nanjing ve Shaanxi şehirlerini işgal etmesiyle başladı. O dönemler Çin'de anlaşmazlık içinde olan Komünist ve Milliyetçi Partiler

ile Amerikan askeri güçleri birleşmişti ve Japonya'ya karşı savaşıyordu. Japonya'nın amacı Çin'deki doğal kaynakları ele geçirmek ve Çin direnişini kırarak üstünlük sağlayabilmektir. 1937 yılına gelindiğinde, Japonya Çin'e karşı geniş kapsamlı bir çıkartma yaptı ve Çin'in en önemli şehirlerinden biri olan Nanjing, tecavüz ve katliamlara sahne oldu. Çinli Amerikalı yazar Iris Chang'ın, "6 haftalık büyük korku" olarak adlandırdığı "Nanjing Katliamı" nda yüz binlerce insan zalimce öldürüldü (Chang, 2014: 81). Bu savaşın etkisiyle birçok Çinli göçmen en güvenli yer olarak düşündükleri Amerika'ya göç etti.

Japonya, Çin'e yaptığı saldırılarla Pasifik'te yayılmayı amaçlıyordu. 1940'ta Triparte Akt'ını imzaladı ve mihver devletlerine katıldı. Bu dönemlerde Amerika, Japonya'nın saldırganlığını engellemek adına birçok ekonomik yaptırımda bulundu. Japonya, petrol ve doğal kaynakların kullanımı gibi katı kısıtlamalarla karşılaştı. Bunun yanında Amerika'yı Pasifik'ten çıkarmak için çaba göstermekteydi. Tüm bu sebepler yüzünden Japonya, Pearl Harbor' a ani bir saldırı gerçekleştirdi ve Amerika İkinci Dünya Savaşı'na dahil oldu. Bu savaşta Çin ve Amerika, Japonya'ya karşı savaş içindeydi.

Çinlilerin, İkinci Dünya Savaşı boyunca Amerika'nın yanında yer almasından dolayı Başkan Roosevelt Çinlilerin Amerika'ya girişini engelleyen yasayı feshetti ve ülkeye girmelerine izin verdi. O dönem Çinlilere Amerikan vatandaşı olma hakkı verildi. Ayrıca önceden yürürlükte olan etnik köken kotasının da sayısı yükseltildi ("Chinese Immigration to USA").

20. yüzyılın ikinci yarısında, yabancı politikalarındaki büyük değişiklikler Amerika'daki Çinli Amerikalı nüfusunu da oldukça etkiledi. 2. Dünya Savaşından sonra binlerce kadın Amerika'daki eşleriyle birleşti. Kongrenin yürürlüğe koyduğu "1945 Savaş Gelinler Yasası", binlerce kadına Amerika'da eşlerine katılma imkanı verdi (Yung, Chang ve Lai, 2006: 230). Bu kadınlar, silahlı güçlerde hizmet veren erkeklerin eşleriydi. Fakat dünyanın diğer bölgelerinden de gelen savaş gelinlerinin aksine, Çinli kadınların yaş ortalaması daha büyüktü. Ortalama 32 yaşlarında olan bu kadınlar yeni gelinler değildi. Uzun zamandır evlilerdi ve Çinlilere uygulanan katı yasalar sonucu ülkeye giriş yapamayan kadınlardı. Bu yasa kadın erkek eşitsizliğini dengeledi ve "bebek patlaması" (baby boom) yaşanan döneme denk geldi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra askerlerin eve dönmesi ve evlenmeleriyle birlikte, 1940-

1960 yılları arasında nüfus patlaması yaşandı (Macunovich, 2000: 2). Bu da ikinci nesil Çinli Amerikalı nüfusunun artmasına büyük oranda yansıdı.

Bunlara ek olarak, 2. Dünya Savaşı, Amerika'daki Çin topluluğuna geniş kapsamlı değişiklikler getirdi. Uzun yıllar boyunca Amerika'da Çinliler ırkçı nefretin merkezindeydi ve nefret edilen bir azınlık olarak ayrıştırıldılar. Fakat 2. Dünya Savaşı, özellikle Pearl Harbor saldırısı herşeyi değiştirdi. Pearl Harbor'la birlikte Çin ve Çinli üzerine algılar yeniden şekillendi. Çinliler, "Asya'nın hasta adamı" statüsünden son derece önemli bir müttefike dönüştüler. Çinliler artık söz dinleyen, apolitik, ketum ve çekingen kişiler olarak tanımlanmadılar. Bunun yerine toplumun sadık ve değerli üyeleri olarak toplumda kendilerine yer bulmaya çalıştılar (Song, 2010: 5).

İkinci Dünya Savaşı Çinlilerin ekonomik hayatına da ziyadesiyle yansıdı. 1800'lerin ve 1900'lerin başında Çinlilerin iş imkanı oldukça azdı. Birçok Çinli bu yüzden çoğunlukla Çin Mahallesi içinde yerel ekonomik faaliyetler yürüttüler. Savaş boyunca ve savaştan sonra başka iş alanlarında da çalışma fırsatı buldular. Örneğin, San Francisco'da tersanedeki tüm işçilerin yüzde 15'i Çinliydi. Bunun yanında uçak fabrikaları, bürolarda da çalışabiliyorlardı. Amerika iş alanlarında artık eskisi kadar etnik köken, ırk, cinsiyet ayrımı yapmıyordu ("Picture This: California Perspective on American History").

Bu dönem boyunca, daha fazla Çinli kadın savaş gelini, işçi ya da mülteci olarak ülkeye giriş yaptı ve Amerika'da çalışma imkanı verildi. Bu dönemde Amerika'da hiç olmadığı kadar kadın çalışan vardı. Göçmen kadınların birçoğu hizmet sektöründe çalışırken, Amerikan doğumlu olanlar memuriyetle ilgili işlerde yer alabildi. Dahası, Amerika doğumlu Çinli kadınlar yükseköğrenim alabildi. Bunların içerisinde yazar Jade Wong, avukat Emma L. Pum, tarihçi Dr. Rose Lee gibi önemli isimler de vardı (Ling, 1998: 122).

Bu yeni iş ve eğitim fırsatları, Çinlilere Amerikan toplumuyla etkileşim imkanı verdi. Çünkü çoğunlukla beyazlara ait görülen mesleklere Çinlilerde sahip oldu. Örneğin silahlı güçlerde çalışmak, Çinlilerin Amerikan toplumunda yeni bir pozisyon bulabilmeleri açısından önemli bir alandı. Vatandaş olmayanlar hatta illegal olarak Amerika'da yaşayan "evrak oğulları" bile orduda yer alabildi. Bu meslek onlara vatandaşlık imkanı da tanıdı. Çocukluklarından beri inkar edilen bu insanlar

vatandaşlık kazanarak birçok hak elde ettiler. Yaklaşık 12.000 ila 15.000 arası Çinli savaş boyunca askeri güçlerde hizmet verdi (Zhao ve Park, 2013: 253).

Çin ve Amerika ilişkilerinin 2. Dünya Savaşı'nda iyi olması, Çinli göçmenlerin hayatlarına olumlu anlamda etkileri vardı. Fakat Çin'de, Komünist güçlerin 1949'da ülkeyi ele geçirmesinden sonra Çin Amerika için önemli bir müttefikten korkulan bir rakibe dönüştü. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Çin'de Milliyetçi Parti ve Komünist Parti arasında anlaşmazlıklar şiddetli bir biçimde sürdü. İç savaşla sonuçlanan bu olaylarda, Komünist Partisi Mao Zedong önderliğinde bir zafer kazandı. Bu dönemde, Çin'de iktidar partisi olan Milliyetçi Parti, 1949'da gerçekleşen Komünist Devrimi ile yerini Komünist Parti'ye bıraktı. Bu iç savaşta Amerika, Milliyetçi Parti'den yanaydı ve Çin Komünist Partisi'nin Sovyetler Birliği ile olan ilişkisinden rahatsızlık duydu (Güneş, 2014: 176). Komünist Parti ve Amerika arasındaki gerginliğe Kore Savaşı da eklenince daha da yükseldi. Çünkü Çin Komünist Partisi, Güney Kore ve Amerika karşısında Kuzey Kore'yi destekledi. İki ülke arasındaki tansiyonun yükselmesi elbette ki Çinli Amerikalıların yaşamına yansdı. Göçmenlik ve Vatandaşlık Bürosu, Çinlilerin komünist ajanı olduğunu düşündü ve bu yüzden Çin mahallelerini sürekli gözetim altında tuttu (Kurashige ve Yang, 2015: 301).

Amerika, Çin Komünist Partisi'nin kurduğu Çin Halk Cumhuriyeti ile diplomatik ve diğer ilişkilerini kopardı. Çin'in komünizme kayması Amerikalılar için ağır bir darbeydi ve dolayısıyla bu durum Çinli Amerikalılara olan bakış açısını da etkiledi. Çinli Amerikalıların geçmişte tecrübe ettiği anti-Çinli hareketler, 1940'ların sonunda yerini komünizm tehdidine bıraktı. Çünkü komünizm Amerika'da göçmenler ve yabancılarla özdeşleştirilen bir kavramdı. Çin'e Komünist partinin hükmetmesiyle, "sarı tehlike" gibi kötü yakıştırmalar yeniden ortaya çıktı. Hristiyan vaiz-kanaat önderi Billy Graham da, komünizmi "şeytani bir din" ve "anti-hristiyan" hareketi olarak tanımladı. Uzun yıllar boyunca yabancı ve kafir olarak tasvir edilen Çinliler artık doğal olarak şüpheli konumdaydı. Çinli Amerikalılar o dönemlerde komünizm yanlısı olmadıklarını ve komünizmi onaylamadıklarını kamuya kanıtlama çabasıydı (Lee ve Zhou, 2014: 121).

Çin ve Amerika arasındaki gerginlik Başkan Richard Nixon'ın 1972'de Çin Halk Cumhuriyeti'ni ziyaret etmesiyle normaleşti. Çin'in komünist yöneticileri o

dönemlerde dünyadan izole olma politikasını benimsediler. Başkan Richard Nixon ise, Çin'in Amerika'nın çıkarları için önemli olduğunu düşünüyordu ve Çinlilerle iletişime geçme kararı aldı (Dedekoca, 2017: 147). Ayrıca, Başkan Nixon, Çin'in Sovyetler Birliği ile yakın temas kurmasını engellemek istedi. Pekin'de gerçekleşen Bu ziyaret, Çin ve Amerika'nın ilişkilerinin yumuşamasını sağladı. Öte yandan, Çinli Amerikalılar da iki ülke arasındaki bağları geliştirmek için çabaladı. 1970'ler ve 1980'ler boyunca Çin Halk Cumhuriyeti, Çinli Amerikalı bilim insanlarını seçkin misafirleri olarak ağırladı ve bu bilim insanları akademik değişim programları kurarak iki ülke arasında aktif bir rol oynadı (Koehn ve Ying, 2015: 14).

Amerika'daki Çinlilerin konumu ve yaşamı yıllar geçtikçe daha farklı şekillenirken, Amerika'ya Çinli göç dalgaları artarak devam etti. Bu artışta, Çinlilerin Amerikan vatandaşı olmasına izin veren ve ırk ayrımını kaldıran 1965 Göç ve Vatandaşlığa Kabul Yasası'nın payı büyüktü. Peter Kwong, 1960'lar ve sonrası Amerika'daki Çinli nüfusunu ikiye ayırdı: "Üst sınıf Çinliler" (Uptown Chinese) ve "Alt sınıf Çinliler" (Downtown Chinese). Üst sınıf Çinliler generallerden, diplomatlardan, devlet memurlarından, yöneticilerden oluşan elit bir gruptu. Ayrıca iyi eğitilmiş, mükemmel İngilizceye sahip kadınlar da o dönemler bu göçmen gruplarına dahildi. Genellikle Çin mahallelerinin dışında yaşamayı tercih ettiler. Bu elit grubun varlığı, insanlara Çinlilerin Amerika'da kolayca başarıya ulaşan bir grup olduğu izlenimini verdi. Halbuki bu bireyler Çin ve Tayvan'da bu başarıları kazanmış ve Amerika'ya göç etmişti. Alt sınıf Çinli grubu ise yine diğer grup gibi göçmen yanlısı yasalar sonucunda Amerika'ya göç eden bir topluluktu. Fakat bu insanların çoğunluğu Güney Çin'in kırsal bölgelerinden gelen, eğitimsiz ve fakir insanlardı. Bu kategorideki insanlar akrabalarının sponsorluğunda gettolarda yaşadılar, çok az İngilizce konuşabiliyorlardı ve düşük ücretli işlerde çalıştılar (Wong, 2008: 28).

1960'ların sonlarında, beyaz Amerikalıların Çinlilere olan tavırları değişti bu yüzden genç Amerika doğumlu Çinliler Çin mahallelerinden, "ırklara toleranslı" şehirlere taşındılar. Genç Çinliler gettolardan yavaş yavaş ayrıldılar ve bu mahallelerin nüfusu azalmaya başladı. Fakat 1960'ların sonunda gelen işçi sınıfı göçmen dalgası New York, Los Angeles, ve San Francisco'daki Çin mahallelerinin nüfusunu tekrar yükseltti. Bu göçmen grubu, restoran, giyim endüstrisi gibi işlerle uğraştılar ve işçilerin çalışma koşulları iyi değildi. Öyle ki garsonlar ve

tezgahtarlardan günde 10 saat, haftada 6 gün çalışmaları beklendi. Dışa kapalı bir ekonomi içinde çalışan bu göçmenler için Çin mahallelerinin dışında İngilizce öğrenip iş bulmak o dönemlerde hiç kolay değildi (Barkan, 2013: 821).

1970-1990 yılları arasında Amerika'ya göç toplumun her kesiminden devam etti. Çin, 1970'lerin sonlarında öğrencilere yurt dışında okuma fırsatı verdi ve binlerce öğrenciyi Amerika'ya ve diğer Batı ülkelerine profesyonel eğitim almaları için gönderdi. Bu öğrencilerin büyük bir kısmı Çin'e dönmektense Amerika'da kalmayı tercih etti. Birçok Çinli göçmen öğrencinin amacı eğitimlerini bitirdikten sonra Amerika'da kalıcı olarak çalışmaktı. Bu öğrencileri destekleyen birçok işveren de onları Amerika'da kalıcı hale getirmek için çaba sarf etti. Nitekim 1989'daki "Tianenmen Meydanı Olayları" sonucunda, Amerika bir yasayla öğrencilere Amerika vatandaşlığını sağladı. Tianenmen Meydanı Olayları'nda, öğrenciler, Çin komünist Partisi'nin siyasal yozlaşma içinde olduğunu ve baskıcı bir tutum sergilediğini belirtmişlerdi. Ayrıca, konuşma ve basın özgürlüğü yanlısıydılar. İşçilerin ve aydınların da katıldığı protestolarda binlerce kişi Çin Komünist Partisi tarafından öldürüldü. Bunun üzerine Amerika, 1992'de "Çinli Öğrencileri Koruma Kanunu"nu yürürlüğe koydu ve 48.000'den fazla öğrenci ve onların aileleri kalıcı ikametgah elde etti (Foner, 2013: 124).

Hayat standartlarının yükselmesi, sosyal ve ekonomik değişiklikler, Çinlileri ve onların Amerika doğumlu Çinli çocuklarının Amerikan orta sınıfına girmesini sağladı. Özellikle ikinci nesil Çinli Amerikalılar beyazların iş alanlarına, okullarına girebiliyorlardı. Çinli Amerikalıların sosyal ve ekonomik anlamda başarıyı yakalamaları onların "örnek azınlık" (model minority) olarak nitelendirilmelerine sebep oldu. Ekonomik anlamda zengin, akademik anlamda başarılı, fiziksel ve zihinsel anlamda ise sağlıklı olan Asyalılar örnek azınlık olarak adlandırılmaktaydı (Victoria, 2007: 80). İlk olarak, bu kavram sosyolog William Peterson tarafından Japonlar için kullanıldı. Peterson, Japonların başarılarına karşılık siyah Amerikalı ve Meksikalı Amerikalıların "problem azınlıklar" olduğunu belirtti (Rastogi, 2018) Daha sonra bu terim Çinlilerin çalışkan, kanuna itaat eden, iyi eğitilmiş bireyleri için kullanıldı.

2000'li yıllarda ise, Çinlilerin Amerika'daki 20 Asyalı göçmen grup içerisinde en büyüğü olduğunu görmekteyiz. 2002'de Amerikan nüfusunun yüzde 23'ü Çinlilerdi ve nüfusun 34.2 milyonunu oluşturdular. Bu Çinli nüfusun bir kısmı Çin doğumlu Amerikalılar iken bir bölümü de onların Amerika doğumlu çocuklarıdır. Ayrıca 2000'li yıllarda Çinli Amerikalı göçmenlerin yüzde 90'ı Kaliforniya, Illionis, New Jersey, New York, Washington gibi büyük şehirlerde yaşamaktadır. Çin mahalleleri günümüzde ise özellikle San Francisco ve New York'ta varlığını sürdürmektedir (Bai, 2015: 37).

BÖLÜM 2: GÖÇ İLE İLİNTİLİ BAZI KAVRAMLAR

Batı ülkelerinin hızlı bir sanayileşme sürecine girişi sebebiyle iş imkanlarının artması, uluslararası ticaretin önem kazanması, teknoloji ve ulaşım alanındaki ilerlemeler ülkeler arasındaki nüfus hareketliliğinin değişimine yansımıştır. Tüm bu gelişmeler dünyanın birçok bölgesinden farklı kökene sahip bireyleri bir araya getirerek yeni kültürlerin ve kimliklerin varlığına ve birbirleriyle etkileşimlerine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla artık tamamen homojen bir toplum görmek neredeyse imkansızdır. Çünkü çoğu devlet kültürel ve etnik anlamda çeşitlilik göstermektedir (Reyhan, 2012: 54). Kültürlerin heterojenleşmesiyle uzun yıllar boyunca biyolojik ve genetik özelliklerin üstünlüğünü ve insanların temelden farklı türlere ayrıldığını savunan ırk kavramı, yerini kültürel farklılıklara vurgu yapan etnisite kavramına bırakmaya başlamıştır (Fenton, 1999: 4). Fakat yine de kendi kültürünü ve ırkını yüceltme, kendi kültürü dışındaki insanları yabancı, barbar, ya da aşağı olarak değerlendirme anlayışı etkisini yitirmiş değildir.

Yapılan alan yazı taramasında, 20. yüzyılda farklı kültür, kimlik ve etnisitelerin yükselişi karşısında çokkültürlü bir yapı içerisine giren bazı devletler farklılıkları tanımaya yönelik politikalar geliştirirken, bazı devletler de bu çeşitliliğin varlığını kendi hakim kültürlerini tehdit eden bir unsur olarak görmüş ve asimilasyon, eritme potası gibi uyum sağlayıcı düzenlemelere başvurmuştur.

Çalışmada ele alınan Çinli Amerikalı göçmen kökenli yazar Amy Tan'ın *Mutfak Tanrısı* ve *Talih Kuşu* romanları, yoğun olarak göç alan, dolayısıyla etnik ve kültürel karışımın en fazla olduğu ülkelerden biri olan Amerika'da geçmektedir. Amy Tan, kitaplarında kültürel değişim sancılarını anne-kız ilişkisine indirgeyerek kadın ekseninde ele almıştır (Tanrıtanır ve Tütak, 2015: 10). Bu sancılar, farklı etnik kökene sahip insanların birarada yaşadığı Amerika gibi çok kültürlü ortamlarda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, annelerin Çinli kültürüne güçlü aidiyetleri, kızların ise Amerikan anaakımına olan bağlılıkları ve asimile olma çabaları, iki kültürün karşı karşıya gelmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Anneler ve kızların arasındaki problemlerin büyük ölçüde iki kültür arasındaki farklılıklardan kaynaklandığı aşikardır. Bu bölümde, anneler ve kızlar arasındaki uzlaşmaya engel olan anlaşmazlıkların temelini anlayabilmek için, öncelikle göçle ilgili olan çokkültürlü yapıyı ve bu yapı içindeki ırk, etnisite, kültür, kültürel kimlik, asimilasyon, eritme potası gibi bazı kavramlar açıklanacaktır.

2.1. IRK

İrk kavramı, ortak fiziksel ve biyolojik nitelikleri paylaşan insan gruplarını tanımlamada kullanılmıştır. İrkin, bu nitelikleri paylaşan insan gruplarını ifade etme özelliği, sömürgeciliğin yayılma gösterdiği dönemde öne çıkan sınıflandırma tekniği ile birleşmiş, dolayısıyla ırk insanları kategorize etmeye yarayan bir kavram olarak değerlendirilmiştir (Aşar, 2009: 7). Bilimsel verilerle de desteklenen ırk kavramı, insanları sınıflandırmada deri rengi, saç tipi, kafatası, yüz gibi dıştan fark edilir özellikler baz alınarak incelenmiştir. Bunun yanında her ırkın fiziksel ve biyolojik özelliklerinin sosyal, kültürel ve psikolojik yaşantılarına da etki ettiği düşüncesi birçok ırka çeşitli yakıştırmalar yapılarak uzun yıllar tekrarlanmıştır (Kaya, 2015: 24). Bu yönleriyle ırkın sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel boyutları olan çok yönlü bir kavram olduğunu söylemek mümkündür.

İrk kavramına göre insanlar farklı ve kapasiteleri yönüyle eşit olmayan ırklara ayrılmıştır. İrk, özellikle insanlığı hiyerarşik bir yapı içerisine yerleştiren ve kendini de bu hiyerarşinin en üst noktasına koyan Batılı beyaz Avrö-Amerikalıların bakış açısıyla şekillenmiştir. Öyle ki "beyazlar", "Avrupalılar", veya "Kafkasyanlar" hiyerarşide üstün ırk konumundadır. Böyle bir hiyerarşinin oluşturulmasındaki

neredeyse tek ölçüt ise insanların deri renkleri, saç tipleri, yüzleri gibi fiziksel ve biyolojik özelliklerdir (Fenton, 1999: 7).

17. ve 18. yüzyılda başlayan ırksal sınıflandırmalar, Avrupa ve Amerika'nın sömürgeci politikaları sonucu işgal ettikleri ve köleleştirdikleri ülkelerde karşılaştıkları insanların ilk görüşte dikkat çeken deri rengi gibi fiziksel niteliklerinin kendilerinden farklı oluşunu görmeleriyle başlamıştır (Blackwood'tan akt. Ünlütürk, 2015: 96). Deri renginin farklılığı insanların sınıflandırılmasında bilimsel kıstas olarak değerlendirilmiştir. Araştırmacı Carolus Linneaus, insanları coğrafi bölgelere ve ten renklerine göre Avrupalılar, yerli Amerikalılar, Asyalılar ve Afrikalılar olarak dörde ayırmıştır. Fakat bu ırk ayrımını yaparken deri renklerini, mizaç ve davranışsal özelliklerle bağdaştırmıştır. Bu sınıflandırmada Avrupalılar zeki, yaratıcı ve naif insanlar olarak tanımlanırken, Afrikalılar tembel, kurnaz ve savsak bireylerdir. Asyalılar ise haşin, mağrurdurlar ve kanıları tarafından yönetilmektedirler. Son olarak yerli Amerikalılar inatçı, özgür ve alışkanlıklarına bağlı insanlar olarak sınıflandırılmışlardır (Bernasconi, 2006: 41).

19. yüzyılda farklı ülkelere gidildikçe ve insan çeşitliliğinin arttığı görüldükçe, siyah, beyaz ve sarı ırktan başka insan ırklarının da olduğu ve bunların sadece deri renklerinin değil, boy, kilo, yüz yapısı, kafatası, saç tipi gibi diğer fiziksel özelliklerinin değişiklik gösterdiği keşfedilmiştir (Somersan, 2004: 4). Tüm bunlara rağmen Batı ülkeleri yine beyazların üstünlüğünü iddia eden söylemlerde bulunmuş ve aşağı olarak gördükleri yerli insanların kendilerine tabii olması gerektiğini savunarak sömürgeciliği ve köle ticaretini meşrulaştırmaya çalışmıştır (Kaya, 2015: 25).

Kimi zaman zorla kimi zaman gönüllü olarak gelen göçmen işçiler de ırksal kategorilere ayrılmıştır ve yine beyaz ırktan aşağı ve öteki konumda görülmüşlerdir. Özellikle Amerika'da İngiliz kolonilerinin oluşturduğu, Protestanlığı öne çıkaran Beyaz Anglo-Sakson Protestanlar (BASP) gücü ellerinden bulunduklarından dolayı beyaz üstünlüğüne dayalı bir yapı kurmuşlardır. 19.yüzyılda Amerika'ya göçün yoğun olarak artmasıyla birlikte BASP birliği, ülkelere gelen özlerinde beyaz olan ve diğer ırklara oranla daha medeni gördükleri İrlandalı, Alman ve Doğu Avrupalıları da sonradan BASP kimliğine dahil etmişlerdir. Fakat diğer beyaz olmayan Çinliler, Hispanikler, Japonlar, Filipinliler gibi göçmen gruplara toleransı

olmayan BASP, onları kendilerini tehdit eden ırklar olarak değerlendirmiş ve öteki olarak sınıflandırılmışlardır. Örneğin artan emek talebi sonucunda ucuz işgücü olarak çalışabilen Çinlilerin Amerika'ya göçü başlangıçta iyi karşılanırsa da, sonrasında çalışkanlıkları ile hızlı bir ekonomik yükselişe geçen Çinliler, BASP'ın ekonomik statülerini tehlike altına alan bir ırk haline dönüşmüştür. Bu yüzden Asya'dan Amerika'ya gelen göçmenlere kota konulmasına karar verilmiştir (Çoban, 2012).

Bu noktada ırkın toplumlar tarafından oluşturulan, ekonomik ve politik amaçlarla şekillenerek insanlar tarafından eşitsizlik ve ayrımcılık yaratan bir kavram olduğu düşünülebilir. Bu da ırka bağlı olarak gelişen, kendini diğer ırklardan üstün görme eğilimine dayalı ırkçılık sisteminin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Öyle ki ırkçılık başlangıçta Batı medeniyetlerinin sömürgecilik ve kölelikle başlattığı, mülksüzleştirilen, aşağı ve ilkel olarak tanımladıkları ve çoğu zaman zulmettikleri yerli halklara olan tutumlarında görülebilirken, sonrasında uluslararası göçün artmasıyla göç eden gruplarla birlikte yaşamayı reddeden ve onlara karşı dışlayıcı tavırlar sergileyen yabancı düşmanlığında kendini göstermektedir.

Yoğun bir şekilde 19. yüzyılda başlayıp 20. yüzyılda artarak devam eden uluslararası göçler, birçok ülkenin ve onların geniş coğrafyalarının karakterini belirleyen temel unsur olarak karşımıza çıkmasına rağmen (Kaynar ve Ak, 2015), ağırlıklı olarak millet olgusunu vurgulayan ve devlet-millet birliğini odak noktasına koyan Almanya ve Fransa gibi ulus-devletlerde ve ulus-devletlerin alt kategorisi olan Amerika gibi federal devletlerde homojen bir yapı oluşturulmak için çaba gösterilmiştir (Bakan ve Tuncel, 2012: 56). Batı medeniyetleri ulusal bir kimlik oluşturabilmek ve kendi üstünlüklerini kanıtlayabilmek adına biyolojik faktörlere dayalı saf etnik bir temel bulmaya çalışmışlardır. Avrupa'da II. Dünya Savaşı boyunca Nazizm'le yükselen saf ırk vurgusu, Amerika'da BASP ırksallığının hayatta kalma mücadelesi ve diğer ırklardan üstünlüğünü bilimsel verilerle kanıtlama arzusuyla devam etmiştir. Fakat 20. yüzyılın ortalarında ırksal bilimin geçmişte insanlık onurunu hiçe saydığı ve birçok ırkın yaşam hakkının zalimce ihlal ettiği düşüncesi önem kazanmaya başlamıştır (Fenton, 1999: 7). Ayrıca eşitlik ve insan hakları söylemleri artmıştır ve biyolojik üstünlüğe dayanan ırk ve ırkçılık kavramları yerini tarihsel koşullara ve kültürel farklılıklara vurgu yapan etnisite kavramına bırakmıştır.

2.2. ETNISİTE VE ETNİK KİMLİK

Sömürgecilik döneminde yaygın olarak kullanılan ırk kavramının insanların tasniflenmesinde birçok bakımdan yetersiz kaldığının anlaşılması ve özellikle 2. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Yahudi soykırımını gerçekleştirmesi, ırkın artık kötü bir şöhretle anılmasını kaçınılmaz kılmıştır. Bu yüzden ırk kavramından daha geniş anlamlarda kullanılabilen etnisite, sık sık telaffuz edilen bir kavram haline gelmiştir. Her ne kadar etnisite kavramı 20. yüzyılın ortalarından itibaren daha sık tartışılmaya başlanan bir kavram olsa da, kelimenin kökeni antik çağlara kadar uzanmaktadır. Yunanca'da ulus anlamına gelen "ethnos", bir ortak köken varlığına inanan insanların birliğini ifade etmektedir. Roma İmparatorluğu'nda ise etnisite, dinsel bir anlama bürünmektedir. Öyle ki Hristiyanlar ve Yahudiler dışındaki milletleri tanımlamak için "ta ethne" kelimesi kullanılmıştır. Son olarak Latince'ye "ethnicus" olarak giren etnisite, "paganlar", "ötekiler", "ilkel insanlar", "bizden sayılmayanlar" anlamlarında kullanılarak yaygınlık kazanmıştır (Somersan, 2004: 22). Bu açıdan 19. yüzyıla kadar etnisite, Hristiyanlığın karşısında olduğu düşünülen mikro kimlikler ve kültürleri tanımlayan, olumsuz ve dışlayıcı bir anlama sahiptir (Işık ve Nişancı, 2015: 6).

19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başına kadar geçen süre içerisinde etnisite, irksal özellikleri kapsayan bir kavram olarak kendini göstermektedir. Örneğin Amerika'da etnisite kavramı, Anglo Sakson kökene ait olmayan ve bu baskın grup içerisine dahil edilmeyen Yahudiler, İtalyanlar, Japonlar, Çinliler gibi Batı orijinli Avrupalılardan daha aşağıda sayılan göçmen grupları tanımlamak için kullanılmıştır (Somersan, 2004: 22). Avrupa'da ise etnisite, milli varlığı bir soya, bu soya ait bir dile ve tarihe dayandırmıştır ve bir ulusun özü olarak değerlendirilmiştir. Yani etnisite bir nevi ulusal karakter (nationhood) ile eş anlamlı olarak ele alınmıştır (Şimşek ve Özdemir, 2006: 333).

Etnik kimlik ve etnisite kavramları, genellikle azınlık durumundaki topluluklara atfedilen bir kavramdır. Aslında antropologlar, tüm grupların etnik bir kimliği olduğunu ve herkesin bir etnik gruba ait olduğunu belirtmektedir (Erkayhan, 2011: 30). Bu noktada Somersan'a (2004) göre, eğer Arap, Hintli, Çinli ve Japon bir etnik grup olarak görülüyorsa, benzer olarak bir Amerikalı, Hollandalı ve İngiliz de

bir etnik grubun üyesi olarak değerlendirilmelidir. Ancak baskın ya da çoğunluğun oluşturduğu topluluklar, kendilerine yönelik bir tehdit algılamadıkları sürece kendi etnik kimliklerinin farkına varamama eğilimindedirler. Onlara göre, kendi kültürleri, normları, gelenek ve görenekleri özel bir aidiyet olmaktan çok, bir ulusal kültür ifadesidir. Bu durumda, bu baskın gruplar için etnik gruplar yerliler ve göçmenler gibi azınlıklardır (Erkayhan, 2011: 33).

Steve Fenton'a göre ortak bir geçmişi olan bir milletin, kendini kültürel anlamda diğer milletlerden ayrı olarak tanımlamasına verilen isim olan etnisite, kültürel farklılıklar bağlamında tartışılan bir kavramdır ve bu kültürel farklılıklar kolektif bir soy, bölgesel bir dil, ulusal köken ile ilişkilidir (Fenton, 1999: 5). Kültüre ve soya vurgu yapan etnisitede anavatan, ulus, din, dil gibi etnik kimliklerin meydana getirdiği ortak bir orijine bağlı insan toplulukları bulunmaktadır. Bu ortak köken ve geçmişe yapılan vurgu, halkların kendilerini "biz" olarak tanımlayabilmeleri, aidiyet duygusunu hissedebilmeleri, kendilerini diğerlerinden ayırt edebilmeleri ve açısından önem teşkil etmektedir. Çünkü insanlar, konuşma tarzımızdan, benimsediğimiz gelenek ve göreneklerden, hayatı yaşayış şeklimizden dolayı bizlerin onlardan farklı olduğumuzu anlayabilirler (Fenton, 1999: 9).

Anthony Smith, bir grubu etnisite olarak tanımlayabilmek ve insanların kendileri ve diğer toplumlar arasındaki ayrımı nasıl ve neye dayanarak yaptıklarını açıklayabilmek için etnisitenin sahip olması gereken altı özellikten bahseder. Smith'e göre ilk olarak bir etnik grubun kolektif bir isme sahip olması gerekir. Çünkü kolektif bir isim, grubu tanımlayan ilk işarettir ve etnik grubu diğerlerinden ayıran bir simge niteliğindedir. Ayrıca etnik topluluklara "özlerini" hatırlatması bakımından da oldukça önemlidir (Smith, 2002: 47). Somersan'a (2004) göre bir etnik grubun isminin olmaması o grubun ortak kimliğinin yeteri kadar geliştiremediğini göstermektedir.

İkinci olarak Anthony Smith (2002), etnisitenin oluşabilmesi için bir etnik grubun ortak bir soy mitine bağlı olması gerektiğini savunur. Atalara ait ortak bir mirasın olduğuna inanan ve kendilerini bu ortak mirasla karakterize eden gruplar etnisiteyi tanımlar. Bu anlamda etnisite, ortak bir orijinden ve akrabalıktan doğan kültürel bir birliğe işaret eder.

Üçüncü olarak, etnisitenin sahip olması gereken koşullardan bir diğeri grubun paylaştığı tarihsel bir bellektir. Kişileri topluluğa bağlayan bir anı zincirinin bulunması gerekir. Çoğunlukla masallar, mitler, efsaneler bir nesilden diğesine miras olarak aktarılır. Ayrıca tarihsel bellek içindeki masallar, mitler, efsaneler, bir aidiyet duygusu yaratarak, grup içi bağlılığın da oluşmasına katkı sağlar (Smith, 2002: 41). Dördüncü olarak, ortak bir tarihsel belleğin yanında, grubun paylaştığı bir kültürün varlığı da oldukça önemlidir. Hem etninin üyelerinin birbirine bağlanmasını sağlayan hem de onları diğ etnilerden ayıran bir veya birden fazla kültür unsuru olmalıdır (Smith, 2002: 51). Kültür, hayat tarzları, adetler, doğum, ölüm, evlilik gibi gelenekler ve ritüellerle ilgili herşeydir ve grup sınırlarının çizilmesinde belirleyici bir role sahiptir.

Beşinci olarak, bir etnik grup, belli bir teritorya, ülke ya da özvatana ile özdeşleşmeli ve bağlılık hissetmelidir. Etnik grup, bu teritorya üzerinde yaşıyor olabileceği gibi sadece belleklerinde güçlü bir şekilde bağlandıkları bir yere de işaret ediyor olabilir. Bu bağlamda etnisitenin teritorya ile bağı, onun iklimi, konumu gibi fiziksel özellikleri ile ilgili değildir; esasen etnik grubun kendi topluluğu ile dünyanın belli bir bölgesi arasında kurduğu ve hissettiği ortak yaşam tecrübeleriyle ilişkilidir (Smith, 2002: 54). Etnik grubun üyeleri, anavatan olarak gördükleri teritoryadan ayrılmış ya da onu kaybetmiş olsalar bile, bir özdeşlik ve aidiyet duygusu her zaman baki kalmaktadır. Smith'e (2002) göre etnisite kavramı, aynı özvatandan olmakla bir anlam kazanmaktadır.

Son olarak kişiler, grupla aralarında sıkı bir bağ kurarak kendilerini grubun bir parçası gibi hissetmeli ve dayanışma hissine sahip olmalıdırlar. Bunun yanında, bir grubun etnisite olarak tanımlanabilmesi için özellikle sıkıntılı, zor ve tehlikeli anlarda grup üyelerinin birbirlerine destek olabilmeleri ve gruba güçlü bir aidiyet duymaları gerekmektedir (Smith, 2002: 56). Kısacası grup üyeleri kendilerini tek bir etni gibi görmelidir.

Fenton'a (1999) göre, etnisite hakkında yapılan tanımlamalar, kişinin kendisini, kendisine birçok açıdan benzeyen diğ insanlardan biri olarak görmesini sağlayan kolektif kimlik ile yakından ilişkilidir. Bu noktada etnisite kavramının kolektif bir kimlik anlayışını ön plana çıkardığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla, etnisite kavramının bir yanı da kimliğe vurgu yapar. Bireysel ve kolektif

kimlik olmak üzere iki boyutta değerlendirilen kimlik, bir taraftan bireyin kendini tanımlamasını, diğer taraftan bir topluluğa olan aidiyetini ve bunun yanında bir başka topluluktan dışlanma ihtimalini kapsar (Somersan, 2004: 35). İnanç, adet, normlar, gelenek ve değerlerle şekillenmiş tarih, anavatan, dil, din ve akrabalık gibi ortak kökene ait unsurları paylaşan ve bir "biz" bilincinin oluşturduğu etnik kimlik de kolektif kimliğin özgül bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Marley'den akt. Boz, 2010: 8).

Etnisite üzerine geliştirilen çeşitli kuramlarla, etnik kimliği nelerin oluşturduğu, doğasının ne olduğu, ne şekilde ele alındığına dair soruların cevapları aranmaktadır. Bu bağlamda etnisite ile ilgili temel kuramlardan biri ilk (primordialist) kuramdır. İlkçi kuram, etnik kimlik olgusunun tarihsel ve toplumsal koşullardan bağımsız olarak gelişme gösterdiğini, ekonomik, sosyal, kültürel ve coğrafik bakımdan da açıklanamayacağını ifade eder (Aktürk, 2006: 24). İlkçi kuram, etnisiteyi doğuştan verili, bireylerin doğdukları yer ve akrabalık ilişkilerinin yanında gelenek, görenek, dil, din gibi unsurlardan kaynaklanan değiştirilemeyen bir bağlılık hissi olarak tanımlar. İlkçi kuram özellikle bu bağlılık duygusunu kan bağı ile özdeşleştirir. Fakat biyolojik bir kan bağının zorunlu olmadığını, kişilerin aralarında kan bağı olduğuna inanmasının yeterli olduğunu vurgular (Bacova, 1998: 32).

Etnisite ve etnik kimliğe yönelik bir başka kuram, araçsalcı (instrumentalist) kuramdır. İlkçi yaklaşımdan farklı olarak, araçsalcı kuram, etnik kimliğin durgun ve sabit olduğunu kabul etmez. Etnik kimlik, kişinin algısına, tutumuna, yaşadığı dönemin ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel koşullarına göre değişebilir ve yeniden şekillenebilir. Başka bir deyişle, birey için önemi zaman ve koşullara göre değişim ya da dönüşüm içinde olabilen etnik kimlik esnek ve dinamik bir özelliğe sahiptir (Emeklier, 2012: 318).

Etnik kimlik ve etnisite, bir taraftan bir kişinin ya da grubun kendisi ile ilgili tanımlamalarını içerirken, diğer yandan başkaları tarafından nasıl değerlendirildiği ile ilişkilidir. Bu bağlamda etnik kimlikle ilgili iki yaklaşım ortaya çıkmaktadır: etik yön ve emik yön. Etik yön, bir grubun dışarıdan nasıl görüldüğüne ve algılandığına işaret eder. Bir diğer deyişle, başkalarının grupla alakalı yaygın ve yerleşmiş kanılarını kapsar. Ancak etnik grup üyesi kendisine dışarıdan atfedilen bir kimlik

duygusuna sahip olmayabilir ve kendisini başka bir etnik kimliğin üyesi olarak tanımlayabilir. Emik yön ise, direkt olarak kültürel kimlikle bağlantılı olup, bir topluluğun kendini ifade etme ve tanımlama biçimi olarak karşımıza çıkar. Yani emik yön, grubun kendi öz algısına dayanan, kendini diğer gruplardan ayrı bir şekilde değerlendirmesidir (Yeşilmen, 2017: 19). Dolayısıyla etnisite ve etnik kimlik, kan bağı, soy, ortak dil, ortak bellek ile ilişkilendirilmesinin yanında, esasında bir grubun kendisini ayrı olarak algılaması, etik ve emik yönleri bulunan, kültürel kimliğe dayalı bir kavramdır.

2.3. KÜLTÜREL KİMLİK

Toplumsal bir yapının oluşmasında temel unsur olan kültür, Linton'a göre bir grubun yaşama biçimi, hayat tarzıdır (İyaji ve Goment, 2011). Bir grubun gereksinimlerini karşılamak için benimsediği hayat tarzı, bütün maddi ve manevi öğeleriyle birlikte o grubun kültürünü oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle, kültür bir bireyin üyesi olduğu milletin benimsediği gelenek ve görenekler, dil, din, ahlak, sanat anlayışı, ortak davranışları, değer hükümleri gibi manevi unsurlarla, temel gereksinimlerini elde etmek üzere kullandığı teknik araç-gereçlerin oluşturduğu maddi unsurlardan meydana gelmektedir (Tural,1988: 35).

Kültür bir halkın yüzyıllar boyunca meydana getirdiği hayat tarzlarının kodlarını kapsayan bir bellek ve yaşanmışlıklarının bir özetidir (Göçer, 2012: 50). Kültür, bir topluluk içinde var olan her türden bilgiyi, alakaları, alışkanlıkları, kıymet ölçülerini, genel tutum, görüş ve zihniyet ile tüm davranış şekillerini içine alan bir kavramdır (Tural, 1988: 35). Bu yönüyle kültür, toplumun oluşturduğu ve iletilen davranış ve düşünce yapısı olarak ortaya çıkmakta ve içinden çıktığı toplumun değerlerini yansıtmaktadır. Özetle, ortak bir geçmişi ve şimdiki zamanı paylaşan, kader birliği olan, dil, örf ve adetler açısından benzeşen insanların meydana getirdiği bir kavram olan kültür, toplumsal bir üründür ve insanlar arasındaki etkileşimden doğar.

İnsanların davranışlarının temelinde ait oldukları toplumun kültürünün şartladığı davranışlar vardır. Kültürlerin sahip oldukları farklı fikir, inanç, değer ve tutumlar, davranışlara yansımakta ve kültürden kültüre farklılık arz etmektedir. Bu noktada kültürün insan davranışlarını yönlendirdiğini ve onu bazı insanlarla benzeri

bazılarıyla ise farklı kıldığını söylemek mümkündür. Kültür bazında insanlar arasında meydana gelen benzerlik ve birliktelik algısı kimlik kavramını bir tutunum aracı olarak ortaya çıkarmaktadır (Akgül ve Pazarbaşı 2018: 23).

Kimlik kavramı, toplumsal bir varlık olan insanın nasıl bir kişi olduğunu belirten niteliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (TDK). Kimlik, kişilerin ve toplulukların "kimsiniz?", "kimlersiniz?" sorularına verdikleri yanıtlardır. Kimlik kişinin kim olduğu, başkaları tarafından nasıl algılandığı, rolü, ihtiyacı ve değeri ile ilgili sorulara yanıt verişinin davranışlara yansıma şeklidir (İmançer'den aktaran Uysal, 2006: 117). Başka bir deyişle, bireylerin inanç, tutum ve değer yargılarını temsil etmektedir. En genel anlamda ise, kolektif aidiyetlerden katıldıklarımız, isteklerimiz, hayallerimiz, ilişki kurma ve tanınma şeklimiz gibi yaşamda durduğumuz yeri belirten özelliklerin toplamıdır (Bostancı, 2003: 2).

Kimlik, hem tanınma, tanımlanma hem de bir aidiyet biçimidir. Bu yüzden kimlik, hem bireysel hem de kolektif yönleriyle ele alınan bir kavramdır. Bireysel kimlik, bir bireyin kim olduğu, kendi özellikleri ve konumu ile ilgili toplumsal ve duygusal algısına işaret eder (Özdemir ve Şimşek, 2006: 35). Kolektif kimlik ise, bir kültürün barındırdığı değer, norm, sosyal kontrol gibi topluma özgü niteliklerin benimsenmesi ve bu niteliklere benzemek yoluyla edinilmiş toplumsal kimlik demektir (Tural'dan akt. Özdil, 2017: 391). Bu yönüyle kolektif kimlik, belirli bir kültürel topluluğun sahip olduğu kimlik olarak adlandırılabilir.

Kimliğin ve kültürün bir birleşimi olarak karşımıza çıkan kültürel kimlik, kişinin kendisini ulus, ırk, etnisite, din, cinsiyet gibi çeşitli kültürel sınıflandırmalardan meydana gelen belirli bir grup ile tarif etmesi veya o gruba aidiyet hissetmesi demektir. Kültürel kimlik, ortak değerleri, ahlak anlayışını, örf ve adetleri, edebiyatı, topluma has özellikleri, dili, inanışları, mutfağı, belirli özel günleri içinde bulunduran bir olgudur (Yıldız ve Ak, 2002: 29). Kuşaktan kuşağa aktarılan tüm bu kültür öğeleri kişilerin kültürel kimliğini oluşturur.

Kültürel kimliğin oluşmasında yetişilen kültürel ortamın etkisi fazladır. İnsan doğduğu andan itibaren etrafındaki önemli diğer bireylerin bakımı, ilgisi, koruması ve eğitimi ile yetişir. Bu yönüyle kimlik, aile ile başlayıp, sosyal çevre, dini inançlar, kültür, tarih, örf ve adetlerle yoğrulur ve şekillenir. Tüm toplumlar içinde yaşayan ve

yetişen bireylerine, kendilerine has bir kimlik ve buna bağlı olarak bir kültürel kimlik sağlar.

Stuart Hall, kültürel kimliği iki farklı yol aracılığıyla ele almıştır. Hall'e göre kültürel kimliği anlamının birinci yolu, onun özcü, dar ve kapalı bir yapıdan oluştuğu ve sabit olarak kabul edildiğidir. Bu yönüyle kültürel kimlik, paylaşılan tek bir ortak kültür ve tarihin bağlı olduğu tek bir benlik algısına işaret etmektedir. Bu ortak tarih deneyimleri ve kültürün bizi tek bir halk haline getirdiği ifade edilir. İkinci yolda ise, kültürel kimliğin sürekli bir gelişim ve değişim gösteren, üretilmiş ve üretim süreci içinde olan, asla bütünüyle tamamlanmamış bir olgu olduğu belirtilir (Hall, 1996: 2). Bu bağlamda kültür, geçmişten gelen bir var olma ve geleceğin getireceği bir olma durumudur. Hem geçmişe hem geleceğe ait olan kültürel kimliğin geldiği bir tarih vardır ve tarihsel olan her şey gibi değişim ve dönüşüm geçirmektedir.

2.4. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK VE ASİMİLASYON

Çokkültürlülük, dil, din, tarih, etnisite farklılıkları ile birarada yaşama olanağı veren bir tasarımın ismidir. Çokkültürlülük, farklı kültürel kimlikleri olan bireylerin varlığını kabul etme, birbirleriyle ilişkilerinde çatışmanın yaşanmasını engelleyerek eşit ve barışçıl bir ortam oluşturma ve tüm politik olanaklardan herkesin eşit düzeyde yararlanmasını esas almaktadır (Özensel, 2012: 6). Çokkültürlülük, çoğu kez azınlıklardan bahsedilirken ön plana çıkarılan ve toplumsal barışın sağlanması konusunda oldukça önemli olduğu düşünülen bir kavramdır. Bu açıdan çokkültürlülük, bir taraftan kültürel azınlıkların farklılıklarına olan saygıyı, diğer taraftan çoğunluk ile eşit koşullarda olabilmeleri için asgari çerçevelerin oluşturulması gerektiği fikrini savunur (Somersan, 2004: 98).

Çokkültürlülüğün bir yönü de homojen ve tekdüze kültür formlarına karşı çıkmasıdır. Aslında etnik toplulukların yüzde 96'sının kendilerine özgü bir devleti olmadığı göz önüne alındığında, birçok devletin sınırları içerisinde kaçınılmaz olarak etnik çeşitliliğin bulunduğunu ve çok az sayıda devletin homojen bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür (Somersan, 2004: 4). Kanadalı filozof ve siyasetçi Taylor (1994) da, tüm toplumların gittikçe artan bir oranda çokkültürlü bir hal aldığını ifade etmekte ve çok fazla toplumun bugün, varlığını devam ettirme

arzusunda olan kültür topluluklarını bünyesinde bulundurma noktasında çokkültürlü bir duruma geldiğine vurgu yapar. Taylor (1994), başka kültürlerin var olduğunu ve hepimizin gerek dünya ölçeğinde gerekse tek tek her toplumun içinde bu kültürlerle karışmış bir şekilde yaşamak zorunda olduğumuzu belirtir. Bu noktada Taylor çokkültürlülüğe, kültürlerin tanınması açısından yaklaşır. Eşit olarak tanınmanın sağlıklı bir toplum için gerekli olduğunu söylediği gibi kültürlerin tanınmamasının ve reddedilmesinin zarar verici boyutları olduğunu öne sürer. Bu bağlamda her bireye ve topluluğa kendi kimliğini geliştirebilmesi için eşit şanslar verilmesi gerektiğine işaret etmektedir (Taylor, 1994). Walzer ise bir devletin yurttaşlarına karşı nötr bir tutumla yaklaşması ve tüm etnisitelere eşit mesafede olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca hiçbir etnisitenin destekçisi olmayacağı gibi sınırlamalar da koymamalıdır. Bu açıdan Walzer'ın çokkültürlülük anlayışında ne imtiyazlı çoğunluklara ne de ayrı tutulan azınlık gruplara yer vardır (Taylor ve Gutmann, 1994: 11).

Çokkültürlülük bir kavram olarak her ne kadar son dönemlerin tartışılan bir konusu olsa da çokkültürlülük durumu oldukça eskidir. Tarih boyunca birçok farklı kültür, çeşitli nedenlerle aynı ortamı paylaşarak birarada yaşamıştır. Dolayısıyla bu durum farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşim içinde olmalarını kaçınılmaz kılmıştır. Bir kavram olarak çokkültürlülük ise sanayileşme ilişkilerinin doğurduğu uluslararası göçlerin, Batılı devletlerde kültürel çeşitliliği arttırmasıyla sık kullanılan bir hale gelmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren yoğun bir şekilde işçi göçü alan Kanada, Avustralya ve Amerika çokkültürlülükle anılan bölgeler arasındadır (Say, 2017: 30). Bu bağlamda çokkültürlülük kavramının ilk göçmen topluluklarını kabul eden ülkeler sayılan Amerika, Avustralya ve Kanada'da ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu ülkeler farklı kültürel toplulukların birarada oluşundan kaynaklanan problemlerin çözülebilmesi ve bu farklılıkların uyum içinde yaşayabilmesi için çokkültürlülüğü politik bir düzenleme olarak kullanmışlardır.

Çokkültürlülük kavramının bahsedilen ülkelerde önem kazanmaya başlamasının nedenlerinden biri asırlar boyunca devam eden yabancıların topluma uyum sağlaması için uygulanan asimilasyon politikalarının iflas etmesidir. Toplumun baskın kültüründen farklı olan diğer grupların, hakim kültüre ayırt edilemez bir şekilde katılmalarını ve benzeşmelerini sağlayan bir süreç olarak tanımlanan

asimilasyon (Vatandaş, 2015: 102), Amerika'da ilk olarak Afrika'dan zorla getirilen siyah insanların normlarının, kültürlerinin, değerlerinin ve davranış biçimlerinin baskın beyaz kültüre absorbe edilmesiyle başlamıştır (Stollberg, 2001: 4). Sonrasında ise, Amerika'ya yaşanan göç dalgaları sonucunda ülkeye gelen gruplar, göç ettikleri hakim toplumun kültürel ve toplumsal yaşamlarına asimile edilmeye zorlanmışlardır. Bu bağlamda, Amerikalıların göçmenlere uyguladığı asimilasyon politikalarından biri olan Anglo uyum modelinde, göçmen gruplardan geçmişlerini ve kültürel miraslarını bırakmaları ve baskın olan kültürün, kültürel değerlerini ve öğelerini kabul etmeleri istenmiştir (Şan, 2005: 36). Ayrıca Anglo uyum modeli asimile edilemez olarak değerlendirilen Çinli ve Japon göçmenleri, çeşitli yasalar yürürlüğe koyarak ülkeye girişlerini sınırlandıran bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır ("Anglo Conformity"). Anglo uyum modelinden başka uygulanan diğer bir asimilasyon modeli olan eritme potası ise (melting pot), yeni bir kültür yaratılması ve bu kültür yaratılırken onu oluşturan her bir alt kültürün belirli bir oranda katkıda bulunması olarak tanımlanmaktadır (Barın, 2016: 72). Bir başka ifadeyle, Amerika kökenli bir kavram olan eritme potası, göçmenlerin geleneklerinin ve kültürlerinin baskın kültürün yararına çözülmesinden ziyade, tüm kültürlerin yeni bir kültür oluşturacak biçimde karışması anlamına gelmektedir (Vatandaş, 2015: 104). Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan yeni görüşlerin etkisi ve birçok etnisitenin yükselen toplumsal, kültürel ve siyasi taleplerine cevap verememesi asimilasyon politikalarının sorgulanmasına ve terk edilmesine sebep olmuştur. 1960'lı yıllara kadar çokkültürlü toplum yapısı ve etnik farklılıklara çok fazla vurgu yapılmamıştır. Çünkü o dönemde yaşanacak olan teknoloji, ekonomi ve ulaşım alanındaki ilerlemelerin bir devletin içindeki farklı kültürlere ait bireyleri yakınlaştırarak farklılıkları yok edebileceğini, böylece ortak bir kimlik ve kültür oluşturulabileceği iddia edilmiştir (Nişancı ve Işık, 2015: 216). Ancak bazı ülkelerde bu iddia ile gerçeklerin uyuşmadığı açıktır. Örneğin Amerika'da geçmişte yaşanan ayrımcılığın izlerini silmek, eşitlik sağlamak ve toplum tarafından tanınmak için Afro-Amerikan hareketi gerçekleştirilmiştir. Bu hareket daha sonra diğer etnik gruplar içinde yayılmış ve bu etnik gruplar kökenlerini araştırmaya merak salmışlardır. Latin Amerikalı, Asyalı Amerikalı, Amerika Yerlileri, Meksikalı-

Amerikalı gibi hibrit kimliklerin oluşturduğu çokkültürlü akımlar doğmuştur (Kaya, 2015: 32).

Çokkültürlülük kavramının temeli incelendiğinde, bu kavramın sömürgecilik ile ön plana çıktığı görülmektedir (Özensel, 2013: 52). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sömürü altında olan ülkelerin özgürlük taleplerinde bulunması ve sömürgeci devletlerin de bu özgürleşme çabalarını kontrol altına alamaması sonucunda sömürülen halklar bağımsızlıklarını kazanmış ve kendilerine söz hakkı tanıyan süreçlerin işlemeye başlaması kolaylaşmıştır (Şan 77). Çokkültürlülüğün çağdaş dünyada ses getirişi ve tartışılması ise, Amerika'daki yerlilerin buldukları konum, hakları ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa'ya ve bilhassa Amerika'ya doğru yoğun göçlerle ivme kazanmıştır (Özensel, 2013: 33). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından birçok ülke ırkçı söylemlerin fanatik ve zalimce uygulamalarına karşı çıkarak halkların eşitliği ideolojisini benimsemiştir. Örneğin Amerika'da toplumsal çeşitliliğin artışı, etnik azınlıkların ve kadınların eşit hak ve imkan taleplerinin yükselmesi, dolayısıyla insan hakları hareketlerinin önem kazanması, bu gruplara karşı yapılan ırkçılık ve baskının fark edilmesini sağlamıştır (Başbay ve Bektaş, 2010: 33). Böylece çokkültürlülük kavramı daha sık kullanılan bir kavram haline gelmiştir.

BÖLÜM 3: ÇİNLİ AMERİKALI EDEBİYATI

Siyasi, ekonomik ve sosyal sebeplerden ötürü gönüllü ya da zorunlu olarak anavatanlarından ayrıлып farklı ülkelere yerleşen göçmenlerin, toplumsal ve kültürel yaşantılarının izdüşümlerini birçok alanda görmek mümkündür. Kuşkusuz toplumların hayatlarını yansıtmaya işlevini üstlenmesi bakımından edebiyat, bu alanlardan biridir. Bu noktada, göçmen sayısının en fazla olduğu ülkelerden biri olan Amerika göz önüne alındığında, farklı ülkelere farklı amaçlarla gelen insanların yemek kültürlerinin, giyim tarzlarının, dillerinin ve yaşayış biçimlerinin Amerika'ya yeni bir soluk getirdiğine ve bu yeni kültürlerin Amerikan edebiyatının bir göçmen varlığı oluşturduğuna tanık olunur. Özellikle 1960'lı yıllarda başlayan alt kültür akımları, Amerika'da merkezin dışında bırakılan Afrikalı Amerikalılar, feminist ve diğer sıradışı oluşumlar Sivil Haklar hareketiyle güçlenmiş (Beşe 53) ve çokkültürlülüğe ve farklılıklara vurgu yapan bir yazma geleneği öne çıkmıştır. Böylece Afrikalı Amerikalı, Meksikalı Amerikalı, Yerli Amerikalı, Asyalı Amerikalı, Çinli Amerikalı gibi tanımlamalarla, farklı etnik ve kültür bağlamı olan yazarların edebiyat dünyasına dahil olduğu görülmektedir (Barlık, 2018: 12). Bu tezin üçüncü bölümünde, Amerika'daki pek çok azınlık edebiyatından biri olan ve çalışmanın ana konusunu oluşturan yazar Amy Tan'ın ve eserlerinin de içinde yer aldığı Çinli Amerikalı edebiyatının geçmişten günümüze uzanan gelişiminden bahsedilecektir.

Çinli Amerikalı edebiyatı, Asyalı Amerikalı edebiyatı kapsamında değerlendirilmektedir. 1960'lı yıllarda insan hakları hareketleri, savaş ve emperyalizm karşıtı görüşlerden etkilenen Filipinli, Japon ve Çinli Amerikalı aktivistler, San Francisco'da biraraya gelerek "Asyalı Amerikalı" terimini oluşturmuşlardır (Nguyen 2000: 130). 1970'li yıllardan itibaren ise ABD; Çinli, Filipinli ve Japon gibi alt kategorilere ayırdığı göçmen grupları kendi talepleri doğrultusunda tek bir kategori altında birleştirmiştir. Böylece, Çinli Amerikalılar, Japon Amerikalılar ve diğer tüm Asyalılar, panetnisite bağlamında değerlendirilmiştir (Silkü, 2005: 83). Bu noktada, neyin ve kimin Asyalı Amerikalı olduğu, Asyalı Amerikalı kimliği, hangi yazın türlerinin ve yazarların Asyalı Amerikalı olarak adlandırılması gerektiği de tartışılmıştır. Örneğin Frank Chin, Jeffrey Paul Chan, Lawson Fusao Inada ve Shawn Wong'un editörlüğünü yaptıkları

Aiiieeeee antolojisinde Asyalı Amerikalı; Filipinli, Japon, Çinli Amerikalı olan, Amerika'da doğmuş ve büyümüş, Amerikan sinemasında, televizyonunda, çizgi romanlarında duygularını "aiieeeee" diye haykırarak ve çığlık atarak ifade eden, sarı ırka mensup insan olarak tanımlanmaktadır (Berner, 2003: 20). Bu yazarlara göre Asyalı Amerikalılar, Amerika'nın ırkçı baskısı yüzünden uzun yıllar susturulmuştur. Aslında yeni olmadıklarını ve yedi kuşak boyunca Amerika'da var olduklarını vurgulayan yazarlar, Asyalı Amerikalı Edebiyatı aracılığıyla öfke ve acı dolu yaşamlarını okuyucuya aktarma amacı taşımaktadırlar. Bu bağlamda yayımlanan Asyalı Amerikalı Edebiyatının eserlerini biraraya getirerek beyazların özellikle Asyalı erkek temsillerine karşı güçlü bir direnç yaratmaya çalışmışlardır. *Aiiieeeee!* antolojisi açısından Asyalı Amerikalı yazını, Filipinli, Japon ve Çinli Amerikalıların oluşturduğu, erkeklik, ırkçılık ve Asyalı Amerikalı tarihi gibi konulara odaklanmaktadır (Huang, 2006: 37). Bu noktada yazar Elaine Kim, Frank Chin ve diğer *Aiiieeeee!* editörlerinin, sadece Amerika doğumlu Asyalıları, Asyalı Amerikalı Edebiyatına dahil etmelerini yanlış bulur. Elaine Kim, Çinli, Filipinli, Koreli, Japon asıllı Amerikalı yazarların, Amerika'daki tecrübelerine dayanarak ve İngilizce yazdıkları eserlerin Asyalı Amerikalı edebiyatını oluşturduğunu ifade eder (Ling, 1983: 89). Ayrıca Kim, Asyalı Amerikalı erkek yazarları patriyarkal sosyal düzeni bozmak istemedikleri ve patriyarkal sistemi meşrulaştırdıkları gerekçeleriyle eleştirmiştir (Chan, 2001:13).

Asyalı Amerikalı edebiyatı, yalnızca erkek yazarların değil kadın yazarların da katkılarıyla şekillenmiştir. Bu bağlamda, Asyalı Amerikalı kadınlar tarafından yazılmış bir antoloji olan *Making Waves (Dalga Yapmak)*, Çin, Japonya, Vietnam, Tayland gibi ülkelerden gelen kadınların yaşamlarının işlendiği eserlerden oluşmaktadır. Bu antolojiye göre, beyazlar tarafından Asyalı kadın stereotipi yaratılmakta ve tüm Asyalı kadınlar aynı gruba ait sayılmaktadır. Oysa ki Asyalı kadınların gelenekleri, kültürleri ve hikayeleri birbirinden çok farklı ve çeşitlidir. Bu açıdan *Making Waves*, Vietnamlı kadın mültecilerin, Japon gelinlerin, İkinci Dünya Savaşı'ndaki tutsakların, Çinli fahişelerin ve ayakları bağlanmış büyükannelerin hikayeleri aktarmaktadır (Rayon, 1991: 5). Janice Mirikitani, Brenda Sunoo, Elaine Kim, Evelyn Lee ve Gloria Orbest bu antolojinin yazarlarıdır. Bir başka antoloji *Home to Stay: Asian American Women (Kalınacak Ev: Asyalı Amerikalı Kadınlar)*

ise Çinli, Filipinli, Japon, Koreli, Malezyalı, Endonezyalı, Vietnamlı veya Asyalı olmayan birçok farklı kökenden kadın yazarın Amerika'daki deneyimlerini içeren eserlerini biraraya getirmiştir. Bu yönüyle antolojinin yazarlarına göre, Asyalı Amerikalı Edebiyatı etnik seslerin çeşitliliğini yansıtmaktadır. Amy Tan, Gish Jen, Maxine Kingston, Hisaye Yamamoto, Marnia Muller, Shirley Geok-Lin Lim, Bharati Mukherjee bu antolojide yer alan kadın yazarlardan bazılarıdır (Huang, 2009: 45).

Asyalı Amerikalı edebiyatı yazarlarının Amerika'daki tecrübeleriyle şekillenen birçok seçkin eser mevcuttur. Örneğin, Koreli Amerikalı yazar Younghill Kang'ın *The Grass Roof (Çim Çatı)* (1931) ve New York'taki yaşamı ele aldığı *East Goes West (1937)*; Filipinli Amerikalı Carlos Bulason'ın *Letters From America (Amerika'dan Mektuplar)* (1942) ve bir göçmen işçi olarak tecrübelerini anlattığı *Amerika is In The Heart (Amerika Kalptedir)* (1946); Koreli Kanadalı yazar ve video sanatçısı Theresa Hak Chung Cha'nın *Dictee (1982)* kitabı ve Güney Koreli yazar Chang-Rae'nin 1995'te en iyi roman ödülünü kazandığı *Native Speaker (Yerli Konuşmacı)* önemli eserler arasında değerlendirilmektedir. Bunlara ek olarak, Asyalı Amerikalı yazınında Frank Chin'in *Donald Duk* eseri, Maxine Kingston'ın anılarının bulunduğu çığır açan romanı *The Woman Warrior (Kadın Savaşçı)* ve Amy Tan'ın anne-kız ilişkilerinin aktardığı *The Joy Luck Club (Talih Kuşu)* (1989) ile *The Kitchen God's Wife (Mutfak Tanrısı)* (1991) kitapları yer almaktadır. Ayrıca, Çin kökenli Pardee Lowe'un *Father and The Glorious Descendant (Baba ve Şanlı Oğul)* (1949), Jade Snow'un *Fifth Chinese Daughter (Beşinci Çinli Kız Evlat)* (1950), Gish Jen'in *Typical American (1991) (Tipik Amerikalı)*, Shawn Wong'un *Homebase (1979)* ve *American Knees (1995)* adlı romanları da diğer tanınmış eserler olarak kabul edilmektedir (Matibag, 2001: 190).

Asyalı Amerikalı edebiyatı içerisinde yer alan Çinli Amerikalı Edebiyatı, Çin kanı taşıyan Amerika vatandaşlarının yarattığı eserler olarak tanımlanmaktadır. Çinli Amerikalı yazarların bir kısmı Çin'de doğmuş ve Amerika'ya taşınmış yazarlardır. Bir diğer kısmı ise Amerika'da yetişen ve Çin kökenli ailelerin çocuklarıdır. Her iki kültürü de tecrübe eden yazarlar, hem geleneksel Çin'den, hem de modern Amerika medeniyetinden etkilenmişlerdir. Asya'nın zengin ve uzun edebi gelenekleri ile beslenen bu edebiyat, eski ve modernin, doğu ve batının, sözlü ve yazılının kombinasyonu olarak karşımıza çıkmaktadır (Xu, 2012: 1).

3.1. ERKEN DÖNEM ÇİNLİ AMERİKALI EDEBİYATI

Erken dönem Çinli Amerikalı Edebiyatının ilk örneklerini, 1910 yılında illegal göçmen girişini engellemek adına Amerika'da açılan Angel Adası'nın barakalarının duvarlarına yazılmış şiirler oluşturmaktadır. Göç başvurularının alındığı ve göçmenlerin sağlık taramasına tabii tutulduğu bir nevi karantina adası olarak görülen Angel Adası'nda hapsedilen ilk kuşak Çinli göçmenler, büyük umutlarla geldikleri Amerika'ya dair ilk izlenimlerini bu şiirler aracılığıyla yansıtılmışlardır (Silkū, 2005: 103). Kimi zaman birkaç ay, kimi zaman da birkaç yıl bu adada alıkonulan Çinliler, kötü şartlar altında yaşamaya mahkum edilmiş ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmışlardır. Çinli göçmenlerden biri, Angel Adası'nda uğradığı ayrımcılığı ve "barbarlar" olarak tanımladığı Amerikalılara olan kızgınlığını duvara yazdığı bir şiirde ortaya koymaktadır:

Ben bu barbarlardan hepten nefret ediyorum çünkü adalete saygıları yok
Güçlerini göstermek için devamlı sert kurallar koyuyorlar.

Uzaktan gelen Çinlilere baskı yapıyorlar ve anlaşmaları ihlal ediyorlar.

İçimizde bağırsak kurdu arıyorlar ve bize despotça davranıyorlar (Tanrısal, 2012: 60).

Diğer ülkelerden gelen göçmenler, özellikle Avrupalılar, uzun süre beklemeksizin kolayca Amerika'ya girebilmişlerdir. Fakat Çinliler adada adeta hapisane hayatı içinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Angel Adası'nda kaldıkları süre boyunca kadınlar ve erkekler ayrı bölmelerde tutulmuş ve ailelerin birleşmesi engellenmiştir. Bununla birlikte, Çinli göçmenler yüzlerce kişinin bir arada kaldığı barakalarda yaşamaya mahkum edilmiştir (Yung ve Lee, 2015). Bir Çinli, Angel Adası'nda yaşadığı acı dolu tecrübesini şu dizelerle dile getirmektedir:

Amerika'nın gücü vardı ama adaleti yoktu,
Hapishanedeki suçlularlık biz.
Açıklama yapmamız için bize şans verilmedi,
Bu gerçekten çok zalimceydi (Polster).

Angel Adası'nın duvarlarına yazılan şiirlerde, Amerika'nın ırkçı tutumlar sergileyerek ülkeye girişlerini engellediği Çinlilerin yaşadığı öfkenin, acının,

umutsuzluğun ve yalnızlığın izleri bulunmaktadır. Oysaki başlangıçta birçok Çinli göçmen, Amerika'yı fırsatlar ve eşitlikler ülkesi olarak görmektedir.

Bir şiirde gerçekleşmeyen beklentiler ve Angel Adası'nın yarattığı hayalkırıklığı vurgulanma

Kendi kendime bu yoldan gitmenin kolay olacağını söylemiştim

Kim bilebilirdi ki Şeytanın Geçidinde hapsolac

Ve kim bilebilirdi meskenimin bir mapushane olacağını?

(Polster).

Her ne kadar Amerika'ya göç eden ilk kuşak Çinlilerin büyük bir çoğunluğunu işçiler oluştursa da, ileri düzeyde bir eğitim almak için gelen ve sonrasında Amerika'ya yerleşen Çinli öğrenciler ve akademisyenler de vardır. "Kültürlü Çinliler" (Cultivated Chinese) adı verilen bu grubun Amerikan toplumundaki yaşamları, yoksulluk çeken ve hayatta kalmak için mücadele eden Çinli göçmen işçilerden farklılık göstermektedir. Amerika'da ihraç yasalarının uygulandığı dönemde bile eğitim düzeyleri yüksek ve maddi durumları iyi olan "Kültürlü Çinlilere" daha hoşgörülü davranılmış ve Çin'den gelen diğer göçmenlere kıyasla imtiyazlı bir sınıf olarak değerlendirilmişlerdir (Yin, 2006: 6).

Kültürlü Çinliler eserlerinde, Amerika'da var olan Çinli imajını düzeltmekle yakından ilgilenmişlerdir. Dahası, Çinli göçmenlerin daha fazla kabul görmesi umuduyla, Çin medeniyetinin iyi niteliklerini Amerikan toplumuna tanıtılabilmek için yazmışlardır. Örneğin, Çin Hükümeti tarafından Amerika'ya gönderilen ilk öğrenci grubunun içinde yer alan kültürlü Çinli yazarlardan Lee Yan Phou, anılarını anlattığı *When I Was A Boy In China (Çin'de Ben Çocukken) (1887)* adlı kitabında, zengin Çin kültürünü, geleneklerini, örf ve adetlerini okuyucuya sunar. Çin'de geçen çocukluğundan kesitler aktaran Phou, Çin aile hayatını, yemek kültürünü, tatillerini ve bayramlarını detaylı bir şekilde betimler. Lee Yan Phou'nun yanında, Çinlileri ve Çin kültürünü tanıtan bir başka yazar Lin Yutang, *My Country and My People (Yurdum ve İnsanlarım) (1935)* adlı yapıtında, Çinli yaşayışını, toplumunu, politikasını, sanatını ve edebiyatını kaleme almıştır. Ayrıca, Amerikalıların, Çinlileri ayakları bağlı kadınlar, domuz kuyruklu, yamuk gözlü sarı adamlar olarak tasvir ettiğini ve onları esrar, fal kurabiyesi, yemek çubuğu, ipek gibi nesnelere

özdeşleştirdiğini belirten Yutang, Çinlilere karşı yapılan ırk ayrımcılığını kınamaktadır (Huang, 2006: 642).

Kültürlü Çinliler grubuna dahil edilen bir başka yazar Yung Wing, *My Life In China and America* (Çin ve Amerika'daki Hayatım) (1909) adlı yapıtında, Çin'le ilgili bilgiler vermekten ziyade, Amerika'da Çinlilerin asimile edilemeyeceği inancına karşı çıkar (Huang, 2009: 72) Uzun yıllar Amerika'da eğitim alan, Hristiyanlığı seçen ve Amerikalı bir kadınla evlenen Wing, beyazların Çinlilerle ilgili ürettikleri aşağılayıcı stereotipleri, kendi hayat tarzını örnek göstererek yıkmaya çalışır.

Erken dönem Çinli Amerikalı Edebiyatında otobiyografi türünde verdikleri eserlerle tanınan Lee Yan Phou, Yung Wing, Lin Yutang gibi yazarlara karşın, edebiyat tarihçilerine göre Çinli Amerikalı Edebiyatı, hayal gücüne dayalı ilk eserleri yazan Edith Maude Eaton ile başlamaktadır (Xu, 2012: 58). Sui Sin Far mahlasını kullanan Eaton, Çinli Amerikalıların yaşamlarını tasvir ettiği, kısa hikayelerinin bir derlemesi olan *Mrs. Fragrance (1912)* adlı kitabıyla yazın alanında adını duyurmuştur. Özellikle Çinli düşmanlığının Kuzey Amerika'da aşırı boyutlara ulaştığı bir dönemde Çinli Amerikalıların sesi olmuş ve ırkçılık, asimilasyon, yabancılaşma gibi konuları tartışmıştır.

Sui Sin Far, "In the Land of the Free" öyküsünde, ırksal ayrımcılığı konu edinir. Genç Çinli bir anne olan Lea Choo, bebeğiyle birlikte Amerika'ya girmek istediğinde, bebeği Amerikan hükümeti tarafından alıkonulur. Çünkü bebeğin Amerika'ya kabulünü sağlayacak bir belgesi yoktur. Sui Sin Far, on ay boyunca oğlundan ayrılmaya zorlanan bir annenin üzüntü ve melankolisini okuyucuya aktarır. Far, "In the Land of the Free" öyküsüyle, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında çeşitli yasalarla Amerika'ya girmesi engellenen ve aileleriyle birleşemeyen Çinlilere yapılan haksızlıkları ele alır. Ayrıca Sui Sin Far, öykülerinde baskın toplum içinde kimliklerini bulmak isteyen Çinli Amerikalıların mücadelelerini özellikle kadın bakış açısından sunmaktadır. Çinli bir anne ve İngiliz bir babanın kızı olan ve çok küçük yaşlarda Amerika'ya taşınan Far, iki kültür arasında kalmanın zorluklarını yaşasa da Çinli kalıtımını ve köklerini kucaklayan bir yazardır.

3.2. AMERİKA DOĞUMLU İKİNCİ KUŞAK ÇİNLİ YAZARLAR

Birinci nesil Çinli yazarların eserlerinin ana konularını, Amerika'da karşılaştıkları güçlükler ve yaşadıkları acı tecrübeler oluşturmaktadır. Bunların yanında birinci kuşak yazarlar, vatan hasreti, yalnızlık, topluma uyum, toplumdan dışlanma gibi temaları işlemişlerdir. Kimi zaman da Amerikan toplumuna seslerini duyurmak ve onlara kendilerini anlatmak için yazmışlardır.

İkinci kuşak Çinli Amerikalı yazarların durumu ise birinci nesilden birçok açıdan farklıdır. İlk kuşağın Amerika'da doğan çocukları olarak Amerikan kültürü ve diliyle iç içe büyümüşler ve birinci kuşak anne babaları gibi kendilerini Çin'e ait hissetmemektedirler. Dolayısıyla birinci kuşağın işlediği konuların yerine, ikinci kuşak; bireysellik, kimlik problemleri, kültürel sorunlar gibi konuları ön plana çıkarmıştır. İkinci kuşak Çinli Amerikalı yazarlar, özellikle Amerika'da topluma entegre olma ve toplumda yer bulma çabası içindedirler.

İkinci nesil Çinli Amerikalı yazınında nesilsel ve kültürel çatışmalar, Çin toplumuna yabancılaşma, Amerikan anaakımına asimile olma isteği gibi temalar vardır. Alice Lin, Pardee Lowe, Jade Wong, Monfoon Leong ikinci kuşak yazarlardan bazılarıdır. Bu yazarların eserlerinde Çinli Amerikalılar çalışkan, kurallara uyan, disiplinli, diğer bir deyişle "örnek azınlık (model minority)" olarak tasvir edilmiştir (Xu, 2012: 58).

İkinci kuşak Çinli Amerikalı yazarların bazılarının kitaplarının yayımlandığı dönem, 2. Dünya Savaşı yıllarına rastlamaktadır. Öyle ki o dönemlerde, Çin Hükümeti'nin Japonya'ya karşı Amerika'nın müttefiki olması, Çin ve Amerika arasındaki ilişkilerin iyi yönde ilerlemesini sağlamıştır. Bu iyi ilişkiler sonucunda Çinlilerin aslında "asimile edilebilir" bir millet olduğu düşüncesi güçlenmiştir. Özellikle ikinci nesil Çinli Amerikalı yazarların da, Amerika'yla sıkı bağlarının olması dolayısıyla Amerikan kültürünü kabullenmeleri onlara daha cazip gelmiştir. İkinci nesil Çinli Amerikalı yazar Pardee Lowe, *Father and The Glorious Descendant (Baba ve Şanlı Oğul) (1942)* adlı kitabında, Çin kültürünü "yabancı" ve "garip" olarak küçümserken Amerika'yı "Tanrı'nın ülkesi" olarak takdim etmiştir (Patell, 2014: 155).

Pardee Lowe, Çinli köklerine yakınlık duymayan ikinci kuşak Çinli Amerikalı bir yazardır. 1943'te yayınlanan *Father and The Glorious Descendant* adlı

yapıtında, kendisine seyahat rehberi rolünü vererek, göçmen Çinli topluluklarının yaşamını "tuhaf" ve "yabancı" olarak betimlemiştir. Lowe bu eserinde, sıradan evleri, Çinli okulları, bayramları, tong denilen suç çeteleri ve garip kostümleriyle Çin Mahallelerinin egzotik yaşamını okuyucuya aktarmaktadır. Çin ve Çin kültürünün aksine, hayranı olduğu Buffalo Bill ve Wild Bill Hitchcock gibi Amerikalı kahramanlar, Amerika'daki modern evler, kütüphaneler gibi Amerika ile ilgili birçok şey ona çok daha cazip gözükmemektedir (Huntley, 2001: 53).

Lowe'un *Father and The Glorious Descendant* eserinden iki yıl sonra, Jade Snow Wong, çocukluk ve ilk gençlik yıllarını aktardığı *Fifth Chinese Daughter* (*Beşinci Kız Evlat*) adlı otobiyografik kitabını yayımlayarak Çinli Amerikalı Edebiyatı tarihinde önemli bir yer edinir. *Fifth Chinese Daughter*, Çinli göçmen bir ailenin "beşinci" kızı olan Wong'un yetişme sürecini ele almaktadır. Wong'un babası, erkekleri kadınlardan üstün gören feodal Çinli inancına sahiptir ve kadınların eğitim almasının yanlış olduğunu düşünür. Çinli geleneksel kadın imajını yıkmak isteyen Wong, ailesinden bağımsız bir şekilde üniversite eğitimini tamamlar. Ailesinin baskısından ve itaatkar Çinli kız imajından kurtulan Wong, kendi gücünü ve kimliğini keşfeder (Huang 1002). Bu yönüyle Wong, Amerika'nın bireysellik vurgusuna ve değerlerine uyum sağlayan bir portre çizmekle birlikte Amerikan toplumunda kendine yer bulmaya çalışmaktadır. Aslında Wong'un amacı, Çin kültürünün Amerikalılar tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve Çinli Amerikalıları örnek azınlık olarak göstermektir (Huang, 2006: 1000). Ancak Frank Chin'e göre Wong, beyaz yayıncılar tarafından yazması için manipüle edilen ve Asyalıları, Amerikan stereotiplerine göre tanımlayan bir yazardır (Cleland, 2012: 60).

3.3. ÇAĞDAŞ AMERİKALI YAZARLAR

Yaklaşık yüzyıllık göçmenlik dönemlerinde Çinliler, Amerikan toplumunda var olabilmek ve tanınmak adına mücadele etmişlerdir. Amerikalıların bakış açısından zayıf bir imaja sahip olan ve daima yabancı olarak nitelendirilen Çinlilerin, kendileri bile kimi zaman öz kültürlerine karşı bir duruş sergilemişlerdir. Ancak "Sivil Haklar Hareketi", "Kadın Hareketi", "Azınlık Hakları", savaş karşıtı kampanya ve örgütlenmeler, Sino-Amerikan ilişkilerinin düzelmesi gibi gelişmeler, Amerikan

toplumunun Çinli imajına daha farklı bir gözle bakmasını sağlamıştır (Xiao, 2003). Böylece birçok insan 1970'li yıllara doğru, Çinli Amerikalı yazarlara ve onların Çinli köklerini ve kültürlerini vurguladıkları eserlere odaklanmıştır. 1950'li yıllarda Çinlileri, baskın Amerikan kültürüne anlatan ve tanıtan Çinli Amerikalı Edebiyatı, ilerleyen yıllarda "kültürel arabuluculuk" misyonunu bırakarak etnik gururu öne çıkaran eserlerle adından söz ettirmiştir (Kaya, 2013: 41).

Kültürel çatışma, kimlik karmaşası, asimilasyon gibi temalar önceki yıllarda olduğu gibi, 1970'li yıllarda da etnik edebiyatında yaygın olarak işlenen temalar arasındadır. Ayrıca bu dönemin yazarları tarafından kadınlara dair ve kadını vurgulayan eserler kaleme alınmıştır. Çinli Amerikalı Maxine Hong Kingston da, *The Woman Warrior (1976) (Kadın Savaşçı)* ve *Chinamen (1980)* adlı romanlarında tüm bu konuları ele alan bir yazardır ("Chinese Americans in Literature", 2005).

Çinli Amerikalı Edebiyatının önde gelen isimlerinden Amerika doğumlu Çinli yazar Maxine Hong Kingston, bir taraftan çağdaş yaşama uyum sağlamak zorunda olan, diğer taraftan da örf ve adetlerine bağlı olmak zorunda kalan bir kuşağın mensubudur. (Tanrıtanır, 2010) 1976'da yayımlanan ilk romanı, *The Woman Warrior: Memoir of A Girlhood Among Ghosts* adlı kitabında, geleneksel Çin yapısı ve popüler Amerikan kültürü arasındaki çatışmayı işlemektedir. Kitabın "A Song For A Barbarian Red Pipe" adlı bölümünde, adapte olmaya çalıştığı Amerikan kültürü ve ait olduğu Çin kültürü arasında kalan Kingston'ın çocukluğu ve gençlik yılları ele alınır. Ayrıca bu bölümde annesiyle olan sorunlu ilişkisine değinen Kingston, annesinin onu sürekli eleştirmesinden kızgınlık ve öfkeyle bahsetmektedir. Ancak hikayenin sonunda, annesiyle uzlaşmayı seçen yazar, aslında annesinin kendisine anlattıklarının ve öğrettiklerinin değerinin farkına varır.

The Woman Warrior: Memoir of A Girlhood Among Ghosts kitabında Kingston, feminist öğelere de yer verir. "Gerçek" Çin'de kadınların hakkı ve statüsü olmadığını vurgulayan romana göre, kadınlar Konfüçyus sistemi tarafından baskı altına alınmış ve şiddet görmüştür. Kingston'ın kadınları ise baskıya karşı direnen ve savaşan kadınlardır. Bu bağlamda romandaki feminizm Çin'deki patriyarkal düzene karşıdır (Liyan, 2014: 315) Örneğin yazar, kitabının "White Tigers" isimli bir diğer bölümünde, erkek kılığına girerek savaşa katılan Çin'in efsanevi kadın figürü Fa Mulan'ı anlatır. Fa Mulan, ailesi, köyü, ülkesi ve tüm kadınlar için savaşan bir

karakter olarak tasvir edilir. Ancak Kingston, Çin'i zalim bir ülke olarak lanse ettiği için eleştiri almıştır. Çinli yazarlar Frank Chin, Paul Chan, Fusao Inada, Kingston'ı kendi kültürüne ihanet etmekle ve Çinlileri yanlış yorumlamakla suçlar (Meyers ve Rangno, 2010: 63).

Maxine Hong Kingston gibi, Frank Chin de Çinli Amerikalı edebiyatında önemli bir yere sahip bir yazardır. Amerikan tarihinde uzun yıllar boyunca dışlanan Çinlilerin sesi olan Chin, Çinli Amerikalıların kayıp tarihini eserlerinde yeniden yazar. Chin'in amacı, Çinli Amerikalı etnik farkındalığının uyanmasını sağlamak ve Amerikan toplumunda eşit haklara sahip olmak için savaşımdır. Ayrıca yazar, Amerikan toplumunda yiğitlik, cesaret, yaratıcılık gibi erkeksi özelliklerden yoksun, efemine ve kadınsı olarak betimlenen Asyalı Amerikalı erkek stereotipiyle mücadele edilmesi gerektiğini savunur. Bu bağlamda Chin'e göre, Çinli Amerikalı kimliği yeniden inşa edilmelidir (Gang, 2013: 83).

Frank Chin, birçok eserinde Çinli Amerikalı ırkçı stereotipik imgelerini yıkmaya çalışır. Örneğin, *Donald Duk* adlı ilk romanında, Çinli Amerikalı bir ailenin oğlu olan ana karakter Donald Duk, Amerikan toplumunda isminden ve Çinli kimliğinden dolayı küçümsenen bir bireydir. Romanın başında, Donald Duk da Çinli kalıtımından nefret eder ve Çinli kimliğini kabul etmek istemez. Medyada, toplumda, okulda, Çinlilerin geleneksel, içe kapanık ve ürkek olarak tasvir edilmesi onu Çinli kimliğinden uzaklaştırır. Fakat romanın sonunda, atalarının kahramanlıklarla dolu tarihini öğrenen Donald, Çinlilerle ilgili yanlış yorumları duyduğunda cesur bir şekilde, bir savaşçı gibi tarihini korumaya çalışır

1990'lı yıllara gelindiğinde ise, Çinli Amerikalı yazarların yazma tecrübeleri, önceki kuşaklardan az da olsa farklılık göstermektedir. Etnik köken çeşitliliği ve çokkültürlü yapı gibi etkenler yazma konusunda farklı yaklaşımlar göstermelerine sebep olur. Bu kuşağın yazarları, anne ve babaları gibi ırkçı önyargılara ve dışlanmaya belirgin bir şekilde maruz kalmamışlardır. Beyazların dünyasında eskisi gibi şiddetli bir şekilde ötekileştirilen bir yapı içerisinde değil, aksine kabul gören bir kuşaktırlar. Bu açıdan 1990'lardaki Çinli Amerikalı Edebiyatında, bireysellik ve kimlik konuları öne çıkmaktadır (Tanrısal 97). "The Gang of Four" olarak adlandırılan Amy Tan, Gus Lee, David Wong Louie ve Gish Jen şüphesiz bu dönemin en önemli yazarlarıdır (Zhang, 2014: 1452).

1990'lar döneminin yazarlarından Gish Jen, *Typical American* (1991), *Mona In the Promised Land* (1996) ve *The Love Wife* (2004) eserleriyle çağdaş Çinli Amerikalı Edebiyatına katkıda bulunur. Jen'in Amerika'da oldukça beğenilen *Typical American* adlı ilk romanında, Çinli bir ailenin, refah düzeyi yüksek Amerikan orta sınıf ailesine nasıl dönüştüğünü anlatılır. Romanın ana karakterlerinden Ralph, eğitim için Çin'den ayrılır ve Amerika'ya taşınır. Amerika'da yapmayacağı şeylerin listesini hazırlar ve bir Çinli gibi davranmaya devam edeceğine söz verir. Asla stereotipik bir Amerikalı olmayacak ve Çinli geleneklerine göre yaşayacaktır. Ancak bir süre sonra inandığı değerlerden Amerikan rüyasına ulaşabilmek adına vazgeçer. Amerika'da evlenen, iyi bir kariyer edinen ve iyi bir gelire sahip olan Ralph, fast food restoranı açarak Amerika'da başarılı bir birey olduğuna inanır. Amerikan evlerinde ikamet eder, Amerikan giysileri giyer ve bir Amerikalı gibi konuşur. Ralph gibi kitaptaki diğer karakterler -kızkardeşi Theresa ve eşi Helen-, Çinli değerlerinden, tipik bir Amerikalı olmak için vazgeçmişlerdir (Zhang, 2014: 1452)

1991'de kısa hikayelerinin derlemesi *Pangs of Love (Aşk Acısı)* kitabı ile ünlenen bir diğer Çinli Amerikalı yazar David Wong Lui'dir. Kitapta, Çinli Amerikalı erkekler ve onların aile ilişkileri üzerinden "Amerikalılık" işlenir. Hikayelerdeki Çinli Amerikalı erkekler Amerikan değerlerine uyum sağlıyor gibi görünmelerine rağmen, aslında kendilerini yabancı olarak nitelerler. Bu karakterler iyi eğitilmiş, orta sınıfa mensup ve maddi durumları iyi olan kişilerdir. Amaçları beyaz bir kadınla evlenmek, aile kurmak ve gerçek bir Amerikalı olmaktır. Ancak "gerçek" bir Amerikalı olmaya çalışırken Çinli ebeveynleriyle ve Çinli kökenleriyle problem yaşarlar. David Wong Lui, *Pangs of Love* eserinde, kimlik sorunlarını ve Amerikalı olmanın ne demek olduğunu sorgulamaktadır (Ristola, 2013: 2).

3.4. AMY TAN'İN HAYATI VE ESERLERİ

Amy Tan, Çin'den Amerika'ya göç eden bir ailenin kızı olarak, 19 Şubat 1952'de Oakland, Kaliforniya'da dünyaya gelir. Üç kardeşin ortancası olan Amy'nin, Peter ve John R. adlarında iki erkek kardeşi vardır. Amy Tan, kendisine büyük bir başarı getiren 1989 yılında yayımladığı *The Joy Luck Club (Talih Kuşu)* isimli romanı ile adını duyurmuştur. Amy Tan, milyonlarca okuyucu arasında geniş

yankı uyandıran bu romanını, ailesinin ve kendisinin tecrübelerinden ilham alarak yazmıştır (Dong, 2009: 1).

Tan, *The Opposite of Fate (Kaderin Tersisi)* isimli kitabında, büyükbabası Hugh Tan'ın Hristiyan olduğunu ve İngilizce konuşulan okullarda eğitim aldığını ifade eder (Tan, 2003). Bu yüzden Amy'nin babası John Tan çocukken öğrendiği İngilizce sayesinde, İkinci Dünya Savaşı boyunca Çin'deki Amerikan Bilişim Servisi'nde çevirmen olarak çalışır. Ancak bir süre sonra Çin'deki savaş ve iç karışıklıklardan kaçarak Amerika'ya göç eden John, vaftiz papazlığı görevini icra etmeye başlar (Darraj 17). Henüz küçük bir çocukken kızına masallar anlatan, İncilden öyküler ve vaazlar okuyan John, yıllar sonra Amy'i hikaye yazma konusunda oldukça etkiler (Dong, 2009: 2).

Amy Tan'ın, Şangay'da Çinli elit bir ailenin mensubu olan annesi Daisy Du Ching Tan ise görücü usulüyle Wan-Zo adlı bir pilotla evlendirilen ve evliliği boyunca eşi tarafından istismar edilen bir kadındır. Zorba eşinden boşanmak isteyen Daisy, John ile ilişkisi olması sebebiyle zina ile suçlanarak iki yıl hapse mahkum edilir. Nihayet, ilk eşinden ayrılan Daisy, iki çocuğunu ardında bırakmak zorunda kalarak Amerika'ya yerleşir ve onu Amerika'da bekleyen John ile evlenir (Myrna, 1999).

Ailesinin Çin'deki yaşamı, özellikle annesinin trajik hikayesi Tan'ın yazını için büyük bir kaynaktır. Daisy'nin annesi Jing Mei de tıpkı kızı gibi birçok acıyla yüzleşmiştir. Kocasını öldükten sonra zengin bir tüccarla evlenmeye zorlanmış ve doğan oğlunun tüccarın ilk karısına verildiğini gördükten sonra 9 yaşındaki kızı Daisy'nin gözleri önünde intihar etmiştir (Dong, 2009: 2). Bu anlamda Daisy kızı Amy'e, annesinin intiharı, onu istismar eden kocası, Çin'deki yaşamı ve Amerika'ya göçü ile ilintili birçok hikayeden bahsetmiştir. Amy Tan de yetişme sürecindeyken, evlerinde birçok aile öyküsünün ve Çin'de bıraktıkları insanlara neler olduğuna dair olayların anlatıldığını belirtmiştir (*Academy of Achievement*) Tan için oldukça önemli olan geçmişe ait öyküler, kitaplarında otobiyografik öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Amy Tan, göçmen bir ailenin kızı olarak çocukluk ve gençlik yılları boyunca Çin kültürü ve Amerikan kültürü arasında kaldığını ve "çelişkilerle dolu" olduğunu ifade eder (Gross, 2017). Kaliforniya'da büyüyen Amy, Çinli mirasını inkar ederek

Amerikan toplumuna asimile olmaya çalışır. Amy evde bir Çinlidir, annesinin geleneksel yemeklerini yer, Çin örf ve adetlerine uyum sağlar. Ancak ev dışında, bir Amerikalı gibi davranan ve akıcı bir şekilde İngilizce konuşan Amy, Amerikan müzikleri dinler ve Amerikalı arkadaşlarıyla sosyalleşir (Darraj, 2007: 11).

Tan'in gençken yaşadığı çelişkiler sadece iki kültürle sınırlı değil; aynı zamanda ailesiyle de sorunlu bir ilişki içerisindedir. Çoğu zaman Daisy kızından kendisi için telefon ve iş görüşmelerini gerçekleştirmesi talebinde bulunur. Annesinin İngilizce konuşmamasından rahatsızlık ve utanç duyan Amy, ona yardım etmek istemez. Amy' göre, çoğu Amerikalı genç ailesinin bu tür işlerini yapmamaktadır (Rosinsky, 2007: 28). Ayrıca, çoğu Amerikalı ailenin aksine, Amy'nin ailesi eğitim konusunda ondan oldukça büyük beklentileri vardır. Arkadaşları yaz döneminde tatil deyken Amy İncil derslerine ve yaz okuluna katılmak zorunda kalır. Derslerinde başarılı bir öğrenci olmasına rağmen sürekli daha sıkı çalışması gerektiği vurgulanır (Rosinski, 2007: 20). Anne ve babasının isteği, Amy'nin bir tıp doktoru ya da dünyaca ünlü bir piyanist olmasıdır.

Daisy, çocukların ebeveynlerine karşı itaatkar olması gerektiğini savunan bir annedir. Geçmişteki zor yaşantısı ve korkuları, çocuklarına çoğu zaman sert sözler sarf etmesine sebep olur. Örneğin Amy 6 yaşındayken, annesiyle birlikte küçük bir kızın cenaze törenine katıldıklarını anımsar. Cenaze töreninde, küçük kızın annesinin sözünü dinlemediği için öldüğünü Amy'nin kulağına fısıldar. Bu açıdan Daisy, çocukları kendisine itaat etmediğinde, ölümü bir tehdit olarak kullanmaktadır. Daisy, bir şeyler yanlış gittiğinde bileklerini kesmeye çalışır ya da Çin'e gideceğini söyler. O dönemlerde Amy'e göre Çin, ölümü temsil eden, asla gidilmemesi gereken çirkin bir yerdir (Rosinsky, 2007: 19).

Ailesi Amy'e İngilizce ismi Amy Ruth Tan'in yanında, Çince "Amerika'dan gelen lütuf" manasında kullanılan An-Mei ismini vermiştir. Bu iki dilden alınmış ismin kombinasyonu onun yetiştirilme tarzını da şekillendirir. Amy Tan'in anne ve babası çocuklarının tamamen Amerikan kültürüne asimile olmalarını istemezler. Amy 15 yaşındayken annesi ona, "dışarda Amerikalı bir kız gibi olmak isteyebilirsin fakat içerde bir Çinlisin" diyerek Çinli kökleriyle gurur duymasını gerektiğini öğütler (Rosinsky, 2007: 30). Bu bağlamda Tan, Los Angeles Times ile

yaptığı bir röportajda, "anne ve babamız bizim Amerikan ayrıntılarına ve Çinli karakterine sahip olarak yetişmemizi istediler" demiştir (Woo).

Ruhlara ve hayaletlere güçlü bir inançla bağlı olan Daisy, çoğu kez ruhların ve hayaletlerin, evlerini sardığını iddia etmekte ve başka bir eve taşınma konusunda ısrarcı davranmaktadır. Oakland, Fresno, Palo Alto gibi Kaliforniya'nın birçok yerine taşınan aile, sonunda Santa Clara'ya yerleşmeye karar verir. Ancak sık sık yer değiştirmek, Amy'nin yalnız bir çocukluk geçirmesine sebep olur. Bu dönemde kitaplarına sarılan Amy, onların "odasını aydınlattığına" inanır (Tan). Kitaplara olan düşkünlüğü, Amy'nin yazma yeteneğinin oldukça erken yaşlarda ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Henüz 8 yaşındayken "What The Library Means to Me (Benim İçin Kütüphanenin Anlamı)" adlı denemesi yerel bir gazetede yayımlanmıştır (Dong, 2009: 4).

Babası ve abisinin 8 ay arayla beyin tümöründen yaşamlarını yitirmeleri Amy ve annesini derinden sarsmıştır. Bu ani ölümlerin sebebini ruhlara ve hayaletlere bağlayan annesi, evin kötü ruhlar tarafından sarıldığını düşündüğü için çocukları Amy ve John Jr.'ı alarak evden ayrılmaya karar verir. Bu olayın ardından İsviçre'ye taşınırlar ve Amy liseyi İsviçre'de bitirir. Amy annesinin onun için seçtiği Baptist kolejinden ayrılır ve erkek arkadaşıyla San Francisco'ya taşınır. Dilbilimi alanında 1973'te üniversiteyi ve 1974'te yüksek lisansını tamamlar. Aynı yıl dilbilim alanında Kaliforniya Üniversitesi'nde doktora yapmaya başlayan Amy, erkek arkadaşı Louis DeMattei ile evlenir. Ancak bu dönemde annesiyle ilişkileri her geçen gün daha da kötüye gitmektedir. Annesinin, seçimlerini onaylamamasından ötürü, 6 ay boyunca görüşmezler ("*Rosa Park Biography*", 2010).

1976 yılında yakın arkadaşı Pete'in öldürülmesi, Amy'nin kararlarını sorgulamasına sebep olur. Engelli insanlar için cihazlar üretmeyi planlayan arkadaşının ölümünden sonra Amy, doktora programını bırakır. Dil gelişimi uzmanlığı görevine başlar ve 0-5 yaş arası engelli çocuklarla çalışır. 1985 yılında iş yazışmalarının yürütüldüğü bir şirket kurar ve serbest metin yazarlığı yapmaya başlar. Broşürler, el kitapları ve kurumlar için çeşitli belgeler hazırlayan Tan, kısa sürede bu alanda tanınan bir yazar olur. Ancak haftada 90 saatten fazla çalışması onu bir işkolik haline getirerek psikolojik bunalım yaşamasına yol açar (Dong, 2009: 6). İyi bir gelir elde etmesine rağmen kendisini mutsuz hisseden Tan, stresini

azaltabilmek için kurmaca hikayeler yazarak kariyerine devam eder. 1985 yılında yazdığı, birçok edebiyat dergisinde yayımlanan “The Rules of The Game (Oyunun Kuralı)” başlıklı hikayesi ile Squaw Vadisi Yazarlar Topluluğu’na (Squaw Vally Community of Writers) kabul edilir (Dong, 2009: 6). Tan’ın “Waiting Between The Trees (Ağaçlar Arasında Beklerken)” adlı ikinci öyküsünü okuyan ve oldukça etkilenen yayıncı temsilcisi Sandra Dijkstra ise, Tan’i hikayelerinin derlemesini yapması için cesaretlendirir.

Tan’ın yazarlığa başladığı dönem, annesiyle olan problemlerinin çözüldüğü yılların da başlangıcıdır. Tan’ın annesiyle ve Çinli kökleriyle uzlaşması, Daisy’nin hastalanmasıyla gerçekleşmiştir. Annesini kaybedeceğini düşünen Tan, hayatı boyunca onu anlamaya çalışmadığını fark eder. “Eğer annem yaşarsa, onu yakından tanıyacağım. Onun geçmişini öğreneceğim ve bu kez onun gerçekten ne söylemek istediğini dinleyeceğim. Bu yüzden onu Çin’e bile götüreceğim. Onun hikayesini yazacağım” der (Tan). Daisy sağlığına kavuştuğunda, söz verdiği gibi, Tan’ın kız kardeşlerini görmek için Çin’e doğru yola çıkarlar. Çin’e gerçekleştirdikleri yolculuk sayesinde Tan, annesiyle olan sorunlu ilişkisine yeni bir açıdan bakma fırsatı bulur. Aynı zamanda Tan’e ilham veren bu yolculuğun izlerine kitaplarında rastlamak mümkündür.

Tan, *The Opposite of Fate (Kaderin Ters)* isimli kitabında, “Göçmenlerin yaşadıklarını yansıtmak, Çin kültürünün gizemini çözmek, Çin kültürü ve Amerikan kültürü arasındaki farkları göstermek istiyorum.” demiştir (Tan, 2003). Bu bağlamda Tan, yazınında Çin mitolojisi, Çin astrolojisi, Çinli yaşam tarzı ve inançları gibi Çin kültürüne ait birçok öge kullanır. Amy Tan yazdığı eserlerde Çin kültürünün büyük bir etkisi olduğunu belirtir; ancak “büyük hikayelerin genellemelere ve kategorileştirilmeye direndiğini” ve bir yazarın “herhangi bir grubun tasvirini yapmak zorunda olmadığını” da ekler (Tan, 2003). Bu anlamda Tan, kültürel dikotomilerden çok, insan ilişkilerinin doğasını yazdığını ifade eder. Öyle ki eserlerinde yazın alanında oldukça yaygın olan kader, sevgi, umut, ilişkiler gibi temaları işlemiştir (Thompson, 2006).

Tan’ın, New York Times’ın çok satanlar listesinde aylarca kalmayı başaran ve 25 dile çevrilen *The Joy Luck Club (Talih Kuşu)* isimli ilk romanı büyük ses getirmiştir. *Amerikan Kütüphane Derneği (American Library Association)* tarafından

en iyi kitap seçilmiş ve *Bay Area Kitap Eleştirmenleri Ödülü'nün* (*Bay Area Book Reviewers' Award*) sahibi olmuştur. Ayrıca, Ulusal Kitap Ödülü (*National Book Award*) ve *Ulusal Eleştirmenler Ödülü'ne* (*National Book Critics Circle Award*) aday gösterilmiştir (Rosinsky, 2007: 58).

Tan, büyük ölçüde otobiyografik öğeler taşıyan ilk romanı Talih Kuşu 'nun "garip aile hakkında garip hikayeler" olarak algılanmasından endişe duymasına rağmen, kitap kısa sürede çok satanlar listesine girmiştir (Gioia, 2007). Yazar Alice Walker'a göre Amy Tan, Çin'i ve Çinli Amerikalı kadınları, onların ailelerini ve anne-kız bağının gizemini bizlere göstermektedir. Cosmopolitan kitabı, karmaşık ve esrarlı bir Çinli puzzle kutusuna benzeterek, her detayın bir öncekinden daha unutulmaz olduğunu vurgulamaktadır (Tan, 2003). Ancak Çinli Amerikalılar, Amy Tan'ın Çin geleneklerini yeniden yaratma çabalarını eleştirmektedirler. Eleştirmenlere göre Tan'ın büyükannesinin çok eşlilikten kaçmak için intihar etmesi ve afyon kullanması, Çinliler üzerinde yanlış bir algı oluşturmaktadır. Amy Tan ise kitaplarının kişisel tecrübelerinden ve annesinin anlattığı hikayelerden oluştuğunu söyleyerek kendisine yöneltilen suçlamaları reddetmektedir. Çin'in birçok etnik grubun yaşadığı bir ülke olduğunu belirten Tan, hiç kimsenin Çin ve Çin kültürü hakkında yeterli bir şekilde yazamayacağını vurgular. Ayrıca yazar, Çin kültürünü Batı medeniyetine tanıtmaya sorumluluğunun olmadığını ifade eder (Snodgrass, 2004: 36).

Tan'ın oldukça beğenilen Talih Kuşu romanını takip eden altı eseri daha bulunmaktadır. 1991 yılında yayımlanan *The Kitchen God's Wife* (*Mutfak Tanrısı*) eseri, Talih Kuşu'nda olduğu gibi geçmişte sorunlar yaşayan anne-kızın ilişkilerini ele alır. Anne-kızın birbirleriyle nasıl yakınlaştığına ve uzlaşmaya vardığına tanık olunan roman, göçmen ailelerin yaşadığı problemlere de değinir. Annesinin "Bu kez benim gerçek hikayemi yaz" diye tavsiye vermesi üzerine Tan, Mutfak Tanrısı romanını yazmaya başlar (Tan, 2003). Böylece, annesinin "o kötü adam" dediği ilk eşiyle olan evliliğini, Çin'deki çocuklarının ölümünü ve Tan'ın babası John ile tanışma hikayesini bu romanda anlatır.

Amy Tan, 1990'da *Today* adlı şov programına verdiği bir röportajda *Mutfak Tanrısı* isimli yapıtını nelerden esinlenerek yazdığını açıklar. Tan için *Mutfak Tanrısı*, bir annenin kızına anlattığı hikayedir. Yazara göre annesi kadınlara seçim

şansı verilmeyen bir toplumda yaşamasına rağmen tekrar ayağa kalkma gücünü bulabilmiştir (Couric, 1991: 3). Ayrıca romanda kendini de bulduğunu ekleyen Tan, ana karakter Pearl ile kendisi arasında benzerlikler olduğunu söyler. Pearl de Tan gibi bir dil gelişimi uzmanıdır ve her ikisi de 15 yaşında babalarını kaybetmiştir. Ancak yazara göre yarattığı karakter Pearl ile kendisi arasındaki en dikkat çeken benzerlik her ikisinin de annelerinin geçmişi hakkında bilgi sahibi olmamalarıdır. Yazar uzun yıllar boyunca annesinin hayatından, Çin'deki istismarcı evliliğinden ve annesinin Çin'de kaybettiği çocuklarından habersiz olduğunu belirtir (Couric, 1991: 4).

Tan, *Mutfak Tanrısı* romanının ardından, 1992 yılında çocuklar için yazdığı *The Moon Lady (Ay Hanım)* eseriyle farklı bir yola girer. Ayrıca bu dönemde senaryo yazarı Ronald Bass ile ortak bir çalışma yürüterek *Talih Kuşu*'nun sinema filmini çekmeye karar verir. 1993 yılında piyasaya sürülen filmin ardından Tan, 1994 yılında *Chinese Siamase Cat (Çinli Siyam Kedisi)* başlıklı bir diğer çocuk kitabını yayımlar. 1995 yılında yazdığı *The Hundred Secret Senses (Yüz Gizli Duyu)* adlı romanı ise Çin doğumlu Kwan ve onun kız kardeşi Amerika doğumlu Olivia arasındaki ilişkiyi anlatır. *The Boston Sunday Globe*'un "Tan'ın şimdiye kadar yazdığı en büyüleyici roman" olarak tanımladığı *The Hundred Secret Senses*, Çin kültürü ve Amerikan kültürü arasındaki çatışmalara, aile ilişkilerine ve kimlik problemlerine odaklanır. 2001 tarihli *The Bonesetter's Daughter (Çıkıkçının Kızı)* kitabı da anne-kız, iki kız kardeş, kadın erkek ilişkileri ve bu ilişkilerde yaşanan çatışmaları kültür farklılığının yarattığı sonuçlar bağlamında ele alır. 2003 yılında yazarlığını, annesiyle olan ilişkisini, geçmişini, seçimlerini ve görüşlerini aktardığı *Opposite of Fate (Kaderin Tersisi)* eseriyle yazın hayatına devam eder. Tan'ın *Saving Fish From Drowning* adlı beşinci kitabında Çinli Amerikalı bir hayalet ve bir grup turistin Çin ve Burma yolculukları anlatılır. Tan'ın diğer kitaplarındaki kahramanlar gibi, *Saving Fish From Drowning* kitabı da iki dünya arasında kalan ve ikisine de tamamen ait olamayan karakterleri işler.

Amy Tan bir röportajında *Talih Kuşu*'ndan sonra eserlerinde Çinli Amerikalı anne kız ilişkilerini anlatmaktan kaçınmaya çalıştığını söylese de, *The Valley of Amazement (2013)* eserinde de aynı konuya işaret eder. Yüksek sınıfa hitap eden bir genelev işleten anne ile onun Amerika doğumlu kızının ilişkilerini anlatan roman,

Çinli Amerikalı kimliği, kadınlar üzerindeki Çinli ataerkil toplum baskısı, terk edilme ve sevgi arayışı gibi temalara vurgu yapar. Tan, “Aklıma ne gelirse yazmaya karar verdim.” dediği, *Where The Past Begins (Geçmişin Başladığı Yer)* isimli son kitabını ise editörü Dan Halpern’in önerisi üzerine yazdığını belirtir. Bu kitapta, ailesiyle ilgili belgelere, annesinin mektuplarına, travmatik geçen çocukluğunun anılarına ve kişisel fotoğraflarına yer vermiştir (Gee, 2017).

BÖLÜM 4: TALİH KUŞU VE MUTFAK TANRISI’NDA ANNELER VE KIZLAR ARASINDAKİ KÜLTÜREL FARKLILIKLAR

Göçmen bir aileden gelen Amy Tan’ın kendi yaşamını katarak biçimlendirdiği romanı *Talih Kuşu*, Amerika’ya göç eden dört kadın ve onların Amerika doğumlu kızlarının yaşamlarından kesitleri aktarır. Birinci nesil Çinli anneler kendi ülkelerinde kadın olmanın zorluklarını tecrübe ederken, yeni ülkede ise göçmen olmanın sıkıntısıyla yüzleşirler. Amerika’da öz kültür değerlerini kaybetme korkusu taşıyan ve Amerikan kültürüne uyum sağlama noktasında birçok güçlükle karşılaşan Çinli anneler, zamanla içlerine kapanma eğilimi göstererek geleneksel Çin kültürünü kendi aralarında yaşatmaya çalışmışlardır. Amerika’da doğup büyüyen ikinci nesil kızlar ise annelerine nazaran Amerikan kültürüyle çok daha fazla etkileşim içinde oldukları için kendilerini Çin kültürüne büyük ölçüde yabancı hissetmektedirler. Bu noktada Çinli anneler, kızlarının köken kültürlerine ait değerleri kaybetmelerinden ve Amerikan kültürüne asimile olmalarından endişe duydukları için onlara Çinli kültürel miraslarını aktarmak istemişlerdir. Ancak birbirinden farklı iki kültürün bir araya gelmesi anne-kız arasındaki anlaşmazlıkları da beraberinde getirmiştir.

Amy Tan, *Mutfak Tanrısı* isimli kitabında ise, *Talih Kuşu*'nda olduğu gibi Çin'den Amerika'ya göç eden bir anneyi ve onun Amerika doğumlu kızının öyküsünü kaleme almıştır. Böylece Tan, bu iki birbirinden farklı, uzak ve yabancı kültürü anne-kız ekseninde bir araya getirmiştir. Pearl, annesi Winnie'nin Çinli geçmişine ve kültürüne büyük oranda yabancıyken, anne Winnie de kızı Pearl'ün Amerikalılaşmış yaşam tarzına uyum sağlamaz. Anne ve kızı birbirinden uzaklaştıran ve aralarındaki gerilimi tırmandıran farklılıkların çözülmesi, birbirlerine sırlarını ve geçmiş tecrübelerini itiraf ettikleri zaman gerçekleşir. O halde her iki romanda da anneler ve kızların birbirleriyle uzlaşmalarını engelleyen ve çatışma yaşamalarına yol açan problemlerin iki kültür arasındaki farklılıklardan kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda tezin dördüncü bölümünde Çin gelenek ve görenekleri, inanç sistemi, yemek kültürü, Çinli yaşayışı gibi Çin kültürüne ait unsurları sürdüren anneler ve onların Amerikan hayat tarzı ve kültürünü benimseyen kızları arasındaki çatışmaya yer verilecektir.

4.1. ÇİN YAŞAM TARZI VE AMERİKAN YAŞAM TARZI

4.1.1. YEMEK KÜLTÜRÜ

Yüzyılların birikimiyle şekillenen ve çeşitlenen yemek olgusu, toplulukların tarihsel bir parçasıdır. Bu anlamda yemek olgusunu sadece fizyolojik anlamda beslenme değil, bunun yanında kültürel kalıpların bir ögesi olarak değerlendirmek gerekir. Tercih edilen gıdalar, pişirme yöntemleri, yiyeceklerin sunumu ve tüketimi her topluluğun kendine has bir yemek kültürü oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Kültürel bağlamda toplumları etkileyen yemek kültürü, çeşitli yemek tarifleri, sofr kuralları ve mutfak kültürü gibi unsurlarıyla kuşaktan kuşağa sözlü ve yazılı olarak sistematik bir şekilde aktarılmıştır (Tekin, 2017: 131). Bu bağlamda Tan'ın Çin mutfağını ele alış biçimi bir taraftan Çinli annelerin orijin kültürleriyle olan bağlarını sürdürmelerinin bir yolu olarak karşımıza çıkarken, diğer taraftan Amerika doğumlu kızların geleneksel Çinli annelerinin kültürüne nasıl baktıklarını göstermektedir. Ayrıca Tan, yemek imgelemine kullanarak karakter tasviri de yapmaktadır.

Yazar Charles Benn, Çinlileri dünya tarihindeki en omnivor (hem etçil hem otçul) bireyler olarak tanımlamıştır (Barus, 2017: 58). Elbette ki bu tanımlı

destekleyen birçok sebep mevcuttur. Geniş bir alanı kaplayan ve coğrafi açıdan çeşitlilik gösteren bir bölgede yer alan Çin, özerk bölgelerinden İç Moğolistan'da çayırılık alanlara sahipken, Vietnam'a yakın kısmında nemli ve tropikaldir. Tibet'le olan sınırında ise verimli ovalarla birlikte Pasifik Okyanusu'nun balık yönünden zengin kıyıları vardır. Ayrıca Çinlilerin hastalıkları iyileştiren, ömrü uzatan ve ölümsüzlüğü bahşeden yiyecekleri arama geleneği de yemeğe ne denli önem verdiklerinin kanıtıdır. Bu anlamda Çin'de yemek, beslenmeden çok daha fazlasını ifade eder. Ünlü Çinli filozof Konfüçyus da yemeğin, huzur ve dengenin bir malzemesi olduğuna inanır. Ona göre bir yemekte sıcak ve soğuk yiyecekler, acı, tatlı, tuzlu, ekşi gibi tatlar dengeli olmalıdır (Barus, 2017: 58).

Tan *Talih Kuşu* romanındaki “Oyunun Kuralı (The Rule of The Game)” başlıklı hikayesinde, Çinli Amerikalı Waverly ve onun geleneksel Çinli annesi Lindo arasındaki çekişmeyi yemek imgelemi aracılığıyla gözler önüne serer. Anne Lindo, 9 yaşındayken Amerika'da milli satranç turnuvası şampiyonu olan kızı Waverly ile gurur duyar. Bununla birlikte Lindo, Çinli mirasıyla da övünür: “Çinliler birçok şey yapar. Çinliler iş adamı olurlar, doktorluk yaparlar, resim yaparlar. Amerikalılar gibi tembel değildirler. İşkence yaparız biz. En iyi işkenceleri” (Tan, 1989: 89). Bir Çinli anne olarak kızının başarılarından da mutluluk duyan Lindo, onu kendi mirası olarak görür ve gittikleri her yerde “bu benim kızım Wave-ly Jong” (Tan, 1989: 97) diye belirtir. Öte yandan Waverly, annesine “herkese senin kızın olduğunu söylemeni istemiyorum” (Tan, 1989: 97) demiştir. Waverly annesinin kendisini kullanarak gösteriş yapmak istediğine inanır. Annesiyle çıktıkları pazar alışverişinde tartışan ve onun yanından hiddetle uzaklaşan Waverly, yaşlı bir kadına çarpar ve kadının çantasındaki yiyeceklerin yere saçılmasına sebep olur. Birkaç saat sonra eve döndüğünde tüm aileyi yemek masasında bulur. O yemekte annesinin kendisine olan ilgisizliğini fark eder: “Biz de ilgilenmeyelim bu kızla. Onun bizimle ilgilendiği yok” (Tan, 1989: 99). Lindo'nun karşısında adeta görünmez bir hale gelen Waverly, “Arkasında kötü kokusunu bırakmış, kokmuş bir balık gibi” hissetmiştir. Bu bağlamda yemek imgesi, Waverly'nin duygularını ve durumunu açıklar. Caddeden yere “dağılan yiyecekler”, Waverly'nin annesinin beklentilerinden kaçma isteğini sembolize eder. Ancak annesine karşı duruşu onun yemekteki iri balığın “etli kafasının boş bir kaçış içinde akıntıya karşı yüzmesi gibidir” (Tan, 1989: 98).

Ritüeller, annelerinin geleneklerinin bir parçasıdır ve uygun vakitlerde sembolik davranış şekilleri olarak sürekli tekrarlanmaktadır. Ritüellerin toplum yaşamındaki etkilerine bakıldığında, sosyal bütünleşmenin bir unsuru olduğu görülmektedir. Ayrıca kolektif bir özellik olması yönünden ritüeller, gruptaki bireyleri bir arada tutar, dayanışma duygusunu artırır ve ortak bilinci güçlendirir (Karaman, 2010: 227). Bu açıdan yemekler de bu ritüeller kapsamındadır. Jing- Mei Woo, “Talih Kuşu Kulübü” isimli hikayede Hsu ailesinin evindeki yemek hazırlıklarını betimler. Her yiyecekten bolca bulunan masa, karakterlere Çin’deki geçmişlerini hatırlatmaktadır. Amerika’da yetişen kızlardan Jing-Mei ise “kim başlatmış bu töreni?” (Tan, 1989: 30) diye sorarak annelerin yemek ritüeline anlam veremese de birinci nesil Çinli anneler akşam yemeği ritüelini farkında olmadan yerine getirirler:

“*Haydi yemeğe*”, diye sesleniyor An-Mei teyze neşeyle, demin hazırladığı, dumanı tüten bir dolma tepsisini masaya getiriyor. Masanın üzerinde büfe usulüne göre hazırlanmış küme küme yiyecekler var, tıpkı Kweilin şölenlerinde olduğu gibi. Babam, hala çok geniş alüminyum bir tavanın içinde duran, çevresine küçük plastik paketlerde soya soslu dizili, erişteli türlüye dalıyor. An-Mei teyze bunu Clement Street’ten satın almış olmalı. Dolma çorbası, üstünde yüzen lezzetli cilantro filizleriyle nefis kokuyor.....Sonra da, erkekler başladıkları gibi hızla kalkıyorlar masadan. Kadınlar, sanki aynı anda, son lokmaları da toparlayıp tabakları ve kaseleri mutfığa götürüyorlar ve lavaboya yığıyorlar. Kadınlar sırayla, kuvvetle ovarak ellerini yıkıyorlar (Tan, 1989: 29-30).

İkinci Dünya Savaşı’ndan önce yaşanan Sino-Japon Savaşı boyunca Çin’de olan anneler, o dönemde Çin’de güvenli bir bölge olarak gördükleri Kweilin’i düşlerken onu yemekle bağlantılı olan birçok sembolle tanımlamışlardır. Tıpkı hayatın devamlılığı için gereken yemek gibi Kweilin de annelerin hayatta kalmalarını sağlayacaktır. Bu anlamda Çinli annelerden Suyuan Woo, Kweilin’deki dorukları, “başları yağ tavasından sıçramaya çalışan dev balıklara” benzetmiştir. Tepelerin altındaki gizli mağaraların içindekiler ise “lahana, kış kavunu, şalgam ve soğan şeklinde ve renginde kayadan bahçeler sarkıyordu” (Tan, 1989: 19) der. Bombaların patladığı, ölümün kol gezdiği bir savaş ortamında umudunu ve inancını korumaya çalışan Suyuan Woo ve bir grup Çinli kadın Kweilin’de toplanarak sosyalleşirler ve özel yemekler pişirirler. Savaş döneminde hayatta kalma içgüdüleriyle lezzetli

yemekler pişirmek karakterlerin güçlülüğünü kanıtlayan bir isyan hareketidir (Limpar, 2011):

Ufacık paralarımızla ne güzel yiyecekler sunardık birbirimize! Hamur tatlılarının çoğunlukla lifli peltelerle dolu olduğunu, portakallarınsa üzerlerinde kurt lekeleri bulunduğunu fark etmiyorduk. Dikkatle yiyorduk, yeterli yiyeceğimiz yokmuş gibi değil, bir lokma daha yiyemeyecek kadar tok olduğumu göstermek için: gündüzün o kadar doldurmuştuk çünkü midelerimizi. Az sayıda kimsede olan lükslerimiz olduğunu biliyorduk. Şanslıydık bizler (Tan, 1991: 21).

20. yüzyılın başlarında Çin sıkıntılı bir ekonomik süreçten geçtiği için yeterli kadar yiyecek bulmak büyük bir çaba gerekmektedir (Tanrıtanır, 2010: 18). Savaş döneminde Çin’de olan anneler insanların kıtlıkla mücadele ettiklerine şahit oldukça bulabildikleri tüm yiyecekleri tüketirler. Ancak Amerika doğumlu kızlar, annelerinin seçtikleri yiyecekleri ve onların pişirilme şekillerini gördüklerinde dehşete düşmüşlerdir. Örneğin anne Suyuan Woo pişirmek için bir canlı yengeci eve getirmiştir. Jing-Mei evcil hayvan olarak gördüğü yengecin bir yemeğe dönüştüğünü anlatır (Hsiao, 2000: 220): “Fakat ben daha yeni oyuncağıma ne ad vereceğime karar vermeden annem onu bir tencere soğuk suyun içine attı. Suyun ısınıp tencerenin takırdamasını gittikçe artan bir korkuyla seyretmiştim” (Tan, 1989: 200). Jing-Mei yengece sempati ve acıma duygusuyla yaklaşırken, tipik bir Çinli olan annesi Suyuan, yengeci sadece bir yiyecek olarak görür. *Mutfak Tanrısı*’nda ise Çin’deki savaşta hayatta kalmaya çalışan annelerden Helen ve Winnie, o dönemde bulabildikleri “pirinç lapası”, “soğuk marul göbeği”, “fasulye püresi”, “çocuk dişi kadar ufak haşlanmış tatlı fasulyeden” oluşan ve aslında “çok sıradan bir yemektir” (Tan, 1991: 294) dedikleri menünün bile kıymetini bilirler:

Şimdi düşünüyorum da bugün o yemekleri bulsam göklere çıkarırdım, ne yazık ki Amerika’da o tatları duymak olanaksız. Örneğin, marul göbeği, şalgam gibi kalın, sert, ama tatlıdır, pişmesi kolaydır. Fasulyeyi de her sabah evin önünden “Cho tofu! Cho tofu! Diye bağırarak arabayla geçen adamdan alırdık. Dışı kızarmış olurdu, içini açtığından, keskin bir koku yayan krema gibi yumuşak içini görürdüm (Tan, 1991: 295).

Mutfak Tanrısı’nda Çin’in fakir köylerinden birinde yaşayan bir aileye mensup birinci nesil Çinli anne Helen (Hulan)’a göre yiyecek olgusu hayatta kalma ve mücadele aracıdır. Helen genç bir kızken Çin’deki sel yüzünden ailesinin kıtlıkla yüzleştiğini ve açlıktan ölmek üzere olduklarını anımsar: “O çamurlu su tarlalarımızı

kaplayınca kaoliang peksimetlerinden başka yiyecek birşeyimiz kalmamıştı. Onları su buharına tutup yumuşatacak yeterli suyumuz yoktu. Taş gibi sert halde yiyor, tükürüğümüzle ıslatıyorduk” (Tan, 1991: 262). Helen’in yaşadığı bu zor tecrübe, ona ısrarla ve inatla hayata bağlanmayı öğretmiştir. Winnie’ye göre Helen, savaş döneminde rastladıkları dilenci bir kıza yardım etmek yerine daha çok yemek yer: “Tıpkı birinin kötü günler için altın biriktirmesi ya da banka hesabına para yatırması gibi vücuduna yağ depoladı” (Tan, 1991: 268). Helen, Çin’deki geçmişini unutmak ve tekrar aç kalma korkusundan uzaklaşmak için hiçbir yiyeceği ayırt etmeksizin çok fazla yemek yemeye devam eder (Ty, 2004: 106).

Bir akşam yemeği masası, sosyal ilişkilerin yaratılabileceği, sağlamlaştırılacağı ya da yıkılabileceği edimsel bir alandır (Piatti-Farnell, 2011: 117). Kızlardan Waverly Jong, annesi Lindo’ya Amerikalı Rich ile evleneceği haberini bir aile yemeğinde vermesinin uygun olacağını düşünür. Aşçılık yeteneğiyle gurur duyan Lindo, en iyi geleneksel malzemeleri kullandığı kızartılmış patlıcan yemeği ve dilimlere ayrılmış domuz eti yemeğini yapmaya karar verir. Waverly’e göre yemek pişirme, “Annesinin gururunu, gücünü, sevgisini dile getirmenin bir yoluydu” (Tan, 1989: 175). Bu nedenle Rich’in akşam yemeğini başarılı bir şekilde geçirmesinin onun Jong ailesine kabul edilmesinin önünü açacaktır. Ancak Amerikalı Rich’in Çin kültürü hakkında yeterince bilgisinin olmaması yemekte birçok hata yapmasına yol açar. Hediye olarak getirdiği şaraptan çok fazla içer, çatala yemek yemesi önerildiğinde kaygan fildişi çubuklarını kullanmakta diretir ve farkında olmadan Waverly’nin annesinin yemeklerini eleştirir. Yemek masasındaki bu durum ev sahibi ve misafir arasındaki kültürel sınırların varlığını vurgular. Rich yemek masasındaki davranışlarıyla Çinli kuliner sistemin kurallarını yıkmış ve bu “etnik davetin” işaretlerini çözemez. Bu bağlamda Rich, Jong ailesi için bir yabancı olarak kalır (Arnold, 2018: 227).

Fakat en kötüsü Rich’in annemin yemeklerin eleştirmesiydi, ne yaptığını bile bilmiyordu. Çinli aşçıların adeti üzere, annem kendi yemekleri hakkında hep küçük düşürücü sözler söylerdi. O gece bu alışkanlığımı, her zaman özel bir gururla sunduğu, ünlü buğulama domuz ve konserve sebze yemeğine yöneltti. Ağzına ufak bir parça atıp tadına baktıktan sonra, “*Ai! Tuzu eksik, tatsız olmuş,*” diye şikayet etti...Rich, biliyorsunuz tek eksiği birazcık soya sosu,” dedi. Ve annemin dehşetle açılan gözleri önünde, tabağına o tuzlu kara şeyden boşaltmaya devam etti. Yemek boyunca annemin şöyle ya da böyle Rich’in kibarlığını, şakacılığını ve çocuksu

hallerini görmesini umuyordum, ama şimdi onun gözlerinde zavallı bir şekilde sınavı yitirdiğini biliyordum (Tan, 1989: 176-177).

Waverly'nin hikayesine benzer olarak ilk gençlik yıllarında Amy Tan, ailesinin Noel'i kutlamak için evlerine davet ettiği Amerikalı vaiz ve oğlu Robert ile geleneksel bir Çin akşam yemeğinde bir araya gelmiştir. Amy'nin hoşlandığı Amerikalı Robert ile Noel kutlamasında Çin akşam yemeği yemesi, Asyalı Amerikalı bir kız olarak yaşadığı ikilemi vurgular. Her ne kadar bu iki aile Noel kutlaması amacıyla toplanmış olsalar da menüde Noel'in geleneksel yemekleri olan "kızarmış hindi" ve "tatlı patates" yoktur. Ayrıca vaizin oğlu Robert, bir Hristiyan tatilini egzotik ve sıradışı yemeklere sahip Çinli bir aileyle geçirmeye zorlanmıştır. Amy de Amerikan misafirlerinin tüm halde buğulanmış balık içeren Çinli menüsünden iğreneceklerine inanır. Bu açıdan akşam yemeği iki aile arasındaki kültürel farklılıklara ışık tutmakta; Çin kültürüne ait buğulanmış balık ile Amerikan yemeği kızarmış hindi, Hristiyan-Hristiyan olmayan, Çinli ve Amerikalı gibi kültürel dikotomileri ortaya çıkarmaktadır (Kevra, 2015: 27).

Amy'nin etnik kökeninden ötürü güvensiz hissetmesi Amerikalı aileyle bir araya geldikleri yemekte açıkça görülmektedir. Amy, ebeveynlerinin Robert ve babasını yemeğe çağırdığını duyduğunda ağladığını ifade eder: "Robert bizim sefil Çinli Noel kutlamamız hakkında ne düşünecek?" (Orr, 2010: 20). Amy, tofu, kalamar, kurutulmuş mantar ve diğer Çin yemeklerinin misafirlere servis edilmesinden rahatsızlık duyar. Ayrıca ailesinin yemek masasındaki egzantrik davranışları da onun kendisinden, ailesinden ve Çinli mirasından utanmasına yol açar. Nitekim Amy'e göre buğulanmış balığı masaya getirdiğinde Robert yüzünü ekşitmiştir. Amy'nin babası ise yemek çubuklarıyla balığın gözünü çıkarır ve Amy'e uzatarak "senin favori yemeğin" der. O anlara "Fish Cheeks" isimli kısa hikayesinde yer veren Tan, "kaybolmak istediğini" belirtir (Orr, 2010: 21).

Amy'nin yemekle ilgili korkuları, annesinin mutfağındaki pişmemiş karides yığınları, solgun tofu parçaları, balıklı balık gibi çiğ yiyeceklerin detaylı tanımlamasıyla daha da güçlenir. Susan K. Kevra'ya göre, bugünlerde taze ve çiğ yiyeceklerden övgüyle söz edilse de Tan'ın çocuk olduğu 1950'li ve 1960'lı yıllarda Amerikalıların Çin mutfağı hakkındaki bilgisi "chow mein" olarak adlandırılan bir tür erişte yemeği ve şans kurabiyeleri ile sınırlıdır. Bu bağlamda o dönemlerde

işlenmiş gıda bir statü sembolü olarak değerlendirildiği için otantik Çin kültürü birçok Amerikalı insana garip gözüktür. Bunun yanı sıra Kevra, çiğ yemeklerin, Amy'nin hamliğini ve toyluğunu sembolize ettiğini belirtir. Öyle ki Amy'nin annesi evdeki aşçı olarak çiğ malzemeleri bir yemeğe dönüştürerek kızının Asyalı ve Amerikalı kimliğini uzlaştırmak ister. Tıpkı yiyeceklerin pişerek doğal halinden daha rafine bir hale gelmesi gibi Amy de değişecektir. Bu açıdan Amy, annesinin seçtiği Çin menüsünün arkasındaki gerçeği yıllar sonra kavrar. Annesinin Çin yemeklerini Amerikalı misafirlere sunmasından utanç duysa da aslında annesi kızının favori yemeklerini hazırlayarak onu mutlu etmeye çalışmıştır (Orr, 2010: 21).

Tan'ın yemek imgesi kimi zaman aileleri birleştirici bir nitelik taşıırken, kimi zaman da ebeveynler ve çocuklarını ayırır. Örneğin *Talih Kuşu*'ndaki dört anne, Çin kültürünü ve Çin'deki hatıralarını Çin oyunları oynayarak ve yemekler pişirerek yaşatmaya çalışırken, “yalnızca İngilizce konuşarak, kederden çok coca-cola yutarak büyüyen kızları” vardır (Tan, 1989:15). *Mutfak Tanrısı*'nda ise ilk Çinli nesil ve onların Amerika doğumlu çocuklarının arasındaki kültürel farklılık yine yemek imgesi ile ortaya çıkar. Çinli anneler Helen ve Winnie'nin çocukları, Çin yemekleri pişirmeyi bilmez. Hatta Winnie'nin kızı Pearl'ün çocukları da Çin yemeklerine aşına değildir. Çinli anneler, Çin yemeği yediği için ağlayan Cleo'yu teselli etmek adına Amerikan yiyeceklerine benzeyen yemekleri ona uzatırlar:

Annem döner tepsiyi çevirip çubukları ordövr tabağına batırıyor. “Bu denizanası” diye açıklıyor, titreyen iplik gibi şeyi Cleo'nun ağzının önünde sallıyor. Kızımın ağzını yavru bir kuş gibi açışını izliyorum. Annem de lokmayı ağzına koyuyor. “*Bak gördün mü? Sevdin işte,*” diyor Cleo, çiğneyip gülümserken, “Annen küçükken, lastik gibi bunun tadı, derdi.” Cleo birden yaygarayı basıyor, sonra zırlamaya başlıyor, yarısı yenmiş denizanasının suları somurtuk dudaklarının arasından damlıyor. Masanın karşısından Helen Teyze, “*Ağlama, ağlama,*” diye onu sakinleştirmeye çalışıyor. “Bak burada mis gibi kokan bir parça biftek var. Hmmm. Mac Donalds'ın hamburgerine benziyor. Bunu al. Seversin (Tan, 1991: 29).

Tan'ın yazınında yemek imgesinin bir kutlama aracı olarak kullanılmasının yanında yemek ile korkunun ilişkilendirildiği sahneler vardır. *Mutfak Tanrısı* adlı romanda Çinli anne Winnie savaş sırasında Japon askerlerinin Çin'in Nanking şehrine geldiği haberini almıştır. Japonların Çin halkına uyguladığı vahşeti öğrenen Winnie, kurtulduğu için şanslı olduğuna inanır ancak ölen insanlar için oldukça üzgün hisseder. Vahşetin ardından aylar geçse de korkuyla kendisine söylenenleri

hatırlar: “yaşlı ya da evli kadınlara, küçük kızlara sırayla tecavüz ettiler. Kadınlarda hal kalmayınca onları kılıçla doğradılar. Yüzüklerini almak için parmaklarını kestiler” (Tan, 1991: 220). “Nanking Katliamı”nın etkisinde kalan Winnie, rüyasında Nanking’e döndüğünü ve aşçının “İyi yemek yemek için Nanking’e gitmen gerekmezdi” dediğini görür. Rüyanın devamında ise aşçı Winnie için “parmak kalınlığında beyaz yılanbalıklarıyla dolu bir tabak” (Tan, 1991: 220) hazırlamıştır. Bolluğun sembolü olan yılanbalıkları savaşta parmakları kesilen kurbanlarla ilişkilendirilir. Winnie’nin tabağından çıkmak için uğraşan canlı yılanbalıkları hayat ve ölüm arasında mücadele veren tecavüze uğramış binlerce insanın kabustaki biçimidir. Yılanbalıkları, Winnie’ye şiddeti, tecavüzü, parçalanmış insanları ve kaosu çağırır (Ty, 2004: 112). Bu yüzden bir daha yılanbalığı yiyemez:

Helen bana kızgın yağda yeşil soğan ile pişirilen yılanbalığı yiyebileceğimiz yeni açılmış bir lokantadan söz etti. “Gidelim, bakalım lokanta iyi mi?” diyor. “*Olmaz*” dedim. Artık öyle yılanbalığı yiyecek iştahım yok. Artık eskisi gibi tat almıyorum. Örneğin kerevizden de. Artık kereviz yiyemiyorum. Oysa kerevizi hep sevmişimdir. Şimdi kerevizi koklayınca “Hayır” diyorum. Artık neden sevmediğimi bilmem, ama yılanbalıklarını neden sevmediğimi biliyorum (Tan, 1991: 221).

Talih Kuşu’nda birinci nesil Çinli annelerden An-Mei’nin hikayesinde yemek, sihirsel ve doğaüstü bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır. Ritüelistik yemek pişirme ve yemek yeme eylemleri aracılığıyla anneler ve kızlar arasındaki güçlü bağlara tanıklık edilir. An-Mei’nin büyük annesi Popo ölümcül bir hastalığa yakalandığında Popo’nun evi terk eden kızı (An-Mei’nin annesi) onu ziyaret etmek için evine dönmüştür. An-Mei’nin annesi Popo’yu ölümden kurtarma düşüncesiyle bir çorba pişirir ve kolundan bir et parçası kopararak çorbanın içine ekler. Bu ritüel, sembolik olarak anneye sevginin ve saygının bir ifadesidir. Smith ve John Rieder’a (1996) göre, An-Mei’nin annesinin kolundan kopardığı et parçası annelerin özverisini ve cesaretini ortaya çıkarırken, aynı zamanda onların tuhaflığını ve ilkelliğini de bizlere hatırlatır çünkü annenin kolundan kanlar damlarken mazoşistlik ve kanibalistik bir eylem izliyoruzdur. Bu düşüncenin aksine Çinliler ise böyle bir fedakarlığın ölüm döşeginde olan aile üyesini iyileştireceğine inanmaktadırlar: “Çok eski bir geleneğe göre, annesini bu kez son olarak sağaltmak için büyülü bir çorba pişiriyordu” (Tan, 1989: 46). Her ne kadar An-Mei’nin annesinin Popo’yu kurtarma

girişimleri başarısız olsa da bu çorba Çinli anne ve kızı arasındaki yakın ilişkiyi göstermektedir:

İşte bir kız anasını böyle onurlandırır. Shou'dur bu, kemiklerinizin içinde, derindedir. Et acısı hiçbir şey değil. Unutmanız gereken bir acı. Çünkü kemiklerinizin içinde ne olduğunu anımsamanın tek yolu budur bazan. Derinizi soymanız gerekir, annenizinkini de ve onun gözlerinin önünde onun annesininkini de. Hiçbir şey kalmayınca kadar. Ne yara izi, ne deri, ne et (Tan, 1989: 46)

4.1.2. AİLE

Aile, Çin toplumunun en temel yapı taşı olması bakımından oldukça Çinliler için oldukça değerli bir kavramdır. Geleneksel Çinli bir ailede bir kişinin eylemleri çoğunlukla ailesinin isteklerine göre şekillenir. Chou Hanedanlığı'ndan 20. yüzyıla kadar neredeyse 3000 yıl geleneksel aile yapısı aynı kalmıştır. Ancak 1911'de hanedanlığın sona ermesi, endüstrileşme ve modernleşmenin önem kazanmasıyla birlikte, Çin'de aile kurumunda az da olsa değişiklikler yaşanmıştır. 1949'da iç savaş, Komünist Çin Halk Cumhuriyeti ve Kuomintang Milliyetçi Çin Partisi olarak devleti birbirinden bağımsız iki rejime ayırdığında dahi, Çinli aile yapısında değişiklikler meydana gelmiştir ("China-Regulations of Family Relationships", 2009). Ancak yine de geleneksel aile yapısı Çinliler tarafından devam ettirilmiştir. Bu aile yapısında yüzyıllardır devam eden geleneklerin yeri büyüktür.

Konfüçyüs öğretileri Çinli insanların aile ve toplum hayatında oldukça baskındır. Konfüçyüs, aileyi toplumdaki en üst noktaya yerleştirir ve devletin temelinde ailenin olduğuna inanır. Toplumun gelişme göstermesi ve devletin ayakta kalması aile kurumunun devamlılığı ile sağlanır. Siyasal ve sosyal yaşamda bireylerden ziyade aileler her eylemden sorumlu tutulur. Aile içindeki otoriteye saygı, yöneticilere ve hükümdarlara gösterilen saygı ile eşdeğerdir (Kapanoğlu, 2006).

Konfüçyüsçülük, Çin klasiklerine dayandırılan ve Çin'in büyük bilgin ve filozoflarından olan Konfüçyüs'un adıyla anılan bir öğretilerdir. Çin'deki yerli ve milli dinlerden biri olan Konfüçyüsçülük, dini, sosyal, siyasi ve ekonomik meselelerle

alakalı inanç ve uygulamaların bütününe verilen isimdir. Konfüçyüsçülük bir din olmakla beraber aynı zamanda Çin'de bir ahlak sistemidir (Güç, 2001: 44).

Çin kültüründe aile hem toplumsal açıdan hem de birey açısından büyük bir öneme sahiptir. Aile aynı zamanda bir toplumsal birlik özelliği de taşır çünkü birbirine sıkı sıkı bağlı bu toplumsal birlik içinde Çin kültürü ve toplumu da zenginleşmektedir. Geniş aile geleneğine sahip Çin'de üç kuşak birlikte yaşayabilir ve bu geniş çatı altında oğullar, eşler, çocuklar ve aile büyükleri bulunur (Lizhi, 2015: 50). Ayrıca, kuşak, yaş, cinsiyet hiyerarşisi Çinli aile kurumunun temelinde yatar. Bireyin statüsü, görevleri, rolleri bu hiyerarşiye göre belirlenir. Tüm aile üyeleri bu kurum içindeki yerlerinin farkındadırlar, saygı ve itaat esastır ("China-Regulations of Family Relationships", 2009).

Çin tarihinde 2000 yılı aşkın süredir var olan ana-babaya saygı (filial piety), Çinli bir ailede oldukça önem teşkil eden bir erdemdir. Ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. Aynı zamanda çocuğun ebeveynlerine ve diğer aile büyüklerine gösterdiği saygının bir ifadesidir. Konfüçyanizm öğretisinde ana-babaya saygı olgusu, bir kişinin toplumdaki yurttaşlığı ve liderliği ile de ilişkilendirilmektedir. Bu yönüyle ebeveynlerine saygı duyan çocukların iyi bir vatandaş ve lider olacağına inanılmaktadır. Anne-babaya saygı olgusunda, çocukların ebeveynsel isteklere ve otoriteye uymaları gerekir. Birçok durumda çocukların, anne ve babanın beklentilerine uymaktan başka seçenekleri yoktur çünkü aile otoritesine itaatsizlik Çin'de asla kabul edilmemektedir (Huang ve Gove, 2015: 12). Bu bağlamda *Talih Kuşu* annelerinden Lindo, Çin'de yaşadığı dönemde anne ve babasının onun geleceği hakkında hazırladıkları planlara direnmemiştir: "Birinde ana-babamın verdiği sözü yerine getirmek için yaşamımı feda ettim" (Tan, 1989: 47). Lindo henüz 12 yaşında bir çocukken, evlerinin yakınında bulunan Fen Nehri taşarak ailesinin ektiği tüm buğdayı götürür ve topraklar yıllarca kullanılamaz hale gelir. O dönemde maddi olanakları tükenen aile, Wushi'ye göç etmek zorunda kalır. Ancak bu yolculukta Lindo'nun yeri yoktur. Gelecekteki ailesinin yanına taşınması istenir: "Ailene boyun eğ. Yüzümüzü kara çıkarma. Oraya vardığında mutluymuş gibi davran. Gerçekten, çok şanslısın" (Tan, 1989: 51). Lindo, anne ve babasının onurunun zedelenmemesi için sevgisiz evliliğine katlanır:

O ilk gün, en iyi, vatkalı elbisemle alçak tahta masaya oturdum ve sebze doğramaya başladım. Ellerimin titremesini bir türlü önleyemiyordum.

Ailemi özlemiştim, sonunda hayatımın ait olduğu söylenen yere vardığımı bilmekten midem bulanıyordu. Ama bir yandan da Huang Taitai, annemi, saygınlığını kırmakla suçlayamasın diye ailemin verdiği sözün karşılığını ödemeye kararlıydım. Ailemizden bunu kazanamayacaktı o (Tan, 1989: 53).

Çinli anne Lindo, kızı Waverly'nin aksine, aile şerefine ve şanının kişisel mutluluktan çok daha önemli sayıldığı bir toplum yapısı içinde büyümüştür. Lindo, kızını kendisinin bir parçası olarak görür ve kendi annesinin onu yetiştirdiği gibi o da kızını Çin değerlerine göre yetiştirmeye çalışır. Ancak Waverly, birey merkezli bir toplum olan Amerika'da büyüdüğü için annesinin değerlerini benimsememiştir. Çinlilerin geleneksel ahlaki değerleri kolektivizm üzerine kuruludur. Bu açıdan Çin ahlak biliminde “grup” değerlerin ana parçasıdır ve bireysel değer gruba bağlıdır. Grubun menfaati sağlanana dek kimse kendi değerini kazanamaz (Xiangliu, 2018). Buna karşılık Batı etiğinde ağır basan bireysellik, kişinin bağımsızlığını temsil eder. Bireyselliğe göre, kişinin hayatı kendisine ait olmakla birlikte kişi kendi yargılarına göre davranabilir ve seçtiği değerlerin ardından gidebilir (Yang ve Peng, 2013: 343). Amerikan değerlerini benimseyen Waverly de, Çinli annesinden bağımsız olarak hareket etmeye çalışarak onun tavsiyelerinin dikkate almıyormuş gibi davranır: “Dün kahveni bitir,” dedim. “Nimetini dökme.” Kahvesini lavaboya dökerken, “bu kadar eski kafalı olma, anne,” dedi. “Ben neysem oyum” (Tan, 1989: 252).

Ana-babaya saygı (filial piety), üzerine yazılan *The Xiao Jing* isimli kitapta bu olgunun amacının aileyi onurlandırmak olduğu belirtilir: “Vücudumuz, her bir saçımız ve tenimizin her parçası ebeveynlerimizden alınmıştır; onları tehlikeye atmamalı, incitmemeli ve yaralamamalıyız.” (Tamura, 1997:42). Başka bir deyişle ana-babaya saygı, sıkı çalışarak, başarılı olarak, yaşlılık dönemlerinde ebeveynlere bakarak ve onları itibarsızlaştırmaktan kaçınarak onore etmek anlamına gelir (Tamura, 1997: 42). Tan de ana-babaya saygı kavramının temel işlevlerini romanında kullanmıştır. “İki Tür” başlıklı hikayede, kızlardan Jing-Mei, annesinin yüksek beklentilerini anımsar. Anne Suyuan Woo, isteklerine ve emirlerine kızının kendini adamasını ve itaat etmesini bekler. Jing-Mei'nin bir dahi olduğunu düşünen Suyuan Woo, onu piyano dersleri almaya zorlamıştır:

Ed Sullivan Şovu'nu seyrettikten üç gün sonra annem piyano dersleri ve piyano çalışmalarım için programımın nasıl olacağını söyledi bana. Bizim apartmanın birinci katında oturan Mr. Chong'la konuşmuştu. Mr. Chong emekli bir piyano öğretmeniydi, annem haftalık piyano dersleri ve her gün iki

saat, dörtten altıya kadar çalışacağım piyano karşılığı onun ev temizliğini yapacaktı (Tan, 1989: 134).

Romanlarda güçlü ve kararlı olarak tasvir edilen annelerin yüksek beklentileri, onları kızlarından ayırmaktadır. Annesinin beklentilerine karşılık veremeyen Jing-Mei,, “Neden olduğum gibi sevmiyorsun beni? Üstün yetenekli biri değilim ben!” (Tan, 1989: 134) diye bağırır. Suyuan Woo’nun isteklerini yerine getirmemeye karar veren Jing-Mei annesiyle ilişkisini kaybederken annesi de dahi bir kız evlada sahip olma hayalini kaybetmiştir (Nagel, 2001: 205). Jing- Mei, kilisede yapılacak bir yetenek gösterisinde annesinin ve piyano öğretmeni Chou’nun isteğiyle sahne alır. Ancak resitaldeki berbat performansının ardından annesinin yüzündeki hayal kırıklığını fark eder: “herşeyini yitirmiş olduğunu söyleyen, sessiz, bomboş bakışlar” (Tan, 1989: 139). Suyuan Woo’nun asıl hayal kırıklığı kızının dahi olamamasından ziyade onun geçmişte yaşadığı zorlukları, kaybettiği çocukları ardından yaşadığı trajediyi anlayamayan kızının düşüncesizce sarf ettiği sözlerdir. Jing-Mei, “Keşke senin kızın olmasaydım. Keşke annem sen olmasaydın” (Tan, 1989: 140) der ve annesinin Çin’de kaybettiği çocukları gibi ölmeyi dileyerek Suyuan Woo ile arasında kapanması zor mesafeler yaratır.

Jing- Mei’ye benzer olarak Amy Tan de çocukluk ve gençlik yıllarında annesinin beklentilerinin ağırlığını taşıdığına değinir. Amy’nin annesi onun bir doktor ya da piyanist olmasını umar. Ancak Amy müziği sevmesine rağmen piyano çalmak istememiştir. Hatta o dönemlerde Sergei Rachoninoff’un 3 numaralı D minör parçasından nefret ettiğini belirtir. Bugün ise o konçertonun kendisine geçmişini hatırlattığını ifade eder: “Bu benim annem; bu benim yaşamım; ruh hallerim ve bu benim nereye gittiğim. Bir genç kadın olarak bu benim” (Neary, 2017). Tan anıları üzerinde çalışırken ebeveynlerinin kendisi üzerindeki yanlış önermesini de keşfeder. Ailesine göre Amy, çok yüksek bir zeka seviyesine sahiptir. Fakat Amy sanıldığı kadar zeki olmadığına inanmaktadır. Yetişkinlik döneminde ise beyin cerrahı olmasını isteyen annesini dinlemeyerek tıp hazırlık okulunu bırakır ve dilbilimi bölümünü okumaya karar verir (Neary, 2017). Bu sebeple Amy ve annesi uzun bir süre bir araya gelmez. Gloria Shen’e (2009) göre, anneler kızlarını sahiplenici bir şekilde tutmaya çalışırken kızlar annelerinden kurtulmak için savaşmışlardır.

Amerika doğumlu kızlar, Çinli annelerinin Konfüçyüs öğretisindeki karakter inşası için eğitim (Zhao, 2013: 19) inancını özümstediklerini ve bu inanca göre davrandıklarını anlayamazlar. Tan'ın anneleri, güçlü Çinli karakterine sahip bir çocuk yetiştirme görevini oldukça ciddiye alırlar. Aynı zamanda anneler, Amerika'nın sunduğu fırsatları da çocuklarına göstermeye çalışmışlardır. Kızlardan Jing-Mei, “Annem Amerika’da insanın ne isterse o olabileceğine inanıyordu. Bir lokanta açabilirdin. Devlet dairesinde çalışabilirdin. Zengin olabilirdin. Bir anda ünlenebilirdin” (Tan, 1989: 130) der. Ancak annelerin Çinli kültürel karakter vurgusu kızlar tarafından otoriterizm olarak algılanmaktadır (Michael, 2006: 60). Örneğin anne Suyuan, kızının bir dahi olmasını arzuladığında, Jing-Mei ona anlayış göstermek yerine piyano çalmayı bırakır ve haklı olduğunu kanıtlamaya çalışarak “Olmamı istediğin türden bir kız olmayacağım” diye haykırır. Esasen Suyuan Woo, Konfüçyüs inancındaki eğitilebilirlik ilkesi ve Amerikan kültüründeki kendi kendini yetiştirebilme inancının birleşiminden hareketle kızının bir dahi olabileceğini düşünmektedir: “Kim istiyor senden dahi olmanı? Yalnızca en iyi olman isteniyor senin yararına” (Tan, 1989: 134). Suyuan, tüm iyi niyetli çabalarıyla kızının içindeki cevheri ortaya çıkarmaya çalışır fakat kızının bu çabaları görmezden geldiğini fark eder ve onunla arasına bir sınır çizer: “Sadece iki türlü kız vardır. Söz dinleyenler ve kendi kafalarına buyruk olanlar! Bu evde ancak bir tür kız yaşayabilir. Söz dinleyen kız!” (Tan, 1989: 140). Benzer olarak bir satranç dâhisi olan Waverly, oyunlarda oldukça büyük başarılar elde etmesine rağmen annesinin kendisini kullanarak gösteriş yaptığına inanır ve satranç oynamayı bırakır. Oyunlara geri döndüğünde ise “o yüksek, kendine güven duygusunu” (Tan, 1989: 171) kaybetmiştir (Michael, 2006: 60). Waverly, annesinin ona olan sarsılmaz inancıyla oyunları kazandığının farkında değildir. Bu bağlamda annelerin bakış açısından yalnızca onların isteklerine ve kurallarına uyan bir kız, bir kadın savaşçı gibi eğitilebilir (Ho, 1999: 157).

4.2. ÇİN GELENEKLERİ VE AMERİKAN BAKIŞ AÇISI

4.2.1. ASTROLOJİ

Tan, geleneksel Çinli inancının önemli unsurlarından biri olan astrolojiye romanlarında yer vermektedir. Çin astrolojisine göre, bir kişinin karakterini doğum yılı şekillendirir. Çin zodyağına dayanan “On İki Hayvanlı Çin Takvimi” kişilik

özelliklerinin sınıflandırılmasında esas alınır. “On İki Hayvanlı Çin Takvimi” ne kaynaklık eden bir Çin inancına göre, tüm hayvanları huzuruna çağıran Buda’nın emrine sadece 12 hayvan itaat eder. Boğa, kaplan, ejderha, koç, horoz, köpek, at, yılan, domuz tavşan, fare ve maymunun katıldığı davette Buda, emrine uyan bu hayvanların her birine bir yıl hediye eder. Böylece her yıl farklı bir hayvanın ismiyle anılır (Kara, 2006: 333). Bu bağlamda, Çinli Amerikalı yazar Amy Tan’ın *Talih Kuşu* eserindeki anneler ve kızların, doğum yıllarına göre kendilerini Çin zodyağındaki hayvanlarla özdeşleştirdiklerine tanık olunur. Tan, astrolojinin etkisinin annelerin ve kızlarının karakterine ve aralarındaki anlaşmazlıklara nasıl yansıdığını göstermektedir.

Çinli Amerikalı kızlardan Waverly, annesi Lindo’yu “1918’de doğmuş, inatçı ve patavatsızlık derecesinde açık sözlü olmaya yazgılı bir At”(Tan, 1989: 165) olarak tanımlar. Waverly Jong’a göre annesi, etrafındaki herkesi eleştiren ve “insanı nasıl sinirlendireceğini” (Tan, 1989: 167) bilen bir kadındır. Romanın “Dört Yön” adlı bölümünde Waverly, Amerikalı nişanlısı Rich Schields ile evleneceğinin haberini vermek için annesini yemeğe çıkarır. Ancak Lindo yemekte garsonu azarlar, yemeği beğenmez ve Waverly’nin yeni saç kesimini sert bir dille eleştirir. Annesini hayal kırıklığına uğratmaktan endişe duyan Waverly, evlenmek istediğini ona söylemeye çekinir. Aslında hayatı boyunca Lindo’yu etkilemek ve onun onayını almak için büyük çaba sarf etmiştir. Ancak annesinin inatçı tavrı yüzünden onunla iletişim kurmayı başaramaz. Bu açıdan Waverly, “ben bir tavşanımdı, 1951’de doğmuşum, sözüm ona duyarlı, ilk eleştiri belirtisinde kaçma eğiliminde olan bir kız” (Tan, 1989: 165) olduğunu ifade ederek annesiyle aralarındaki uyumsuz ilişkiyi betimler.

Lindo Jong, Çin astrolojisinde gücü, sağlığı ve şansı sembolize eden “At” simgesinin karakteristik özelliklerini taşır. Kızı Waverly, “Kendisi ve başkaları üzerinde yarattığı bütün o gerginliğe rağmen”, 69 yaşındaki Lindo’nun doktorların belirttiği gibi “kan basıncının bir atınki kadar güçlü olduğunu” (Tan, 1989: 164) ifade eder. Çin zodyağına göre bir “At” çalışkan, inatçı, zeki ve sezgileri kuvvetli olarak tanımlanır (Hamilton, 2009: 124). Nitekim, Lindo’nun geçmişinin aktarıldığı “Kırmızı Mum” adlı bölümde, güçlü bir karaktere sahip olmanın onun hayatını ve geleceğini nasıl etkilediğine yer verilir. Lindo, ailesinin isteği üzerine 12 yaşında Tyan-yu Huang isminde şımarık bir oğlan çocuğuyla evlendirilir. Ancak eşi ve

kayınvalidesi tarafından hizmetçi muamelesi gören Lindo, mutsuz bir evliliği sürdürmenin mümkün olmadığını düşünür. “Benim yazgıma niçin başkalarının karar verdiğini, niçin bir başkası mutlu olabilsin diye benim mutsuz bir yaşamım olduğunu anlayamıyordum” (Tan, 1989: 56) der. Bu yüzden görücü usulüyle zorla evlendirildiği adamdan ve onun ailesinden kurtulmak için zekice bir plan hazırlamıştır. Rüyasında kocası Tyan-yu Huang’ın evlilik mumunun söndüğünü gördüğünü ve daha önce Tyan-yu’nun sırtında fark ettiği kara bir benin onu öldüreceğini kayınvalidesi Huang Taitai’ye duyurur. Ayrıca bir tesadüf sonucu evdeki hizmetçilerden birinin de hamile kaldığını öğrenen Lindo, kocasının rüyasında bu hizmetçi kızı hamile bıraktığını da uydurur. Böylece Tyanyu hizmetçi kızla evlenerek Lindo’dan boşanmaya razı olmuştur. Lindo, zeki manevrasıyla kısa süren evliliğinden kurtulmayı başarır ve Amerika’ya yerleşir. Lindo’nun amacı pratik zekasını ve güçlü karakterini kızına da aktarmaktır. “Kendimi unutmamaya söz verdim” (Tan, 1989: 64) diyerek kendi değerini vurgular ve kızının da öğrenmesini ister (Tanrısal, 2012: 150).

Çin astrolojisinde hassas, duygusal, ince düşünceli olan “Tavşan” burcunun özelliklerine sahip olduğunu düşünen Waverly, inatçı, zor beğenen ve kurnaz olduğuna inandığı “At” burcu annesi arasındaki ilişkinin çatışmalarla dolu olduğunu belirtse de, aslında Lindo ile karakterleri büyük oranda benzerlik göstermektedir (Bapakaye, 2014). Waverly, Rich’le yapacağı evlilikte ailesini ikna edebilmek için annesinin Rich’i evlerine davet etmesini sağlar. “Uzun uzun düşündükten sonra aklıma çok parlak bir fikir plan geldi. Rich’in annemle karşılaşacağı ve onun gönlünü alacağı bir plan hazırladım” (Tan, 1989: 174) der. Komşuları Suyuan teyze ve annesi Lindo’nun birbirleriyle birçok konuda yarıştığını bildiği için Suyuan teyzeye Çin yemeklerinin ne denli lezzetli olduğunu ifade eden bir teşekkür notu iletir. Böylece annesi onu ve Rich’i babasının gecikmiş doğum günü yemeğine çağırarak için arar. Waverly tıpkı annesinin geçmişte yaptığı gibi olacakları önceden tahmin ederek ince hesaplarla ailesinin onayını almaya çalışır. Bununla birlikte, anne ve kızın deneyimleri, yaşamlarındaki bir dizi olaya karşı yaklaşımları da oldukça benzerdir. Her ikisi de gençken ailelerinden ayrılmış, iki kez evlenmiş ve ilk evliliklerinde hayal kırıklığı yaşamışlardır (Bapakaye, 2014). Lindo gibi son derece inatçı, bağımsız ve kurnaz olan Waverly, annesi Lindo’nun adeta bir yansıması gibidir.

Waverly ve Lindo'nun anne-kız ilişkisine yer veren "Dört Yön" isimli hikaye, Waverly'nin iki yöne çekilen hayatını sembolize eder (Tanrısal, 2012: 188). Çinli bir ailenin kızı olan Waverly, Çin kültürü ve geleneklerine göre yetişmiştir ancak içinde doğup büyüdüğü Amerikan kültürünün de karakterinin şekillenmesi üzerindeki etkisi büyüktür. Waverly, "...öteki Çinli çocukların çoğu gibi ben de yoksul olduğumuzu düşünmezdim. Çorba tasım hep doluydu." (Tan, 1989: 87) diyerek çocukluğunda Çin kültürüne yakınlık duyduğunu belirtir. Fakat büyüdükçe Amerikan kültürünü ve yaşam tarzını benimsemesinden dolayı Waverly ve annesi arasındaki sorunlar ve anlaşmazlıklar gün yüzüne çıkmıştır. Anne Lindo, kızının Amerikan ayrıntılarıyla yetişmesini arzu etmesine rağmen onun Çinli mirasını tamamen kaybetmesini tasvip etmez. Waverly ise geleneksel Çinli annesinin düşüncelerini ve değerlerini reddeder. Örneğin Lindo kızına, "Kahveni bitir", nimetini dökme" dediğinde, "Bu kadar eski kafalı olma anne, ben neysem oyum" (Tan, 1989: 252) der. Waverly ne isterse onu yapabileceğini ve kimsenin -annesinin bile- onu kontrol edemeyeceğini düşünür. Ancak yüksek standartlarda yaşam süren başarılı bir vergi avukatı olmasına ve Amerikalı partnerler seçmesine rağmen annesinin her zaman kendisinden çok daha güçlü olduğunun farkındadır. Bu sebeple annesinin Rich'le ilgili düşüncelerini önemsemiyor gibi görünse de çaresizce onun onayını almayı bekler. Waverly, Rich'i Çinli annesinin evine davet ettiğinde, annesinin Rich'le olan ilişkisine itiraz etmesinden korkar: "Rich Çinli olmamakla kalmayıp benden birkaç yaş küçüktü de". Waverly'nin tahminlerinin aksine, Lindo hiçbir zaman direkt olarak Rich'i eleştirmemiştir; annesinin onu onaylamayacağı düşüncesi sadece Waverly'nin zihninde oluşan bir algıdan ibarettir. Waverly, Rich'i annesinin evine götürdüğünde ilişkisini sorgulamaya ve nişanlısına olan ilgisini bile kaybetmeye başlamıştır. Rich'in Çin kültürü hakkındaki bilgisizliği yemekte birçok hata yapmasına sebep olur; Lindo'nun yemeklerinin güzel olduğunu söylemez ve aile üyelerinin isimlerini İngilizce olarak telaffuz eder. Waverly aslında Çin geleneklerine ve kültürüne yabancı olan Rich'in başarısız olmasını beklemektedir. Rich'in Çin kültürünü bilmemesi onu Waverly'nin gözünde istenmeyen partnere dönüştürmüştür (Cardon, 2012: 194): "Koşmaktan soluk soluğa kalmış, okşanmayı bekleyen sadık bir dalmaçya köpeğine benziyordu. İçler acısı görünüyordu." (Tan, 1989: 198) Bu açıdan Waverly, Çinli annesinden ve onun değer verdiği

geleneklerden tamamen kopuk değildir; hala karakterinde annesinden aldığı Çin kültüründen parçalar taşımaktadır.

Talih Kuşu'ndaki Çinli annelerden bir diğeri Ying-ying, doğum yılına göre nasıl "kaplan" olduğunu anlatır. Kaplan yılı 1914'te dünyaya gelen Ying-ying, "Doğmak için çok kötü bir yıl, kaplan olmak için çok iyi bir yıl" der. (Tan, 1989: 246) Çin astrolojisinde bir yandan tutkulu, cesur, bağımsız, aktif olan "kaplan", öte yandan disiplinsiz, ihtiyatsız, kibirli ve saygısızdır. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde hoyrat, inatçı ve kibirli (Hamilton, 2009 125) olan Ying-Ying, kendisine bakması için tutulan dadısı Amah'a saygı duymadığını, onu "yazın bir yelpaze, kışınsa bir ısıtıcı, değerini ancak artık yerinde olmadığı zaman anlayacağımız bir nimet gibi" gördüğünü söyler. (Tan, 1989: 71) Ying-Ying'in kendi hayatını anlattığı "Ay Hanım" başlıklı hikayede, çocukken koşmayı ve bağırmanı sevdiğini ve "huzursuz bir yapıya" sahip olduğunu da ekler. (Tan, 1989: 70). Bunun yanında bir kaplanı "altın rengi" ve "kara" olarak da ayıran Ying-Ying, başlangıçta varlıklı bir aileye mensup, güzel, bağımsız, güçlü bir kızdır ve "altın yanını" ortaya çıkarmaktadır. Ancak yetişkinliğinde, görücü usulüyle evlendirildiği kocası tarafından terk edilen ve kürtaj olan Ying-Ying, karamsar ve kederli bir kadına dönüşür. Yaşadığı acılara rağmen "ateşli yüreğiyle sıçrayan altın yanı" ve kurnazlığı temsil eden "kara" yanı ile bir "kaplan" olan Ying-Ying'in "ağaçlar ardına saklanmasını" sağlar. Kocasının onu terk etmesinden ve kürtaj olmasından sonra, Şangay'da fakir bir akrabasının evinde yaşayan Ying-Ying, yeni hamlesini yapmak için bir kaplan gibi "ağaçlar arasında beklemektedir". Şangay'da Lena'nın babası, ikinci eşi olacak Clifford St. Clair ile tanışmıştır. Fakat onu aldatan ve terk eden ilk kocasının ölüm haberini alana kadar, Clair ile evlenmemiştir. Aslında soyadı "ışık" anlamına gelen Clair ile evleneceğini önceden tahmin etmiştir: "ona evleneceğimi bana bildiren onun soyadı oldu" (Tan, 1989: 248). Ancak Ying-Ying için bu ışık, onun kara yanını kaybedeceğinin bir işaretidir de. Onunla evlendiğinde kaplan ruhunu kaybeder ve adeta bir hayalet halini alır: "Avcının bana gelmesine ve beni bir kaplan hayaletine döndürmesine izin verdim" (Tan, 1989: 249) Clair ile evliliğinde eş ve annelik görevini hiçbir şey hissetmeden yerine getirmiştir: "Bütün bu yıllar kimse beni göremesin diye küçük bir gölge gibi koşturup durarak gerçek tabiatımı gizledim" (Tan, 1989: 65).

Lena da tıpkı annesi gibi bir “kaplandır” fakat kaplan ruhunu ve hayatının kontrolünü kaybeden Ying-Ying’in güçsüzlüğü Lena’nın da karakterine yansımıştır. Amerikalı mimar Harold Livotny ile mutsuz bir evliliği sürdüren Lena, eşinin ona yaptığı haksız muamelenin farkındadır. Lena, Harold’ın kurduğu şirket için yaratıcı fikirler vermesine ve maddi anlamda ona yardımcı olması rağmen, eşi onun katkılarını görmezden gelmektedir: “Harold’un benden başka herkese karşı ne kadar dürüst olduğunu görünce rahatsız oluyorum” (Tan, 1989: 137). Harold’ın Lena’nın “yedi misli” para kazanması ve eve alınan her şeyin eşit olarak ödenmesi gerektiğini savunması Lena’nın evliliğinden pişmanlık duymasını sebebiyet verir. Lena evliliğinin bir felakete dönüştüğünü görür ancak kötü gidişatı engellemek için çaba sarf etmez. Bu açıdan annesinin adımlarını takip eden Lena, tıpkı onun gibi bir hayalete dönüşmeye başlamaktadır.

Ying-Ying kızı Lena’nın evliliğinde mutsuz ve aciz olduğunu ve kurtulmak için çabalamadığını fark ettiğinde, ona aslında bir “kaplan” gibi güçlü olduğunu hatırlatmak ister. Ancak Lena’nın çocukluğunda ve gençliğinde ona karşı ilgisiz ve ihmalkar bir anne olan Ying-Ying, kızının kendisinden çok daha farklı olduğunu ve bir Amerikalı olduğunu görür: “Şahane bir yüzme havuzunun önünde oturuyor ve yalnız Sony Walkman’ini, telsiz telefonunu, kendisine neden mangal kömürleri olduğu halde çakmak yakıtları olmadığını soran, irikiyim önemli kocasını dinliyor.” (Tan, 1989: 65). Ayrıca, Lena annesinin gerçekliğine de yabancılaşmıştır. Onun geçmişi hakkında bilgisi olmayan Lena, annesinin Çin’deyken başka bir adamla evli olduğunu, bebeğini kaybettiğini asla öğrenmemiştir. Lena’ya göre babası Clair annesini Çin’deki fakir bir mahalleden kurtardığını düşünür. Aslında annesinin oldukça varlıklı bir ailenin üyesi olduğunu tahayyül bile edememiştir. Bu anlamda Lena annesine baktığında yalnızca yaşlı ve ufak bir kadın görür. Fakat Ying-Ying’e göre kızının “içten görme yetisi” olmadığı için, annesinin içindeki “kaplan kadını” görememiştir. Bu sebeple kızının Çinli tarafında bulunan kaplan ruhunu kucaklamasını ve mutluluğu bulmak için kurnaz ve güçlü yanını keşfetmesini arzu eder. Ying-Ying, o zamana kadar kızına hiç göstermediği kaplan ruhunu aktarmaya çalışır:

Bu keskin acıyı onun sert derisine girmekte ve onun kaplanını serbest bırakmakta kullanacağım. Benimle dövüşecek, iki kaplanın doğası budur

çünkü. Ama ben kazanacağım ve ona kendi ruhumu vereceğim, çünkü bir annenin kızını sevmesinin yolu budur (Tan, 1989: 250).

4.2.2. FENG SHUİ

Tan'ın Çin astrolojisinin karakterler üzerindeki etkilerine değinmesinin yanında geleneksel Çinli inancının bir diğer önemli unsuru olan Feng Shui felsefesine de romanlarında sıklıkla başvurduğu gözlemlenmektedir. Kökeni binlerce yıl öncesine uzanan bir Çin öğretisi olarak Feng Shui, “rüzgar” anlamındaki “feng” ile, “su” anlamında kullanılan “shui” sözcüklerinin birleşiminden oluşur. Feng Shui, bireyin bir parçası olduğu yerle, çevreyle, doğayla uyum ve denge içinde yaşaması ve bir bütün olması demektir. Bir başka deyişle yer, birey, zaman ve binalar arasındaki etkileşimleri bireyin mutluluğunu sağlamak için doğru bir şekilde kullanmaya dayanmaktadır (Şahin, 2007). Romanlardaki Çinli anneler de geleneksel Çin öğretilerinden Feng Shui aracılığıyla kızlarına Çin kültürünü ve inançlarını aktarmaya çalışmış ve kızlarının Çin ve Amerikan kültürü arasında yaşadıkları karmaşaya, evliliklerindeki sorunlara denge ve uyum getirmeyi amaçlamışlardır.

Feng Shui öğretilerinde bir yeri hissetmek ve o yer ile bağlantı kurmak büyük önem taşımaktadır. Eski dönemlerde insanlar kendilerini güvende hissedebilecekleri barınaklar inşa edebilmek için rüzgarın ve nehrin akış yönünü, dağların pozisyonunu Feng Shui tekniklerinden yararlanarak hesaplamışlardır. Feng Shui bir yapının güneşe olan yönünü, yolların şeklini, kapıların konumunu, odadaki pencereleri, bir odanın diğeri ile olan yakınlığını, hatta bir oda içerisindeki eşyaların düzenlenmesinin analizini yaparak yaşanılan yerin nasıl iyileştirilmesi gerektiğini öğretir. Bu yönüyle Feng Shui, iyi bir talih, huzur ve daha uzun bir yaşamı elde etmek için insanlar ve yaşanılan yer arasında bir uyum sağlar. Böylece Feng Shui, çevre ve insanlık arasındaki uyumu maksimum düzeyde tutmayı amaçlayan bir öğreti olarak karşımıza çıkar (Quick). Bu bağlamda Feng Shui'nin izlerine Tan'ın yazınında olduğu kadar kendi yaşamında da büyük oranda rastlandığı söylenebilir. Feng Shui'ye güçlü bir inançla bağlı olan Tan'ın annesi Daisy, eşi John ve oğullarından Peter'ın bir yıl arayla beyin tümörü sebebiyle ölümlerinden yaşadıkları evi sorumlu tutar. Daisy'nin Feng Shui inancına göre, evleri dengede değildir ve hastalıktır. Kötü ve iyi enerjiyi analiz etmesi için falcıyla görüşen Daisy, Kaliforniya'daki evlerinin kötü enerjiyle dolu olduğuna karar vererek kızı Amy ve oğlu John Jr.'ı ikna

eder ve farklı bir eve taşınırlar. Amy ve erkek kardeşi annelerinin çıldırmış olduğuna inansalar da yeni bir eve taşınma fikrini kabul ederler (Orr, 2010: 39). *Talih Kuşu* romanında adeta Daisy'nin bir yansıması olan Çinli annelerden Ying-Ying, eşi Saint Clair'in bir elbise yapım firmasının satış denetçiliğine yükselmesi üzerine ailesiyle birlikte San Francisco'ya taşınmıştır. Ancak yeni taşındıkları evden memnun olmayan Ying-ying, “Bu ev çok dik yapılmış, zirveden esen kötü bir rüzgar bütün gücünü tepenin dibine üfürür. Geri de alamazsın. Hep geriye doğru yuvarlanırsın” Tan (1989) der. Eski Çin'de bir evin kuzeyden gelen rüzgarlardan korunması için tepelerin eteklerine konumlandırılması gerekir. Çinlilere göre eğimli bir yol üzerine kurulan ev, şiddetli rüzgarlara ve toprak kaymalarına karşı korunmasızdır (Hamilton, 2009 75). Bu yönüyle Feng Shui geleneklerini izleyen Ying-ying de bu evin onlara kötü bir talih getireceğine inanır. Lena, annesinin Feng Shui ilkelerine göre tasarlanmayan evleri hakkında öngörüsünü hatırlar: “Birinde ben çocukken San Francisco'daki yeni evimizin tepenin üzerinden çok dik bir yokuşta dikilişine baktı ve karnındaki bebeği düşüreceğini söyledi, düşürdü de” (Tan, 1989: 47).

Feng Shui'de kozmik enerji ve insan ruhu olarak adlandırılan Ch'i, suya hakim olan, dağları yaratan, bitkilere, ağaçlara, insanlara hayat veren ve bireyin yaşam seyrini etkileyen bir kuvvettir. Bu açıdan Ch'i'nin birey ve çevreyi bağladığı söylenebilir. Ancak Ch'i yanlış yönlendirilirse, bireyin yaşamı ve şansı sarsılmaya başlar. Kişi Ch'i'nin varlığından haberdar değilse bile Ch'i'den etkilenir ve onu hisseder (Ouick). Bu sebeple çevresel Ch'i'nin kontrol altına alınması ve akışının arttırılması gerekir (Rossbach, 2001 25). Örneğin bir binanın ya da içindeki dekorun enerji alanı olduğuna inanılır. Bir mekan içerisinde uyum, denge ve enerjinin sağlanabilmesi ancak Ch'i'nin varlığı ile gerçekleşebilir. St. Clair ailesinin sadece “dik yapılmış evleri” değil, aynı zamanda binanın kapıları, odaları ve eşyaları gibi diğer unsurları da Feng Shui'nin ilkelerine göre konumlandırılmamıştır. Apartmanın iç dizaynı Çinli anne Ying-ying'in endişelenmesine yol açar. Ying-ying, “Şu kapı girişi ne kadar dar, bak, boğulmuş bir boğaza benziyor” (Tan, 1989: 106) diyerek ev ile ilgili rahatsızlığını dile getirir. Feng Shui'de küçük ve dar kapı girişleri, evde yeteri kadar Ch'i akışının sağlanmasına izin vermeyeceği için kişilerin sağlık, zenginlik ve mutluluk şanslarını da engelleyecektir. Ying-ying, yaşadıkları apartman dairesi için “Mutfak tuvalete bakıyor, varın yoğun akıp gidiyor” (Tan, 1989: 107)

demidir. Feng Shui'nin haritası Ba-gua'ya göre her bina ve her oda hayatın 8 yönüne karşılık gelir. Zenginlik, evlilik, çocuklar, bilgi, meslek, yardımcı insanlar, sağlık ve şöhret gibi yönler yaşam alanlarını yönetir (Şahin, 2007). Banyo, suyun girdiği ve çıktığı yer olduğu için zenginliği temsil etmektedir (Hamilton, 2009 76). Nitekim yanlış konumlandırılan bir banyo tıpkı su gibi paraların da boşa akmasına neden olacaktır:

Dairemizin su boruları ve banyo eklentilerinin bizim bankanın karşısındaki sokağa açıldığını görünce annem, bankanın bütün parasının yakın zamanda suyunu çekeceğini söylemişti. Bir ay sonra, bankanın memurlarından biri zimmetine para geçirmekten tutuklandı (Tan, 1989: 147).

Ying-ying geçmişte, Çin geleneği olan Feng Shui'nin ilkelerine ters olan apartman dairesinin talihsizlik getirdiğine inandığı gibi yıllar sonra kızı Lena'nın evinde de kötü işaretler görmüştür. Lena ve damadı Harold'un yeni evini ziyaret eden Ying-ying, konuk odasının duvarlarının tıpkı bir tabutunki gibi içeriye doğru kapandığını ve bu odaya çocuk konmaması gerektiğini savunur. Lena'ya göre Ying-ying, "Kendisinin kalacağı konuk odasının -ki gerçekten de meyilli çatısıyla eskiden samanlıkmiş- "oransız" olduğunu" (Tan, 1989: 149) söyler. Lena, annesinin "...o kadar para turan yaldızlı ayrıntıların altında, bu evin hala ahır olduğunu" bildiğini ifade eder. Ayrıca Ying-ying, Harold'un tasarladığı sehpa için "incecik siyah bacakların üzerinde, ağır beyaz mermer. İnsan bu masa üzerine ağır bir şey konmayacağını düşünmek zorunda, yoksa kırılır" (Tan, 1989: 241) demmiştir. Bu anlamda sehpa, kızının evliliğini simgeleyen bir metafordur. Kötü bir şekilde tasarlanan sehpa, tıpkı Lena ve Harold'un evliliği gibi dengede değildir ve kırılığandır. Lena'nın yaşadığı ev için "parça parça olacak bir ev bu" diyerek aslında kızının da evliliğinin dağılacağını bilir. Ying-ying, Lena'nın evliliğindeki zayıflığını gördükçe kendisini suçlar ve geçmişte kaybettiği gücünü tekrar kazanarak kızına da aktarmaya çalışır (Limpar, 2011). Böylece Harold'un sehpasını bilerek deviren Çinli anne, kızının yanlış bir yolda olduğunu görmesini ister.

Kozmik enerji Chi, dögüsel bir özelliğe sahiptir ve hesaplanabilir; böylece Chi'yi etkileyen bu hesaplamaların yardımıyla yaşanan çevrede çeşitli tahminler yapılabilir (Çeliker, 2013: 39). Hamilton'a (2009) göre gezegenlerin ve yıldızların güzergahı sabitken dünyevi çevre insan müdahalesi tarafından değiştirilebilir. Bu yönüyle Feng Shui'ye göre insanlar kaderlerini etkileyebilme gücüne sahiptirler.

Lena da annesi gibi kötü şeylerin olacağını önceden tahmin ettiğine inanır. Lena, “Pirinç Koca” hikayesinde, çocukken kızamık yüzünden hayatını kaybeden arkadaşı Arnold Reisman’ın ölümünden kendisini sorumlu tutar. Annesinin, “Gelecekteki kocanın yüzünde, yemeyip bıraktığın her pirinç tanesi için çiçek kabarcığı olacak” dediğini anımsayan Lena, Arnold’ın gelecekteki kocası olmasından korktuğu için onun ölmesini dilemiştir: “Arnold’la evlenmek zorunda kalmamam için yapmam gereken şeyi gördüm. Kasemde daha çok pirinç bırakmaya başladım” (Tan, 1989: 151). Lena, beş yıl kadar sonra Arnold’ın ölüm haberini babasının okuduğu gazeteden öğrenir ve düşüncelerinin onun ölümüne yol açtığını düşünür. Kötü şeyleri görme yetisini annesinden aldığına inansa da hala çelişkilerle doludur. Annesi Ying-ying’in dünyanın nasıl işlediği ile ilgili kesin bir inanç sistemi olmasının aksine Lena’nın tutarlı bir inançtan yoksun oluşu onun karmaşa yaşamasına sebep olur (Hamilton, 2009 79):

Arnold’un ölümüne neden olmuş olabileceğim düşüncesi o kadar saçma bir şey değil. Belki de benim kocam olmaya yazgılıydı. Çünkü bugün bile dünyanın, bütün o kaosu içinde o kadar rastlantıyı, o kadar benzerliği ve kesin zıtlığı nasıl olup da gösterebildiğini kendi kendime düşünüyorum? Arnold lastik şeritle dövmek için neden beni seçti? Kızamığa, nasıl oldu da, ondan bilinçli olarak nefret etmeye başladığım yıl yakalandı? Ve annem benim pirinç kaseme baktığında neden ilk olarak Arnold aklıma geldi ve ondan nefret eder oldum? Nefret, çaresiz aşkın bir sonucundan başka bir şey mi? (Tan, 1989: 152)

Feng Shui evrenin oluşumu ve insanın yaşamı ile bağlantılı olan, ateş, metal, su ve topraktan oluşan beş elementin varlığından söz eder. Ağaç yanarak ateşi oluşturur; ateş külleri doğurarak toprağı oluşturur; topraktan metal elde edilir; simgesel anlamda eriyen metal, suyun oluşmasına sebep olur; su ise ağacı besleyerek büyütür (Webster, 2002, 6). Kimi zaman bu beş elementten bazılarının daha baskın olduğu zamanlar olabilir ancak hiçbiri tamamıyla diğerine hükmedemez ve hepsinin birbirine ihtiyacı vardır (Türker, 2007: 295). Çinli inancına göre her insan da bu beş elementten meydana gelmektedir. Wu Hsing olarak da adlandırılan Beş Element kavramı, bedensel ve zihinsel algıyı kontrol etmektedir. Bu elementlerin eksikliğinde dengesizlikler ve uyumsuzluklar baş gösterir. Bu bağlamda kızlardan Jing-Mei, Çinli annesi Suyuan’ın, beş elementin kişilik özellikleri üzerinde etkili olduğuna inandığını söyler:

Her kişi beş elementten yapılmıştır, derdi bana. Çok fazla ateş olunca huyun kötü olur. Babam gibi yani, annem onun sigara alışkanlığını hep eleştirir, o da düşüncelerini kendisine saklamasını söylerdi ona bağıra bağıra. Sanırım şimdi annemin kafasındakileri söylemesine izin vermediği için suçluluk duyuyor. Çok az odun olunca, kendi düşüncelerinde direnmeyip başkalarının düşüncelerine kulak veremeyecek kadar çabuk eğilirsin...Çok fazla su olunca, benim gibi, çok çeşitli yönlelere akarsın: Biyolojide yarıya kadar okursun, sonra sanatlara geçersin, ikisini de bitirmeden ufak bir reklam firmasında sekreter olarak çalışmaya başlarsın, daha sonra da bir reklam yazarı olursun (Tan, 1989 29-30).

Çin öğretisi Wu Hsing'e göre, beş elementin tamamı hiç kimsede mükemmel olarak dengede değildir; bu nedenle her birimiz doğal olarak kusurluyuzdur (Xu, 2002 52). Bu açıdan Çin'de ardında bırakmak zorunda kaldığı çocukları yüzünden Suyuan Woo'nun yaşamına dengesizlikler hakimdir. Suyuan, Sino-Japon Savaşı sırasında çocuklarını Japon askeri birliklerinden korumak için onları yol kenarına bırakmıştır. Ömrü boyunca kızlarını arayan ve onları bularak hayatına denge getirmeyi amaçlayan Suyuan, nihayet Çin'de bir adres bulmuştur. Fakat beyindeki damar tıkanıklığı yüzünden çocuklarını göremeden yaşamını yitirir. Diğer Çinli anneler, Suyuan'ın kızı Jing-Mei'ye kız kardeşleriyle tanışmasını ve aileyi bir araya getirmesi gerektiğini anlatırlar. Aileyi birleştirme ve dengeleme görevini artık Jing-Mei üstlenmiştir: “onunla [Suyuan] ilgili her şeyi anımsayacak ve onlara [kız kardeşleri] anlatacağım” (Tan, 1989: 39).

Bir Çin inancı olan beş element, bir yandan geleneksel Çinli annelerin karakter özelliklerini açıklamada kullandıkları bir kavram iken, öte yandan Amerikan kültüründe yetişen kızların annelerini yanlış anlamalarına yol açan bir unsur olarak karşımıza çıkar. Jing-Mei annesinin Çinli inançlarına güvenmez ve “elementler annemin kendi organik kimyasının değişikliğinden geliyordu” (Tan, 1989: 28) der. Jing-Mei, beş element fikrini annesinin düşüncelerini “boş inançlar” (Tan, 1989: 29) olarak değerlendirmektedir. Amerikan kültürü içinde yetişen Jing-Mei'nin perspektifinden annesinin inanç sistemi batıl inançlara dayalı ve esrarlı gözükmektedir (Middleton, 2009: 179). Ayrıca ona göre beş element kavramı annesinin başkalarını eleştirmek için kullandığı bir yoldur:

Sonra yine, annem her zaman bütün arkadaşlarına, bana, hatta babama bile sinirlenirdi gibime geliyor. Hep eksik bir şeyler bulurdu. Hep düzeltilmesi gereken bir şeyler. Dengede olmayan bir şeyler olurdu. şu ya da

bu şeyde bir elementten çok fazla, ötekindsene yeterinden az bulunurdu (Tan, 1989: 28).

Çinli annelerden An-Mei, kızı Rose Hsu Jordan'ın beş elementten biri olan oduna sahip olmadığı için yaşamında dengenin eksik olduğuna inanır. Ona göre Rose odunsuz doğmuştur; bu nedenle çok fazla kişinin sözünü dinler (Tan, 1989:190). 14 yaşındayken ailece gittikleri bir gezide küçük kardeşi Bing'in denizde boğulmasından kendisini sorumlu tutar: “Bunun benim hatam olduğunu biliyordum. Onu yeteri kadar gözlemlememiştim, ama yine de onu görmüştüm” (Tan, 1989: 125). Yaşadığı bu travmanın etkisiyle yetişkinlik döneminde sadece başkalarının sözlerine kulak vermekle kalmaz aynı zamanda başka bir ölümcül hataya sebep olmamak için sorumluluk almaktan da kaçınır. Amerikalı kocası Ted'in, her şey için yalnız başına karar alması evliliklerinin bitme sebeplerinden biridir. Ted boşanmayı beklenmedik bir şekilde talep ettiğinde, Rose'un odundan yoksun oluşu kendini gösterir (Hamilton, 2009 71): “Birçok insanla, dostlarımla, denebilir ki Ted dışında herkesle konuşuyordum. Her kişiye farklı bir öykü anlatıyordum. Ama her değişik gerçektir, bundan emindim, en azından anlattığım sırada” (Tan, 1989:187). Bu açıdan An-Mei, kızının kafasının karışıklığını “odunsuz” oluşuna bağlamıştır. Öte yandan Rose, annesinin düşüncelerine önem vermemektedir. Ancak, “Çinlilerin Çince düşünceleri oluyordu. Amerikalıların Amerikanca. Ve hemen her durumda, Amerikan yöntemi çok daha iyiydi” (Tan, 1989: 190) dese de Amerikan yönteminde çok sayıda seçenek olduğunu ve bunun kafa karışıklığına sebebiyet verdiğini itiraf eder.

Hem anne An-Mei hem de kızı Rose, yaşadıkları olaylarda kendilerini kurban olarak görürler fakat ayrı kuşaklara ve kültürlere ait anne-kızın korkularını dindirme yolları birbirinden farklılık gösterir (Xu, 2002: 52). Oğlu Bing'in denizde boğulmasının ardından büyük bir trajedi yaşayan An-Mei, Tanrıya olan inancını yitirmiştir. Çinli anne An-Mei “inancının kanıtı olarak, her Pazar First Chinese Baptist Church'e giderken” yanında taşıdığı İncil'i artık “bir masanın kısa bacağına altına takoz olarak” (Tan, 1989:114) yerleştirmiştir. Buna rağmen An-Mei'nin masanın kısa bacağı altına koyduğu İncil, sembolik olarak “yaşamın dengesizliklerini düzeltmenin” (Tan, 1989: 114) bir yoludur. Ancak İncil'i denge sağlamak için kullansa da Bing'in ölümünün ardından Hristiyanlığı reddeder. An-Mei'nin inanç

sistemi Çinlidir; talih çizgisine, ev tanrularına, Çinli atalarına, bütün elementlerin dengede olduğuna inanmak ona güven verir (Hamilton, 2009 72).

Wu Hsing (Beş Element) inancına göre bir kişi element eksikliğinden ötürü yaşamında denge kurmakta zorlanıyorsa, bir element eklenerek o eksiklik giderilebilir. Xu, insanın bu eksikliğini Yunan tragedyasındaki “tragic flaw” adı verilen kahramanın kusuruna benzetir. Ancak Yunan kahramanları yaptıkları hatalar yüzünden düşüş yaşadıklarında kaçınılmaz yıkımlarıyla kahramanca yüzleşirken Wu Hsing’e inananlar kahramanca olmayan küçük eylemlerle -karaktere odun eklemek gibi- kusurlarını onararak hayatta kalmak isterler (Xu, 2002: 52). Bu bağlamda An-Mei’nin kızının karakterine odun eklemek, onun yaşamında dengeyi sağlayacaktır. Rose, hayatı boyunca karmaşa yaşamış ve sorumluluk almaktan kaçınmıştır. Nihayet, annesinin “başka insanları dinlemek için eğilirsen çarpık ve zayıf büyümüş olursun...her yere dağılırsın, her yöne vahşice büyüyen yabancı otlara benzersin biri seni söküp atıncaya kadar yerlerde sürünürsün” (Tan, 1989: 190) uyarısını dinledikten sonra ironik bir biçimde, evinin arka bahçesinde vahşice büyüyen ve “bir kez sıvanın içine girmesinler, hiç kimse söküp alamazdı onları oradan; tüm binayı yıkmanız gerekirdi” (Tan, 1989: 194) dediği “otlar” gibi olmaya karar verir. Böylece Ted ile oturdukları evi isteyen Rose, o gece rüyasında annesinin bahçedeki otları ektiğini görmüştür. An-Mei, “daha bu sabah ekdim bunları, bazıları senin için, bazıları benim için” (Tan, 1989: 195) diyerek kızına olan desteğini gösterir. Böylece metaforik olarak odun eklemek Rose’un rüyasında tasvir edilir. Negatif anlam taşıyan otlar odun elementinin pozitif bir sembolüne dönüşmüştür (Mendoza, 2002).

BÖLÜM 5: ANNELER VE KIZLAR ARASINDAKİ UZLAŞIYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE KÜLTÜREL UZLAŞININ SAĞLANMASI

Göçe katılan bireylerin sosyo-ekonomik durumları, kültürleri, etnik kimlikleri ve cinsiyetleri göç sürecinden nasıl etkileneceklerini saptayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç süreci özellikle cinsiyet açısından incelendiğinde, kadın göçmenler; ekonomik ve siyasi sebeplerin yanında evliliklerindeki sorunlar, fiziksel ve psikolojik şiddet, ülkelerindeki geleneksel patriyarkal uygulamalar gibi sebeplerden ötürü göç etmek zorunda kalmışlardır. Ancak kadın göçmenler erkeğe bağımlı, eş, anne, genç kız gibi aile içerisindeki pozisyonlarına değerlendirildikleri için göç sürecindeki durumları spesifik bir şekilde ele alınmamıştır. Her ne kadar göç sürecinin her birey için farklı sonuçlar doğurduğu bilinse de tıpkı erkekler gibi kadınların da ev sahibi topluma yabancı kültürlerde yetişmeleri ve farklı kültürlere ait olmaları yüzünden kimlik karmaşası yaşadıkları ve kimlik arayışı içinde oldukları yadsınamaz. Bu bağlamda göçmen kökenli bir yazar olarak Amy Tan, *Talih Kuşu* ve *Mutfak Tanrısı* romanlarında Çinli Amerikalı kadın kimliği ve annelik gibi kadınlık meselelerini ele alır (Tanrıtanır, 2014). Tan'ın Çinli anneleri öz kültürlerinin empoze ettiği geleneksel rollerle yeni yaşamlarının ne olacağına dair algıları arasında çatışma halindedirler. Annelerinden farklı olarak kızlar ise evde Çin kültürüyle karşılaşmış ancak Amerikan toplumu içinde yetişmişlerdir. Bu da onların hibrit kimlikler arasında sıkışmalarına neden olmuştur.

Tezin son bölümünde evde Çin kültürüyle karşılaşan ancak Amerika'da yetişen ikinci nesil kızlarla birinci nesil Çinli annelerin arasındaki kuşak farkına, dil ve iletişim problemlerine odaklanılarak kimlik oluşturma süreçleri incelenecektir. Buna ek olarak anne-kız arasında kültürel farklılıklardan kaynaklanan anlaşmazlıkların nasıl çözümlendiği tartışılacaktır. Çin kültürü ve mirasının taşıyıcısı olan annelerin hikaye anlatma geleneği ve anıları aracılığıyla kızlarının kimliklerini inşa etme süreçlerine değinilirken, kızların annelerinin yardımıyla iki kültür arasında yaşadıkları etnik problemlerinin üstesinden gelişlerine ve zayıf yapılarının nasıl güçlü karakterlere dönüştüğüne yer verilecektir.

Tan'ın *Talih Kuşu* adlı romanında Çinli annelerden Ying-ying'in "Ay Hanım" ile ilgili sanrıları, ataerkil dünyada köksüz bırakılmış kadınların konumlarını ortaya çıkarır (He, 2016: 308). Ying-ying, küçük bir kızken ona dadısı tarafından

sessiz ve itaatkar olması öğretilmiştir: “Bir kadın hiçbir zaman isteyemez, yalnızca dinler” (Tan, 1989: 68). Bu anlamda kadınların ihtiyaçlarını dile getirmesinin bencilce olduğunu düşünen bir toplum içerisinde yetişir. Yalnızca Ay Festivali’nin olduğu gün kadınların isteklerini söylemelerine izin verilmektedir: “Bugün onu [Ay Hanım] görebileceğin tek gün, gizli bir dilek dilersen yerine gelir” (Tan 1989: 68). Ying-ying, Ay Festivali’ne katılmak için ailece çıktıkları fayton yolculuğunda dadısının yanından ayrılır ve suyun yansımada kendisini seyrederken Tai Gölü’ne düşer. Balıkçı tarafından bulunduğu dilenci zannedilen Ying-ying, kim olduğunu unutmıştır. Ying-ying, tıpkı kocasının meyvesini yedikten sonra dünyadan atılan ve Ay’da yalnız yaşamaya mahkum edilen Çin efsanesi Ay Hanım gibi bilinmeyen bir yerde kaybolmuş hissetmektedir (Tangapiwut, 2012: 45): “Kocasını son gördüğünden beridir sonsuz bir zaman geçmişti, çünkü onun yazgısı buydu: Sonsuza kadar kendi bencil arzularının peşinde, ayın üzerinde kayıp kalmak” (Tan 1989: 79). Kaybolduğunda sarsıla sarsıla ağlayan Ying-ying, Ay Hanım’ın kimlik bunalımını ve üzüntüsünü anlamıştır: “Kısa bir an içinde, her ikimizde dünyayı kaybetmiştik, o dünyaya geri dönmenin bir yolu da yoktu” (Tan, 1989: 79). Ying-ying gölden kurtulduğunda Ay Hanım’a dileğini iletmek için yaklaşmıştır fakat güzel Ay Hanım’ın çirkin erkeğe dönüştüğünü görür: “Çökmüş yanaklar, kocaman yağlı bir burun, iri parlak dişler ve kızarmış gözler” (Tan, 1989: 80). Bu bağlamda Ay Hanım’ın çirkin yüzü kadının kurban edilmesinin çirkinliğini ortaya çıkarmaktadır (He, 2016: 309). Ying-ying, henüz 4 yaşında olmasına rağmen eğer itaatsiz ve bencil davranırsa ailesinden ayrılacağını ve yalnız kalacağını fark eder. Güven ve aidiyet duygusunun geçici kayboluşu öyle rahatsız edicidir ki Ying-ying’in kimlik algısı ebediyen değişir (Hamilton, 1999: 67): “Ailemin aynı kızı bulduklarına hiçbir zaman inanmadım” (Tan, 1989: 80) der. Çin geleneklerinin emrettiği üzere isteklerini, dileklerini ve heveslerini bastırması için zorlanan Ying-ying, geri kalan tüm hayatını gerçek kimliğini bulmak için harcar:

Ama şimdi yaşlıyım, hayatımın sonuna her gün biraz daha yaklaşıyorken, başlangıca daha da yaklaştığımı hissediyorum. Ve o gün olan şeylerin hepsini anımsıyorum, çünkü hayatımda birçok kere başıma geldi bunlar. Aynı saflık, güven ve huzursuzluk; şaşkınlık, korku ve yalnızlık. Kayboluşum (Tan, 1989: 81).

Ying-ying'in travmatik çocukluk tecrübesi, onun yetişkinliğinde de yaşayacağı kimlik karmaşasını öngörmesini sağlar. Hayatında neler olacağını önceden görebilen Ying-ying başına gelecek istenmeyen olayları engellemek için hiçbir şey yapmaz. Teyzesinin düğünü onun için önemlidir çünkü o gece her şeyi önceden bilmeye başladığını belirtir. O düğün gecesi karpuzu sert bir şekilde ayıran kaba adamla evleneceğini anlamıştır: “Dün geceki gülen adamı düşündüm. Ve tam o anda kuzeyden güçlü bir rüzgar esti, çiçek sapından koştum. Sanki bir çiçeğin başını kesti, kopardı bir işaret olarak. Tam o anda o adamla evleneceğim bildim” (Tan, 1989: 243). Evliliklerinin ardından, kötü bir adam olduğunu bildiği kocası onu birçok kadınla aldatır ve bir opera şarkıcısı kızla Hong Kong'a kaçar. O sırada hamile olan Ying-ying, kürtaj olmaya karar vermiştir. Ying-ying'in ilk evliliğinde yaşadığı bu trajedi onu kimliksiz bırakır ve yaşama hevesini kaybetmesine neden olur. Bu hikayede Ying-ying'in özgür ruhlu, kendine güvenen, güzel ve konuşan bir kızdan nasıl sessiz bir hayalete dönüştüğüne şahit olunur. Bu dönüşüm onun kendisini ve kimliğini kaybetmesine yol açmıştır:

Üzüntümü görmek zorunda kalmayayım diye yatak odamda aynaların üzerine beyaz örtüler atıyordum. Gücümü yitirdim, saçıma iğne koymak için bile kaldıramıyordum ellerimi. Ve daha sonraları suyun üzerinde ölü bir yaprak gibi yüzüyordum, ta ki kaynanamın evinden sürüklenip dışarı çıkıncaya ve ailemin evine dönünceye kadar (Tan, 1989: 247).

Tan'ın Çinli anneleri Amerika'yı kendileri ve aileleri için bir fırsatlar ülkesi olarak betimlese de Amerika, göçmen Asyalı kadınları ahlaksızlık ve iffetsizlikle ilişkilendirerek ülkeye girişlerini çeşitli yasalar ve politikalarla sınırlandırmıştır. Asyalı kadınlar hakkındaki kötü imaj medya tarafından da desteklenmiş ve onları fahişe olarak lanse eden birçok görsel kaynak ve filmler topluma empoze edilmiştir. Amerika'daki bu ırkçı ve cinsiyetçi stereotiplerle Tan, sürgün edilen Çinli Amerikalı kadınların korkularını okuyucuların anlamasını yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda Çinli annelerden Ying-ying, sahte bir kimlikle Amerika'da yaşanmaya zorlanmıştır. Ying-ying, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından “savaş gelini” olarak Amerika'ya göç etmiştir. Göç merkezi olan Angel Adası'nda, ikinci eşi St. Clair tarafından ismi “Betty” olarak değiştirilmiş ve gerçek doğum yılından iki yaş eksiltilerek kimliği silinmiştir (Bloom, 2003: 149): “Böylece annem bir kalem oynatmasıyla adını yitirmiş ve bir Kaplan yerine bir Ejderha olmuştu” (Tan, 1989: 102). Bu anlamda Çin

kültüründe doğum yılının karakter ve kader üzerinde büyük bir etkisi olduğuna inanan anne Ying-ying'in kaplandan ejderhaya dönüşümü sadece belgelerde yapılan bir yanlışlıktan ibaret değildir aynı zamanda onun kültürel kimliğini de değiştirmiştir. Yabancı bir ülkede kaybolmuş ve dengesiz hisseden Ying-ying, Amerikan kıyafetleri giymiş, Amerikan yaşam tarzını sorgulamadan benimsemeye çalışmış ve kendisine mesafeli olan Amerikalı bir evlat yetiştirmek zorunda kalmıştır. Ying-ying, birçok açıdan yurtsuz bırakılmış bir kadındır; artık ne Amerika'da ne de Çin'de yaşamayı ister. Lena da annesinin göç merkezinde babasıyla birlikte yer aldığı eski bir fotoğrafta annesinin yüzündeki korkuyu ve acıyı fark etmiştir:

Bu resimde annemin neden yer değiştirmiş olduğunu görebilirsiniz. İstiridye şeklinde büyük bir torbayı yakalamış, sanki birisi elinden kapıp kaçacakmış gibi, ayrıca pek uyanık da değilmiş. Üzerinde, yanda yırtmaçları olan, bileklerine kadar uzun bir Çin giysisi var. Bunun üstündeyse, vatkalı omuzları, geniş klapaları ve koca koca düğmeleriyle annemin kısa boyuna hiç uymayan Batılı bir tayyör ceket var. Annemin düğün giysisiymiş bu, babam hediye etmiş. Bu giysiler içinde, ne bir yerden geliyor ne de bir yere gidiyormuş gibi görünüyor. Çenesi aşağı bastırılmış, saçlarındaki ayırım yerini görebiliyor insan. Başının, yenilginin verdiği güçsüzlükle eğilmiş olmasına karşın apaçık gözleri kameranın ötesine dikilmiş (Tan, 1989: 103).

Ying-ying'in pasifliği onun sessiz kalmasına ve aile üyeleri tarafından çoğu kez yanlış anlaşılmasına sebep olur. Lena, annesini İngiltere'de kendini ifade edemeyen, "yurdunu terk etmiş bir kişi" (Tan, 1989: 102) olarak tanımlar. Şangay yakınlarında, Wushi'de doğan Ying-ying, Mandarince konuşur ve biraz da İngilizce bilir. Lena'nın "açık saçık birkaç deyimden başka Çince konuşmayan" (Tan, 1989: 103) babası ise annesinin İngilizce konuşmasında diredir. İngilizce konuşmayan Ying-ying, "el-kol hareketleriyle, sert bir tonda bakışlar ve duruşlarla sözcükleri hep yarım olarak" konuşur. Bu nedenle Lena, babasının sözcükleri annesinin "ağızına koyduğunu" belirtir (Tan, 1989: 103). Düşüncelerini açığa vuramayan Ying-ying, kendini ne Çinli ne de Amerikalı olmakla ilişkilendirir ve kendi ailesi içinde bile öteki olarak görülür. Yıllar geçtikçe kocası onun yaşamı üzerinde kontrol sahibi olmuştur. St. Clair, çoğunlukla karısını duygu ve düşüncelerini yanlış bir şekilde yorumlamaktadır. Baba St. Clair eşine aşkla bağlıdır ancak aynı dili konuşmadıkları için onu asla anlayamamıştır. Ying-ying'in Çin'deki yaşamı hakkında hiçbir bilgisi olmayan St. Clair onu Çin'deli yoksul bir köyden kurtardığını düşünür. Aslında Ying-ying'in zengin bir ailenin kızı olduğunu idrak edememiştir: "Saint, zavallı bir

köylü kızına Çin’de hiç görmediğimiz bazı şeyleri hediye ediyormuş gibi davranıyordu... Bu gibi şeylerin benim için birer hiç olduğunu, hayal bile edemeyeceği zenginlikler içinde büyümüş olduğumu bilmiyordu” (Tan, 1989: 248). Bu anlamda Ying-ying’e göre Saint’le kendilerini bir araya getiren tek şey kaderdir. Ancak onun kadere olan bu güçlü inancı, onu bağımlı ve pasif bir konuma getirmiştir. Yaşamı üzerinde hiçbir etkisi olmayacağını düşünen ve kendini açıklamaktan vazgeçen Çinli annenin kayıtsızlığı onun bir parçası haline alır.

Kızı Lena’nın üzerinde negatif bir etki bırakan Ying-ying’in sorunlu mental durumu, anne ve kızın arasında iletişim kopukluğu yaratmıştır. Annesinin geçmişinden habersiz olan Lena, Ying-ying’in bebeğini kaybettikten sonraki hezeyanlarından dolayı onun çıldırmış bir kadın olduğuna ikna olmuştur. Geçmişte bebeğini öldürdüğünü düşünen anne Ying-ying, diğer bebeğinin ölümüne de kendisinin sebep olduğunu acı içinde haykırmaktadır. Lena, annesinin Çincesini anlayabildiğini ifade etmesine rağmen onun sözlerinin arkasındaki gerçek anlamı çözemez. Anne Ying-ying’in kötü İngilizcesi, onun Amerikan toplumunda yetersiz ve yabancı olarak algılanmasına yol açmıştır. Çinli olmayan diğer karakterler Lena ve St. Clair, Ying-ying ile küçümseyerek ya onu dikkate almayarak konuşurlar. Ancak aile içerisindeki bu dil engelleri kimi zaman yıkıcı sonuçlar doğurur. Bu anlamda anne ve babası arasında adeta bir çevirmen görevini üstlenen Lena, annesinin sözlerini babasına yanlış bir şekilde aktarmaktadır: “hepimizin başka bir bebeğe sahip olmayı adamakıllı düşünmemiz gerektiğini söylüyor. Bu bebeğin öte tarafta çok mutlu olacağını umuyor. Ve bizim şimdi buradan ayrılıp yemeğe gitmemiz gerektiğini düşünüyor” (Tan, 1989: 110). Lena’nın yanlış tercümesi, annesinin babasıyla arasındaki bağı da koparır ve onun eşine zor zamanlarında destek olmasını engeller. Böylece Ying-ying’in içinde bulunduğu ağır depresyon, onu eşinden, kızından ve yaşamdan ayırmaktadır.

Lena, annesi çocuğunu kaybettiğinde ruhsal anlamda bir çöküş yaşar ve inzivaya çekilir. Lena, yatak odasının duvarının diğer tarafındaki komşu ailenin yaşantısına odaklanmıştır. İtalyan anne-kızın kavgalarını dinleyen Lena, en kötü senaryoyu hayal ederek kızın ailesinin istismarına uğradığına inanır: “Ama ertesi gece, kız daha büyük çılgınlıklarla yeniden yaşama döndü, daha çok dayak yedi, yaşamı bir kez daha tehlikedeydi” (Tan, 1989: 108). Fakat İtalyan Teresa ile tanıştığında,

Teresa'nın annesiyle arasındaki kavganın, duygusal yakınlığın bir ifade olduğunu fark eder. Anne ve kızın ilişkisi gürültülü gibi görünse de birbirlerine olan bağlılıklarına şahit olunur: "Sonra onların sevgiyle birbirlerine bağırarak güldüğünü ve ağladığını, ağladığını ve güldüğünü duydum" (Tan, 1989: 112) Bu bağlamda "Duvardan Gelen Ses" hikayesinde, duvar metaforu kültürler ve anneler-kızlar arasındaki engelleri temsil eder. Sembolik olarak anneler ve kızlar arasındaki duvarlar onların birbirlerini anlamalarına ve iletişim kurmalarına engel olur (Emerick, 1999: 56). Lena'nın annesi Ying-ying, duygularını anlatmayı reddettiği için ailesiyle, özellikle de kızıyla arasına duvarlar örmüştür. Bölümün sonunda Lena, annesini yaşadığı ruhsal bunalımdan kurtardığını ve aralarındaki iletişimi yeniden inşa ettiğini düşler:

Kız, görüyor musun şimdi? diyordu. Anne başını sallıyordu: Her şeyi anlayabiliyorum şimdi. En kötüyü gördüm. Bundan sonra, olası en kötü şey diye bir şey yok. Kızsa şöyle diyordu: Şimdi geri gelmen gerekiyor, öteki tarafa. O zaman neden yanıldığını görebilirsin. Ve kız annesinin elini tutuyor ve duvarın içinden çekiyordu (Tan, 1989: 113).

Lena, evliliğinin başından itibaren kişilik çatışmasını tecrübe eder. Eşi Harold, banka hesaplarının ayrı olmasında ve paylaştıkları her şeyin maliyetinin ayrı hesaplanmasında diretir. Harold ayrı hesapların onların ilişkilerini daha saf bir hale getirdiğine inansa da bu durumun Lena'yı güçsüz kıldığını fark etmez. Annesinin onun yerine konuşan ve onu sessiz bırakan İrlandalı Amerikalı kocası gibi Harold da Lena'nın evliliğinde ve kariyerinde kontrol sahibi olmasını engellemektedir. Bu anlamda annesinin izlerini takip eden Lena, evliliğinde pasif bir konumdadır.

Lena ve Harold'ın evliliğindeki eşitsizliği fark eden Ying-ying, kızının da kendisine benzer olarak kayıp ve görünmez olduğuna tanıklık eder. Ying-ying, Lena'nın evini ziyaret ettiğinde buzdolabının üzerinde asılı olan listede dondurmanın yazılı olduğunu görür. Ying-ying, Lena'nın dondurmadan nefret ettiğini Harold'a belirtir: "Lena dondurma yiyemez, diyor annem...O kadar incelmış ki göremiyorsun onu. Hayalet gibi kayboluyor" (Tan, 1989: 160). Ancak karısını yeterince tanımayan Harold, onun perhizde olduğu için dondurma yediğini düşünür. Bu bağlamda, anne Ying-ying'in kızının evini ziyareti ve dondurma hakkındaki iddiası, Lena ve annesini tekrar birbirine bağlar. Evliliğinde söz hakkı olmadığını fark eden Lena, Harold ile ilişkisini sorgulamaya başlamıştır: "Evliliğimizin gerçekten neye dayandığı üzerinde

düşünmemiz gerekiyor... Şu kimin ne kadar borçlu olduğunu söyleyen bilanço listesine değil” (Tan, 1989: 162).

Kızının “görünmez bir ruh” olmasını engellemek isteyen Çinli anne, kaybettiği Chi’yi (ruh) yeniden kazanmaya ve kızına aktarmaya karar vermiştir. Böylece Lena, onu manipüle eden kocası Harold’a karşı kendisi savunmayı öğrenecektir. Ying-ying, kızının evliliğindeki dengeyi sağlamasına ve sesini kocasına duyurmasına yardımcı olmaya çalışır: “Bu keskin acıyı kızımın sert derisine girmekte ve onun kaplanını özgür bırakmakta kullanacağım. Benimle dövüşecek, iki kaplanın doğası budur çünkü. Ama ben kazanacağım ve ona kendi ruhumu vereceğim, çünkü bir annenin kızını sevmesinin yolu budur” (Tan, 1989: 250). Bu anlamda Ying-ying’in Lena’ya Çin’deki geçmişini anlatması büyük önem taşımaktadır çünkü her ikisi de kaplandır ve kaybolmuş hissetmektedir. Lena, annesinin geçmişini öğrenerek güçlenecek ve kendi kimliğini yeniden inşa edecektir.

Çin toplumunun kuralları altında yaşayan annelerin geçmişteki trajedilerine benzer olarak kızlar da Amerika’daki evliliklerinde patriyarkal baskıyı tecrübe etmişlerdir. Amerikalı kocası Ted ile ilişkilerinde aldıkları hiçbir kararda söz hakkı olmayan Rose, tıpkı Lena gibi pasif ve sessiz bırakılmıştır. Başlangıçta ebeveynlerinin bu ırklararası evliliği onaylamamalarına aldırış etmeden birbirlerine sıkı sıkıya bağlanmalarına karşın Rose ilerleyen zamanlarda Ted’in kahramanlığına yenik düştüğünü ifade eder: “Ben hep tehlikedeydim, o hep beni kurtarıyordu. Ben düşecektim, elimden tutup kaldıracaktı” (Tan, 1989: 1169) Bu bağlamda Rose, Ted ile evliliğinde mağdur ve kurban olarak resmedilir; Ted, onu Amerikalıların yaygın Çinli kadın stereotipi olan “Çin bebeği” konumuna yerleştirmiştir. Çekingen, riayetkar Çin bebeği, vücudunu ve ruhunu erkeğine adar (Michael, 2006: 62). Rose da geriye dönüp baktığında seçtikleri bu rollere bağımlı olduklarını anlar: “Kurtarmanın ve kurtarılmanın coşkulu etkisi her ikimizin de vazgeçmeyeceği bir şey oluyordu” (Tan, 1989: 116). Bu nedenle evliliklerinde Ted, her şeye karar verir ve Rose onu sorgulamaz. Her konuda kocasına tabii olan Rose, yıllarca onun gölgesi altında yaşayarak benlik algısını ve kimliğini yitirmiştir.

Tanrısal’a göre farklı anlamlar taşıyan *Talih Kuşu*’nun “Yarı Yarıya” öyküsü temalar arasında bağlantı kurulması yönünden önemlidir. Yarı Amerikalı yarı Çinli olan Rose’un evliliği de yarı yarıyadır çünkü eşi Ted Jordan Amerikalıdır (Tanrısal,

2012: 174). Ted'in annesi oğlunun doğulu bir kadınla evliliğini kabullenemez. Azınlıklara karşı olmadığını, "kocasının doğulu, İspanyol hatta zenci birçok iyi dostunun olduğunu" (Tan, 1989: 116) söylese de oğlunun düğününde ağlar. Bayan Jordan'ın aksine Rose'un annesi An-Mei ise ırkçı değildir; sadece kızının yabancı biriyle birlikte olduğu için ihtiyatlı davranması gerektiğini savunur. Rose'un bu konudaki tepkisi ise serttir: "Ben de Amerikalıyım" (Tan, 1989: 115). Annesinin uyarılarını dikkate almayan Rose, kendisini baskın Amerikan kùltürü içinde konumlandırmaktadır. Rose, Amerika'da eğitim alır ve Amerikan kùltürünü içselleştirir. Bu içselleştirme onun Amerika'ya asimile olmasına sebep olmuştur. Bu açıdan Rose, Çinli kimliğini ve mirasını küçümserken, onun için bir nevi Amerikan kimliğini sembolize eden Ted'i kendisinden üstün görür. Dominant kùltürün zayıf olanı her zaman kontrol ettiği gibi Ted de Rose üzerinde hakimiyete sahiptir: "Ertesi sabah hala evliliğimi düşünüyordum. Ted'in gölgesinde yaşanmış on beş yıl. Gölerim sımsıkı yumulu, en ufak bir karar veremediğim yatağıma uzanıyordum" (Tan, 1989: 192). Rose ve Ted başlangıçta farklı kùltürlerin biraraya gelişinin evliliklerine zenginlik kattığına inansalar da ilerleyen yıllarda iki kùltürü birleştirip benimseyemediklerini keşfederler.

Rose'un sessizliği ve benliği üzerindeki kontrolünü kaybedişi, çocukluğunda yaşadığı bir aile trajedisinden kaynaklanmaktadır (Tangapiwut 46). Kardeşi Bing'in denizde yok olmasına kendisinin neden olduğunu düşünür ve bu yüzden hayatının her alanında sorumluluk almaktan kaçınır. Aslında tüm tehlikelerin farkında olsa da kararsızlık içinde kaldığı için onları engelleyemez: "Bing'i bulmayı hiç beklemediğimi biliyorum, tıpkı şimdi evliliğimi kurtarmanın bir yolunu hiçbir zaman bulamayacağım gibi" (Tan, 1989: 128). En önemsiz konularda bile bir karar veremeyen Rose, "çok sayıda seçenekle" (Tan, 1989: 189) yüzleştiği için bunalır. Onun kafa karışıklı romandaki diğer Çinli Amerikalı kızlar ve psikiyatriste anlattığı farklı hikayelerde okuyucuya yansır. Arkadaşları Lena ve Waverly, olanlardan Ted'i sorumlu tutarken Rose kendini her şeyden izole etmiştir. Bütün gün uyuyarak vakit geçirir ve Ted'in gönderdiği boşanma kağıtlarını imzalamakta kararsız kalır. Bu açıdan Rose yine pasif ve kurban kadın rolünü oynamayı seçmiştir.

Rose'un Çinli annesine ve Çinli mirasına yeniden bağlanması annesinin onu cesaretlendirmesiyle sağlanır: "Sana evliliğini kurtar demiyorum ben, yalnızca açık

açık konuşmanı söylüyorum” (Tan, 1989: 192). Bir annenin her zaman en iyisi olduğunu ve kızının içinde ne olduğunu bildiğini sık sık vurgulayan An-Mei, Rose’un sadece annesine güvenmesi gerektiğine inanır. Ancak Rose, annesinin ona yardım etme çabasını görmezden gelmiş ve onu hayatına müdahale etmekle suçlamıştır. Rose, An-Mei’nin desteği ve sevgisiyle ayağa kalkmak yerine psikiyatristinin kılavuzluğuna başvurur. An-Mei’ye göre, “Bir psiki-atrik ancak *hulihudu* yapar seni, *heimongmong* gösterir sana” (Tan, 1989:187). Bu bağlamda psikiyatri Çinli anne ve kızı arasındaki mesafeli ilişkiyi ortaya çıkarır. Amerikan perspektifinden bakıldığında Rose’un bir psikiyatriste görünmesi oldukça normalken, Çinliler için bu akıl almaz bir durumdur. Ayrıca “psikiyatrist” sözcüğünü “psiki-atrik” olarak telaffuz eder. Çinli annenin psikiyatrik kelimesine olan Çince yorumu kızının hegemonik Amerikan kültürü içinde kimliğini yitirilişine karşı direnişin bir şeklidir (Heung, 1993: 206). Anne, kızının gücünün farkına varmasını ve kocasıyla yüzleşmesini ister. Bu kez annesinin tavsiyesini dikkate alan Rose, mücadele etmeye ve benliğini yeniden bulmaya karar verir. Boşanma evraklarını imzalamayan Rose, kocasının yaşadığı korkuyu ve kafa karışıklığını annesinin Çince sözcükleriyle açıklar: “Görmek istediğim şeyi gördüm: Gözleri: Önce şaşırılmış, sonra korkmuş. *Hulihudu* idi. Sözlerimin gücü o kadar büyüktü” (Tan, 1989: 195)

Ataerkil Çin toplumunun kadınlar için belirlediği baskılayıcı kurallar dolayısıyla geçmişinde zayıf bir karakter olduğuna inanan An-Mei, kızı Rose’un kendisine benzememesini ister. Ancak Rose’un zayıflığını gördükçe bu kaderi kızına miras olarak bırakmış olabileceğini açıklar: “Hiçbir şey arzu etmemem, başka insanların derdini, acısını yutmam, kendi derdimle yanmam öğretildi bana. Bense kızıma bunların tersini öğretmiş olmama karşın, o yine böyle benim gibi oldu!” (Tan, 1989: 213). Bu bağlamda “Saksağanlar” bölümünde An-Mei, mağdur ve kurban konumunda olan annesinin hikayesine yer verir. Wu Tsing isimle zengin bir adamın metresi olmaya zorlanan annesi, bu durumu kabullenemediği için Çin yeni yılından üç gün önce An-Mei’ye “daha güçlü bir ruh verebilmek için” kendini öldürür çünkü inancında “bir insanın ölümünün üçüncü gününde ruh hesaplaşmak için geri döner” (Tan, 1989: 238). Annesinin öç alıcı ruhundan korkan Wu Tsing ise An-Mei’yi kendi onurlu çocukları gibi büyüteceğine söz verir. Tıpkı büyük annesinin kadını hiçbir şey istememeye mahkum eden patriyarkal düzene isyanı gibi Rose oturdukları evden

ayrılmayacağını ve kocası Ted'e direneceğini söyler: “Sen beni öylece kolayca hayatından fırlatıp atamazsın” (Tan, 1989: 195).

“Yirmi Altı Uğursuz Kapı” genel başlıklı bölümde, bir anne kızına evin koruması dışındayken başına her türlü kötülüğün gelebileceğini söyleyerek onu uyarır. Ancak Çince yazılan kitabı kızına çeviremez ve kızı “söyleyemiyorsun, çünkü hiçbir şey bilmiyorsun” diyerek annesinin yanından uzaklaşır, köşeyi dönmeden düşer. Bu açıdan iletişim kurmakta başarısız olan anne-kız arasındaki anlaşmazlıklara romanın tüm bölümlerinde rastlanmaktadır. İletişim kopuklukları yüzünden anneler kızların kendilerine itaat etmediğini düşünür ve yılgınlık hissederler. Öte yandan kızların anneleriyle olan iletişim sorunları onlara saygılarını yitirmeleri ve öfke duymalarıyla sonuçlanır (Emerick 1999: 56). Örneğin anne Lindo, kızı Waverly ile hararetli bir tartışma yaşadıktan sonra ona Çinli olmayı öğretmekte başarısız olduğu için pişmanlık duyar:

Ona Çinli karakterini öğretemedim. Ana-babaya boyun eğmeyi, ananın aklını dinlemeyi. Kendi düşüncelerini açığa vurmamayı, duygularını yüzünün gerisine koymayı ki, gizli fırsatlardan yararlanabilesin. Kolay şeyleri elde etmeye çalışmaya neden yüz vermiyor insanlar. Kendi değerini bilmek ve onu hep parlak tutmak, ucuz bir yüzük gibi etrafta parlamasına izin vermemek. Çinli düşünce tarzı en iyisidir (Tan, 1989: 252).

Anne-kız arasındaki yabancılaşma anlayışsızlıktan ve iletişim eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Amerika doğumlu kızlar tamamen yeni ülkenin geleneklerini ve dilini benimserken göçmen anneler hala Çin'deki adetlerine tutunmaktadırlar (Shen 1995: 6). Anneler Çince konuştuklarında kızlarının kendilerine olan tahammülsüzlüklerini hissetmişlerdir. Annelerin, “Çince konuşunca sabırları tükenen, bazı şeyleri kırık dökük İngilizceyle anlattıklarında kendilerinin budala olduğunu düşünen” kızları vardır (Tan, 1989: 38). Bu anlamda birbirlerinin sözlerini hatalı bir şekilde çeviren anne-kız arasında iletişim kopukluğu yaratan dil engelleri mevcuttur. Çinli anne Lindo Jong, doğum yeri olan Taiyuan'ı gururla kızına anlatmaktadır. Ancak Waverly, Taiyuan'ı Taywan olarak telaffuz eder ve annesi “Ben Taiwan'lı değilim! Ses tamamen farklı! Ülke tamamen farklı!” (Tan, 1989: 181) diye bağıırır. Kızının kasıtsız olarak yaptığı bu yanlış annesinin öfkelenmesine yol açtığı için aralarında kurmaya çalıştıkları hassas bağ kopar: “Bir sessizliğe daldık, pata durumdaydık” (Tan, 1989:181).

Waverly ve Lindo arasındaki çatışma Amerikan ve Çin kültürü arasındaki farklılıklardan doğmaktadır. Satranç şampiyonu olduğu için annesinin onunla övünmesinden utanç duyan Waverly ona “herkese senin kızın olduğunu söylemeni istemiyorum” (Tan, 1989: 97) demiştir. Lindo’nun bir çocuğun başarısının iyi ebeveynliğin bir yansıması olduğunu gösteren Çinli düşünce yapısının aksine kızı Waverly, bir kişinin başarısının sadece kendine ait olduğunu savunan Amerikan düşünce tarzını benimsemiştir. Lindo, anne ve kızın birlikte tek bir varlığı meydana getirdiğine inanır. Waverly’nin Batı perspektifinden ise başarıyı paylaşmak bireysellik için bir tehdit oluşturmaktadır. Lindo, Waverly’nin bireysellik arayışını ailesini yok saymasının bir ilanı olarak görür (Golchin, 2011: 10). Lindo, Amerikan okullarında özerk olmayı öğrenen kızının benlik bilincini kazanma çabasını kavrayamamıştır. Bu anlamda satranç, Waverly’nin kendi kimliğini yaratabilmesinin bir aracıdır.

Roman boyunca anneler, kızlarına yaşamlarını iyileştirebilmek için çeşitli stratejiler benimsemeleri gerektiğini salık verirler. Waverly, annesinin kendisine öğrettiği stratejileri “görünmez güç sanatı” olarak adlandırır: “Tartışmaları kazanmak, başkalarından saygı görmek ve giderek, o sırada içimizden hiçbiri bilmiyorsa da, satranç oyunu için bir stratejiydi bu” (Tan, 1989: 87). Waverly, görünmez güç sanatıyla birçok oyun kazanır ve satranç şampiyonu olur. Ancak bir süre sonra “bütün şeref payını alma alışkanlığından nefret ettiğini” (Tan, 1989: 68) annesine itiraf eder. Bu olayın ardından Waverly, onu hep destekleyen ve koruyan annesini kaybeder ve oyunlarda görünmez güç sanatını eskisi gibi kullanamaz. Böylece Çinli mirasını ve annesini reddederek Amerikalı olmayı seçer. Waverly, Lindo’dan aldığı sihirli gücü kaybederek sıradan bir Amerikalı gibi oynamaya başlar. Lindo’nun kızına öğrettiği bu güç Çinli olmakla, sıradanlık da Amerikalılıkla bağdaştırılırsa Waverly görünmez güç sanatını kaybedince bir Amerikalı’ya dönüşmüştür (Tanrısal, 2012: 162). Waverly annesiyle olan kavgasından sonra, “Bir harika çocuk değildim artık, içimdeki Tanrı vergisini yitirmiş ve sıradan birine dönüşmüştüm” (Tan, 1989: 171). Waverly, turnuvalara katılmayı bırakarak sadece kimliğinin bir parçası olduğuna inandığı satrançtan değil, aynı zamanda Çinli kimliğinden de vazgeçmiştir.

“İkiyüzlü” başlıklı bölümün güzellik salonu sahnesinde, Çinli anne Lindo, Amerikalı kızı ve kendisi arasındaki kültürel farklılıkları açık bir şekilde görür. Waverly, annesinin saçını kestirmek için onu San Francisco’da ünlü bir kuaför olan Mr. Rory’nin salonuna götürür. Waverly Lindo’nun fikrini almaksızın, kuaförden yumuşak bir dalga yapmasını ister. Waverly, annesini güzellik salonuna getirerek ona cömertçe davrandığına ve onu şımarttığına inanır ancak Çinli anneye göre kızının bu iyi niyet gösterisi onun annesinden utanç duyduğunun bir kanıtıdır: “Benim görünüşümden utanıyor. Kocasının ailesi ve onun önemli avukat dostları, bu geri kafalı, yaşlı Çinli kadın hakkında neler düşünecek?” (Tan, 1989: 252). Bu noktada Waverly’nin annesinin saçlarını Amerikan tarzı kestirmek üzereye Mr. Rory ile anlaşması, etnik azınlık olan göçmenleri beyaz anaakım ideolojisine asimile etmenin bir örneğidir. Waverly annesi Lindo’nun bir Çinli olduğunu yok saymış ve annesini öteki, yabancı olarak görmüştür.

Mr. Rory, Waverly ve Lindo’nun aynadaki yansımalarına bakarken anne-kız arasındaki benzerliği vurgular. Ancak Çinli köklerini reddeden kızı bu durumdan rahatsız görünür: “Aynı yanaklar, diyor. Benim yanağımı işaret ediyor, sonra kendi yanaklarını dürtüyor. Açlıktan ölmek üzere olan biri gibi içine çekiyor yanaklarını” (Tan, 1989: 254). Bu anlamda Waverly, anneye benzeme korkusu olan matrofobiye sahiptir. Amerikalı kızın matrofobisi, annesi Lindo’yu toplum dışına itilmiş bir yabancı olarak görmesine yol açar (Ho, 1999: 165). Waverly’nin hoşuna gitmeyen bu benzerlik Lindo’ya ise kendi annesini hatırlatır:

Benim annem -senin büyük annen- bir keresinde yazgımı söyledi bana, karakterimin beni iyi ve kötü koşullara nasıl götürebileceğini anlattı. Büyük aynalı masasında oturuyordu. Onun arkasından dinleniyordum ben, çenemi onun omuzlarına dayamıştım. Ertesi gün yeni yılın başlangıcıydı. Çinli yaşıma göre on yaşında olacaktım, yani benim için önemli bir doğum günüydü. Belki de bu nedenle beni fazla eleştirmiyordu. Yüzüme bakıyordu (Tan, 1989: 254).

Lindo, annesinin yüzüne baktığında onunla aynılığını ve ona daha çok benzemek istediğini keşfeder. Bu istek sadece anne-kız arasındaki bağdan değil aynı zamanda kolektif Çinli kimliğinden de kaynaklanır. Fakat Lindo, Amerika’ya geldiğinde Çinli yüzü değişir. Farklı bir toplum ve ülke içinde, yeni yaşamına uyum sağlayabilmek için, Çinli yüzünü ve gerçek benliğini gizlemek zorunda kalır (Yu, 2005: 188)

Ayna imgesi, başlangıçta anne-kızı ayıran bir imgelem olarak karşımıza çıkmıştır ancak romanın sonunda onlara aralarındaki bağı hatırlatır ve yeniden birleşmelerini sağlar. Bu bağlamda ayna anne-kız arasında bir bağ yaratmakta, onlara bireysel değil ortak bir kimlik sunmaktadır (Adcock, 2007: 61). Waverly, annesinden ve onun temsil ettiği Çin kültüründen utanç duymasına rağmen nihayet aynadaki yansımasından annesine ne kadar benzediğini görür. Waverly, annesiyle aynı fiziksel özellikleri taşımasının yanından karakterlerinin de benzerliğini fark etmiştir: “Bir yolu izlerken bir başka yöne bakıyoruz. Bir taraftanız ama aynı zamanda öbür taraftan. Söylediğimiz şeyi kastediyoruz, ama niyetlerimiz farklı” (Tan, 1989: 264).

Kızların güçlü ve azametli annelerinden bağımsız olma savaşları acımasızcadır ve annelerle kızların yüzleşmeleri çoğu zaman hiddetli olur. June (Jing-Mei), anne Suyuan Woo’nun ısrarıyla katıldığı piyano resitalindeki kötü performansının ardından annesini hayal kırıklığına uğratarak onun beklentilerine karşı bir kendini savunma stratejisi geliştirir. Bu olaydan sonraki yıllarda ortalama notlar alarak, sınıf başkanı olmayarak, Stanford Üniversitesi’ne kabul edilmeyerek ve son olarak da kolejden ayrılarak her defasında annesinin umutlarını boşa çıkarır. Mütemediyen annesini hayal kırıklığına uğratan June, bu yolla kendi iradesini ve kimliğini ortaya çıkarmaya çalışır.

June, annesinin ölümünden sonra annesine başkaldırışının aslında yersiz olduğunu keşfeder. Bu anlamda yeni bir bilinçle olgunlaşan kız, annesini daha farklı bir gözle görmeye başlar. Suyuan, June’un otuzuncu yaş gününde çocukluğunda çalmak istemediği piyanoyu ona hediye etmek ister. June, onun bu isteğini “bir bağışlama belirtisi, ağır bir yükün kalkışı olarak” (Tan, 1989: 141) tanımlar. Kızının bir dahi olması isteyen anne, onun çaba göstermediği için başarısız olduğuna inanır. June, annesinin ölümünden sonra tekrar piyanonun tuşlarına dokunur ve çocukluğunda piyano resitalinde çaldığı Schumann’ın kitabından “o karanlık parça”yı açar (Tan, 1989: 142). Başlangıçta anımsadığından zor görünse de birkaç ölçü çaldıktan sonra kolaylıkla notaların kendisine döndüğünü ifade eder (Tan, 1989: 142). June, parçanın “Yalvaran Çocuk” ve “Tamamen Hoşnut” isimli iki kısımdan oluştuğunu keşfeder. Yıllar önce resitalde çalmayı denediği “Yalvaran Çocuk” parçası şarkının sadece yarısıdır. Daha sonra iki kısmı birlikte çalmaya başlayan June, aniden bunların “aynı şarkının iki yarısı olduğunu” (Tan, 1989 142) anlar. Bu

anlamda Tan'ın bir metafor olarak kullandığı Schumann müziği gibi anne-kız da birbirini tamamlayan iki parçadır (Shen 1995: 2014). June, annesinin kendisi için en iyisini istediğini fark etmiştir.

Annesini hayal kırıklığına uğrattığı için yetersiz olduğunu düşünen June'un kendisini keşfetmesi için annesini tanıması gerekir. Çin-Japon Savaşı sırasında Suyuan'ın Kuomintang'da memur olan ilk kocası onu güvenli bölge olarak düşündükleri Kweilin'e götürür. Suyuan'ın düşlerinde cennete benzettiği Kweilin, aslında savaş sığınağından başka bir şey değildir. Suyuan ve diğer memurların eşleri savaş boyunca acı içindeki insanların çığlıklarını akıllarından çıkarmak için "Talih Kuşu Kulübü"nü kurarlar. Talih Kuşu Kulübü kadınların kötü düşüncelerden kaçındıkları, ziyafet verdikleri, mahjong oyunu oynadıkları, hikayeler anlattıkları ve umutlarını yitirmedikleri bir yerdir. Ancak bir süre sonra Japonların yaklaştığı haberini alır ve iki bebeğini alarak şehri terk eder. Yolda savaşın getirdiği birçok zorlukla yüzleşen Suyuan'ın çocuklarını taşımaya gücü kalmamıştır. Bu nedenle bebekleri yol kenarına bırakmak zorunda kalır. June ise annesinin ölmeden önce birçok kez sonunu değiştirerek anlattığı bu hikaye için "Çin peri masalından farklı olduğunu hiçbir zaman düşünmedim" (Tan, 1989: 23) der. Burada anne-kız arasındaki çatışmanın nedeni yatar: ne anne ne de kız işitmek için dinlemezler, böylece her ikisi de seslerinin duyulmadığından şikayet eder. June'un annesinin karanlık geçmişi hakkında bilgisi olması ve onun anlattıklarına gösterdiği ilgisizlik, June'un bütünlükten yoksun oluşunu körükler (Foster, 1996: 20).

Suyuan Woo, San Francisco'ya göç ettikten sonra Çin'deki Talih Kuşu Kulübü'nün geleneklerini Amerika'ya taşır. Talih Kuşu Kulübü, kadınların Çin'de yaşadıkları trajedilere rağmen umutlarını canlı tutmalarına yardım olur. Örneğin Suyuan, Çin'deki savaşta ardında bıraktığı çocuklarını bulma ümidinden asla vazgeçmemiştir. Anneler, Talih Kuşu Kulübü'ne olan inançlarını kızlarına da aktarmak isterler. Ancak Amerika doğumlu kızlardan June, çocukluğunda bu kulübün kurulma amacını yanlış anlamıştır. Ona göre Talih Kuşu Kulübü, "ayıp bir Çin töresi, gizli Ku Klux Klan toplantıları ya da TV Kızılderililerinin savaşa hazırlık tam-tam dansları gibi bir şeydir" (Tan, 1989: 26). Bu tür bir yanlış anlama June'un Çin kültürü hakkında yetersiz bilgisini gösterir. Suyuan öldükten sonra kulüpte annesinin yerini alan June'un hem annesini hem de kendi kültürünü tanımadığını fark

eden anneler, onun kendi kızlarının bir yansıması olduğunu anlarlar: “Amerikan doğumlu kapalı kafalar için talih kuşu’nun bir sözcük olmadığını, var olmadığını görüyorlar. Kuşaktan kuşağa herhangi bir bağlayıcı umut olmaksızın torunlar yetiştirecek kız evlatlar görüyorlar” (Tan, 1989: 39).

June’un kız kardeşlerini görmek için çıktığı Çin yolculuğu, onun annesiyle arasındaki bağı ve etnik kimliğini keşfetmesini sağlar. Bu bağlamda yolculuk boyunca Çin ve Amerikan kültürü arasında çelişki yaşar ve Çinli olup olmadığıyla ilgili şüpheler duyar. Ancak annesinin anavatanına ulaşır ulaşmaz bir aitlik duygusunun kendisini sardığını görür (Yu, 2002): “Alnımdaki derinin seyirdiğini, kanımın yepyeni bir akış kazandığını, kemiklerimin eski bir ailesel acıyla sızladığını hissedebiliyorum. Ve annem haklıydı. Çinli oluyorum” (Tan, 1989: 265). Çin’e yolculuk, sadece June’un ölen annesinin kayıp kızlarını bulma dileğini gerçekleştirmez aynı zamanda June’un baskı altında tuttuğu Çinli tarafı Jing-Mei’yi de ortaya çıkarır:

Kızkardeşlerim gururla bakıyorlar bana. Bir kız kardeş ötekine “Meimei Jandale,” diyor. Küçük kız kardeşimiz büyümüş. Tekrar yüzlerine bakıyorum ve onlardan annemden hiçbir iz göremiyorum. Ama yine de tanış geliyorlar bana. Ve şimdi hangi tarafımın Çinli olduğunu da görüyorum. Öyle apaçık ki. Ailem bu. Kanımızda. Bütün o yıllardan sonra, sonunda ortaya çıkıyor (Tan, 1989: 286).

Mutfak Tanrısı isimli romanda, anne Winnie Louie ve kızı Pearl Louie’nin birbirlerinden sakladıkları sırlar aralarında mesafe yaratır ve ilişkilerini karakterize eder (Foster, 1996: 28). Annesinin evi terk etmesinin ardından babasının diğer eşleri tarafından sürekli aşağılanan Winnie, sessizliğe mahkum edilir. Akrobalarına göre Winnie’nin annesi ailenin itibarını zedelemiştir. Bu nedenle annesinin asiliğinin bedelini Winnie’ye ödetmeye çalışan aile, onu görücü usulüyle evlendirerek evden gönderir. Evliliğinin ardından Winnie, kocası Wen Fu’nun psikolojik ve fiziksel şiddetine maruz kalmış ve Çin’deki savaşın korkunç yüzüne tanıklık etmiştir. Wen Fu tarafından tecavüz edilen, dövülen, aşağılanan Winnie, vücudu ve aklı üzerindeki kontrolünü kaybetmiştir. Kadının sessiz bırakıldığı ataerkil Çin toplumunda söz hakkı olmayan Winnie, Wen Fu’nun cinsel ve sözlü istismarlarına direnememiştir. Ancak bir süre sonra Çin’de tanıştığı Jimmy ile Amerika’ya göç planı yapan Winnie, yolculuğunun öncesinde Wen Fu’nun tecavüzüne uğrar. Amerika’da Jimmy ile evlense de doğan kızı Pearl’ün babasının Wen Fu olduğunu bilir. Pearl ona eski

zorba kocasını hatırlatmaktadır. Winnie, Pearl'ün doğumuyla ilgili duyduğu utançtan ötürü geçmişini kızıyla paylaşamaz ve en yakın arkadaşı Helen ile birlikte kurguladıkları bir geçmişin arkasına sığınır (Gökçen, 2004: 15). Çin'deki geçmişi hakkındaki sırları kızıyla arasına engeller koyacaktır. Çinli bir ailenin kızı olan Pearl ise Amerikalı bir adamla evlidir ve iki kız çocuğu vardır. Okulda ve Çin Mahallesi dışında Amerikan kültürüne maruz kalan Pearl, evde Çin geleneklerine göre yetişir. Bu nedenle hayatının büyük bir döneminde kimlik bunalımı yaşamıştır (Düz, 2014: 28). Ayrıca Pearl uzun zamandır muzdarip olduğu MS hastalığını da annesinden gizlemektedir. Tüm bu nedenler yüzünden anne-kız arasında bir iletişim kopukluğu olur ve zaman geçtikçe Pearl hem Çinli mirasına hem de annesine yabancılaşmaya başlar:

Çoğunlukla bir masa ötede oturan annemi izliyorum ve kendimi, onun kendisi ne kadar yalnız hissettiğini düşünüyorsam o kadar yalnız hissediyorum. Aramızda bizi birbirimizden ayıran, yaşamın önemli yönlerini paylaşmamıza engel olan uzaklığı düşünüyorum. Nasıl oldu bu? (Tan, 1991: 30).

Pearl ve Winnie'nin arasındaki iletişim eksikliği Jimmy'nin cenazesinde açık bir şekilde meydana çıkar. Pearl, bir zamanlar "hoş, canlı, güçlü, şefkat dolu, kahkahasını esirgemeyen, işler yolunda gitmediğinde her zaman ne yapılması gerektiğini bilen" (Tan, 1991: 42) babasının tabutta yatan kişiye benzemediğini ifade eder. Bu sebeple yas tutmayı reddeden ve ağlamayan Pearl'ü babasına saygısızlık yapmakla suçlayan annesi, içindeki suçluluk ve şüphe duygusuyla Pearl'ün Wen Fu'nun bir parçası olduğuna ve onun genlerini taşıdığına inanarak kızına tokat atar:

Annem hala on dört yaşındaymışım gibi kaşlarını çattı. Gene de ağlamadın, hiç ağlamadın. Babanın, baban olmadığını söyledin. Ah! Bunu duymayı hiç istemiyordum. Sanki yalnızca bir anı değildi bu. Aynı yürek acısını duyumsuyordu. Onun için sana tokat attım. Elimde değildi. Sana nedenini söyleyemezdim (Tan, 1991: 369).

Winnie, kızıyla arasında bir köprü kurabilmek için geçmişinin gerçek öyküsünü anlatmaya ve ona sesini duyurmaya karar verir. Çin değerlerine ve kendisine yabancı olan kızına gerçek kimliğini açıklar. Böylece Winnie'nin hem kendi zihnindeki hem de kızıyla arasındaki dualite yerini bütünlüğe bırakır. Pearl, artık karşısında tuhaf Çinli bir kadın görmez; annesi acılara ve zorluklara karşı ayakta kalabilen ve umudunu her zaman canlı tutmayı başarmış bir kadındır.

Winnie'nin batıl inançları, yüksek beklentileri ve diğer tüm karakter özellikleri Pearl'e doğal gözükmeye başlar. Anne-kızın hikayesi, Pearl'ün hastalığını iyileştirmek üzere anavatanları Çin'e yolculuk kararı almaları ile sonuçlanır. Çin'e yolculuk, Pearl için sadece sadece fiziksel bir iyileşme sağlamayacaktır; aynı zamanda onu mental olarak da iyileştirecek ve kökleriyle barışarak kimlik karmaşasının üstesinden gelmesini de sağlayacaktır.

SONUÇ

Talih Kuşu ve Mutfak Tanrısı romanları birinci kuşak Çinli anneler ile onların ikinci kuşak Amerikalı kızlarının problemleri ilişkilerini derinlemesine inceler. Romanlardaki tüm annelerin hikayeleri Çin'de yer bulurken, kızların hikayeleri Amerika'da geçer. Çinli annelerin farklı isimleri ve özgün yaşam öyküleri vardır. Ancak doğuştan gizemli güçleri olan kararlı, azimli ve güçlü anneler benzer kişilik özelliklerini paylaşırlar. Aynı zamanda Çinli annelerin kızlarının saadetleriyle ilgili yine benzer endişeler taşırlar (Shen, 1995: 6). Anneler kızlarının üzerinde hakimiyet kurmaya çalıştıkça kızların onlardan uzaklaşma eğilimine sahip oldukları görülür. Ancak farklılıklara rağmen anneler ve kızların karşılıklı anlayış içerisinde ortak bir noktada buluştuklarına ve aralarındaki güçlü bağları keşfettiklerine tanık olunur. Bu anlamda *Talih Kuşu ve Mutfak Tanrısı* romanlarının çözülme ve uzlaşmaya varılarak mutlu bir sonla bitirildiği söylenebilir. Başlangıçta anneler ve kızların arasında bir nefret bağı olduğu düşünülse de ilerleyen bölümlerde aralarında bir sevgi bağının açığa çıktığına rastlanır. Bunlara ek olarak Tan, Çinli kimliğini her iki romanında da iyileştirici bir faktör olarak kullanır (Davis, 1994: 100). Karakterlerin sadece Amerikan kültürüne tutunarak ya da eski Çin geleneklerini reddederek olgunlaşabileceklerine ve iki dünya arasında denge kurmayı başaracaklarına inanmaz. Bu nedenle de karakterleri her iki kültürle uzlaştırma yolunu seçer. Amerikalı kızlar Çin kültürüne oldukça yabancı hissederler. Dolayısıyla Çin kültürünün temsilcileri olan annelerinin düşüncelerini esrarengiz ve anlaşılmaz olarak nitelerler. Ancak anneler ve kızlar arasındaki kültürel tecrübelerin hikaye

anlatma aracılığıyla paylaşımı, soyutlanmış monologları anlamlı diyaloglar haline getirir (Shen, 1995: 6).

Talih Kuşu ve *Mutfak Tanrısı* romanları, Çin ve Amerikan kültürü arasında kaldığı için kimlik bunalımı yaşayan ya da ataerkil düzen içerisinde baskılanan kadınların seslerini duyurma çabalarını okuyucuya yansıtır. Kimlik çatışması yaşayan bu kadınların kendilerini keşfetmeleri, kültürlerini, tarihlerini bilmeleri gerekir. Bu açıdan kadınların seslerini arayışı arketipsel bir yolculuğa dönüşür (Foster, 1995: 18). Çin'de erkek egemen toplumun metres, itaatkar, bağımlı rollerini yıkarak Amerika'ya gelen ve yeni dünya içerisinde yer bulmaya çalışan anneler kendilerini yeniden tanımlamayı başarmışlardır. Çinli köklerini görmezden gelerek Amerikan anaakım toplumuna asimile olan ve onların üzerinde hakimiyet kuran Amerikalı erkeklerle evlenerek benliklerini kaybeden kızlar ise annelerinin Çin'deki öz yaşamlarını ve Amerika'daki yolculukları hakkında bilgi edinmelerinin ardından seslerini bulma yolculuklarını tamamlarlar. Wendy Ho, Tan'ın sadece anaakım okuyucu kitlesinin değil aynı zamanda Asyalı Amerikalı kadın okuyucuların da dikkatlerini üzerine topladığını ifade etmiştir. Annelerin öyküleri sessiz ve güçsüz kadınların trajik tecrübeleri sonucunda güçlü ve mücadeleci kadınlara dönüşümlerini anlatır (Tanrısal, 2012: 245).

Romanlardaki Amerika doğumlu kızlar, annelerinin Çinli mirasına, onların bilgeliklerine ve güçlerine başlangıçta saygı göstermezler. Oysa ki Çinli kadınlar, annelerinin ve kendilerinin geçmişte çektikleri acılardan dersler çıkararak güçlü kalmayı başarmışlardır. Anneler, Amerika'daki başarı ve fırsat öykülerinin büyüüne kapılarak çocuklarına daha iyi bir yaşam sağlamak için Amerika'ya gelmişlerdir. Bunun yanında çocuklarının Çin değerlerini ve kimliğini unutmamaları için büyük çaba gösterirler. Ancak kızları ve kendileri arasındaki kültürel bölünmenin acısını hisseden anneler, kızlarının sadece Amerikan kültürünü sahiplenmelerinin yerine her iki kültürün gücünü ve avantajlarını kullanmalarını isterler. Annelere göre kızları Çin bilgeliği ve sırları yardımıyla Amerika'da başarılı bir yaşam elde edebileceklerdir.

Tan, Amerika'daki azınlıkların büyük bir kısmını oluşturan Çinlilerin etnik kimliklerini nedeniyle maruz kaldıkları ırkçı ve cinsiyetçi yaklaşımları *Talih Kuşu* ve *Mutfak Tanrısı* romanlarında okuyucuya aktarmayı amaçlar. Çinli Amerikalılar, Amerika'ya ilk ayak bastıklarında ağır koşullarda çalışmaya ve kötü şartlar altında

yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Tan'ın romanları 1950'li yıllarda geçer ancak o dönemin Çinli Amerikalı göçmen bireyleri de ırkçı söylemlerle mücadele ederler. Bu bağlamda annelerin hiyerarşik ve ataerkil Çin'deki trajik tecrübelerinin aksine kızların Amerika'daki yaşamları özgür görünmektedir. Ancak kızlar Amerika'daki ırkçılık ve cinsiyetçilikten kaynaklanan aşağılık kompleksine sahiptirler (Michael, 2006: 157). Örneğin Rose, bir azınlık mensubu olduğu için kayınvalidesi tarafından kabul edilmez. Yıllar boyunca Amerikalı eşini kendisinden üstün görür. Benzer olarak Waverly, Amerikalı nişanlısı Rich ile evlenmek istediğini annesine söylemeye çekinir çünkü bu iki birbirinden farklı kültürün uzlaşmasının mümkün olmadığını düşünür.

Çinli anneler bir taraftan anaakım Amerikan kültürüne eklenmenin yollarını ararken öte yandan yerel kültürlerini muhafaza etmeye çalışırlar. Anavatanlarına bağlılık onların kimliklerinin elzem bir parçasıdır ve Amerika'ya taşınmak kimliklerini ve evlerini kaybettikleri anlamına gelmektedir. Bu anlamda yabancı bir ülkede dışlanmışlık ve ötekilik duygusuna kapılan anneler kimliklerini bulabilmek için Amerika'da bir Çin yaratırlar. Yer ve kimlik arayışını vurgulayan Tan, annelerin geleneksel Çin giysileri giydikleri, Çin yemekleri pişirdikleri, Çin'le ilgili sohbetler ettikleri Talih Kuşu Kulübü'nde özgün yaşam kültürlerine olan aidiyetlerini bulma çabalarını yansıtır.

KAYNAKÇA

- Abrams, K. (2005). "Polygamy, Prostitution, And The Federalization Of Immigration Law". *Colum. L. rev.* Vol 105.
- Academy of Achievement. "Amy Tan Interview. "28 Haziran 1996.[www.achievement.org/autodoc/page/tan0-prp-009] Erişim Tarihi: (07.02.2019).
- Adcock, N. (2007). *Studying The Hyphen Mother-Daughter Relationships in Selected Works By Amy Tan*. Uclan. (Master Thesis).
- Akgül, S. ve Pazarbaşı, B. (2018). *Küresel Ağlar Odağında Kültür, Kimlik ve Mekan Tartışmaları*. İstanbul: Hipernik Yayınları.
- Aksoy, Z. (2012). "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Aktürk, Ş. (2006). "Etnik Kategori ve Milliyetçilik." *Doğubati Dergisi*, 38, 23-56.
- "Anglo Conformity", *Sociology*, <<https://sociology.iresearchnet.com/sociology-of-race/anglo-conformity/>>, Web. Erişim Tarihi (02.02.2019).
- Arnold, M. (2018). *Chop Suey and Sushi From Sea To Shining Sea: Chinese and Japanese In The United States*. The University of Arkansas Press: USA.
- Aşar, S. (2009). *İrk ve İrkçilik Üzerine Tartışmalar ve Yeni İrkçilik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bacova, V. (1998). "The Construction of National Identity -on Primordialism and Instrumentalism." *Human Affairs*, 8(1), 28-43.
- Bai, W. (2012). "A Portrait of Chinese Americans: From the Perspective of Assimilation". *Si Chuan University of Arts and Science Bachelor of Arts in English Education*.
- Bapakaye, P. (2014). *Waverly, A Replica of Lindo: An Analysis of Mirror Selves in Amy Tan's The Joy Luck Club*. *Academia*. http://www.academia.edu/766066/An_Analysis_of_Mirror_Selves_in_Amy_Tans_The_Joy_Luck_Club Erişim Tarihi (12.05.2019).
- Barın, T. (2016). "Farklılıkların Birarada Yaşamada Liberal Bir Yaklaşım: Çokkültürlülük Teorisi." *YBHD*, 2, 57-87.
- Barkan, E. R. (2013). *Immigrants in American history: Arrival, Adaptation, and Integration*. Vol. 1. ABC-CLIO.

- Barlık, M. M. (2018). *Joy Harjo Şiirinde Kültürel Nostalji*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Barus, A. 2017. *Reading and Interpreting Works of Amy Tan*. Enslow Publishing: New York.
- Başbay, A. ve Bektaş y. (2010). "Çokkültürlülük Bağlamında Öğretim Ortamı ve Öğretmen Yeterlikleri." *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(152), 30-43.
- Bayor, R. H. (2014). **Encountering Ellis Island: How European Immigrants Entered America**. *John Hopking University Press*, Print.
- Bayor, R. H. (Ed.). (2011). *Multicultural America: An Encyclopedia of the Newest Americans*, 4 volumes. ABC-CLIO.
- Beňová, V. (2016). *Chinese-American Authors And Their Depiction Of Immigrant Life In Us*. Západočeská Univerzita v Plzni Fakulta Filozofická.
- Bernasconi, R. (2006). *Irk Kavramını Kim İcat Etti?*. Web. Erişim (30.01.2019).
- Berner, H. (2003). *Home is Where the Heart is? Identity and Belonging in Asian American Literature*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ruhr- Universitat Bachum.
- Beşe, Ahmet. "1960 Amerikan Tiyatro Grupları ve Postmodern Sahne Dili", *Humanitas*, 1, Tekirdağ, 2013, 51-58.
- Bloom, H. (ed.) (2002). *Modern Interpretations Amy Tan's The Joy Luck Club*. Chelsea House Publishers: Philadelphia.
- Bostancı, N. (2003). "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik." *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 75, 5-33.
- Boz, E. (2010). *Çerkes Etnik Kimliğinin Yeniden İnşasında Akrabalık*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- California State University, Northridge. "The Impact of the Railroad: The Iron Horse and the Octopus." California State University, Northridge. Accessed May 16, 2017.<http://www.csun.edu/sg4002/417/readings>. Erişim Tarihi (05.01.2019)
- Cardon, L.(2012). *The "White Other" In American Intermarriage Stories, 1945-2008*. Palgrave Macmillan: New York.
- Chan, J. (2001). *Chinese American Masculinities: From Fu Manchu to Bruce Lee*, edited by Franklin Ng. New York and London: Routledge.

- Chang, I. (2014). *The Rape of Nanking: The forgotten Holocaust of World War II*. Basic Books.
- Chen, M. (2016). *The Sino-Japanese War and Youth Literature: Friends and Foes on the Battlefield*. Routledge.
- “China-Regulations of Family Relationships- Tradition-Persistence and Transition.” *Marriage and Family Encyclo*. <http://family.jrank.org/pages/255/China.html>. Erişim Tarihi (11.05.2019).
- “Chinese American in Literature”. (2005). Chinese American Heroes [Erişim: www.chinese-american-heroes.org.] Erişim Tarihi: 15 Şub 2019.
- “Chinese Immigration to USA”, *Golden Venture: A Documentary About The US Immigration Crisis*. <https://www.goldenventure.com/chinese> Erişim Tarihi. (18.09.2019)
- Cleland, J. (2012). “Breaking the Chinese Habit: Jade Snow Wong in First Person.” *Melus*. 37(1), 61-82.
- Couric, K. (1991). “Tan: The Kitchen God’s Wife.” *NBC Today Show*. 17 Haz 1991. Print. Erişim Tarihi: (06.03.2019).
- Çeliker, A.(2013). *Philosophical Questioning of Architecture With An Emphasis on Feng Shui*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eastern Mediterrenian University.
- Çoban, M. (2012). “Amerikan Ulusal Kimliğinde Wasp Unsuru: Dünü ve Bugünü”, *Türk Yurdu Dergisi*, 101(298).
- Darraj, S. M. (2007). *Amy Tan*. New York: Chelsea House.
- Davis, R. (1994). “Wisdon (Un)Heeded: Chinese Mothers and American Daughters In Amy Tan’s The Joy Luck Club”. *CIF*, 14(20), 89-100.
- Dearinger, R. (2016). *The Filth of Progress: Immigrants, Americans, and the Building of Canal and Railroads in The West*. University of California Press, S151.
- Dedekoca, E. (2017) “ABD-Çin İlişkilerinde Kriz Yönetimi”, *Ankasam Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Vol. 1(3), 142-163.
- Dong, L. (2009). *Reading Amy Tan*. California: Santa Barbara.

- Düz, B. (2014). *Female Quest For Identity Between Cultures In Amy Tan's The Kitchen God's Wife and The Bonesetter's Daughter*. Pamukkale Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Emeklier, B. (2012). "Fransa'nın Etnik Kimlik Sorunlarına Politik-Psikolojik Bir Yaklaşım." *Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*, 311-382.
- Emerick, R. (1999). *The Role of Mah Jong in Amy Tan's The Joy Luck Club in Amy Tan New Edition*. Ed. Harold Bloom. Infobase Publishing: New York, 53-61.
- Erkayhan, Ş. (2011). *1960 Sonrası Almanya'da Türk Sanatçılar: Göç ve Kültürel Kimlik*. Impressum.
- Fenton, S. (1999). *Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür*. Çev. Nihat Şad, Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Feyzioğlu, H. (2017). "Batı-Çin Savaşları ve Osmanlı Devleti". *Tad*, 36(62), 89-99,
- Foner, N. (2013). *One Out of Three: Immigrant New York in the 21st Century*. New York: Columbia University Press.
- Foster, B.M. (1995). *Voice, Mind, Self: Mother-Daughter Relationships in Amy Tan's The Joy Luck Club and The Kitchen God's Wife in Selected Works By Amy Tan* ed. Harold Bloom. Infobase Publishing: New York, 17-33.
- Gang, X. (2013). "Narrating Nationalism of The Other- An Analysis of Frank Chin's Counter Discourse in Gunge Din Highway" *English Language and Literature Studies*, 3(3),77-87.
- Gee, A. (2017). "Where The Past Begins: An Interview With Amy Tan." *Poets and Writers*.
- Gioia, D. (2007). "A Conversation With Amy Tan." *The American Interest*.
- Golchin, S. (2011). *The Process of Identity Formation in Amy Tan's The Joy Luck Club*. Akademien För Utbildning Och Ekonomi. (Master Thesis).
- Göçer, A. (2012). "Dil-Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine." *Türk Dili dergisi*, 729, 50-57.
- Gökşen, N. (2004). "The Sins of The Fathers Are The Secret of The Mothers: The Kitchen God's Wife and Journeying Towards Motherland Through Storytelling". *Ege İngiliz ve Amerikan İncelemeleri Dergisi*. 13-31.
- Greiner, A. R. (2015). "Jade Cages: Visiting Angel Island". *The Migrationist*.

- Gross, T. (2017). “**I am Full of Contradictions Novelist Amy Tan on Fate and Family**”. *NPR*.
- Güç, A. (2001). “Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (2), S43-65.
- Güneş, E. (2014). “Yeni Yüzyıldaki Çin-Amerika Rekabeti”. *Toplum ve Demokrasi Dergisi* 3.6 S175-188
- Hall, S. and Gay P. D. (1996). *Questions of Cultural Identity*. London: Sage.
- Hamilton, P. (2009). *Feng Shui, Astrology and The Five Elements: Traditional Chinese Belief in Amy Tan’s The Joy Luck Club Amy Tan New Edition*. Ed. Harold Bloom. Infobase Publishing: New York, S63-82.
- Hays, J. (2016). “History of Chinese American and Immigrants In The United States”. *Facts and Details*. September 2016. Web. 13 Aug 2018.
- He, J. (2016). “Through the Looking Glass: Female Identity Rediscovery in Chen Ran’s and Amy Tan’s Fictions”. *Intercultural Communication Studies*, 25(3), 306-319.
- Heung, M. (1993). “Daughter-Text or Mother-Text Matriliniage In Amy Tan The Joy Luck Club”. *Feminist Studies*, 19(3), 597-615.
- Hillstrom, K. And Hillstrom, L. C. eds. (2005). *The Industrial Revolution in America*. Abc-Clio, S162.
- Ho, W. (1999). *In Her Mother’s House: The Politics of Asian American Mother Daughter Writing*. Altamira Press: Walnut Creek and Oxford.
- Hsiao, P. L. (2000). “Food Imagery In Amy Tan’s The Joy Luck Club and The Kitchen God’s Wife”, *Feng Shui Journal of Humanities and Social Sciences*.
- Huang, G. (2006). *The Columbia Guide to Asian American Literature Since 1945*. New York: Columbia University Press.
- Huang, G. (2009). *The Greenwood Encyclopedia of Asian American Literature*. London: Greenwood.
- Huang, G. and Gove, M. (2015). “Confucianism and Chinese Families: Values and Practices in Education”, *International Journal of Humanities and Social Science*, 2(3), S10-14.

- Huntley, E.D. (2001). *Maxine Hong Kingston: A Critical Companion*. London: Greenwood Press.
- Iyaji, A. and Gomment T. (2011) "Culture and Development: An Exposition of The Interconnectivity." *Current Research Journal of Science*, 3(2), 50-53.
- Japanese American Citizens League (JACL). (2006) *The Journey From Gold Mountain: The Asian American Experience*.
- Kapanoğlu, S. (2006). *Çin’de Kadın İmgesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans) Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, M. (2006) “Asya Toplumlarında Ortak Bir Kültür Ögesi: On İki Hyavanlı Takvim”. *Second International Conference of The Asian Philosophical Association Korea*.
- Karaman, K.(2010). “Ritüellerin Toplumsal Etkileri”. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Kaya, B. (2012). *1990'larda Çinli Amerikalı Olmak: Gish Jen ve Frank Chin'in Romanlarındaki Kimlik Arayışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir, 2012.
- Kaya, E.(2015). "Erken Cumhuriyet Döneminde Ulus İnşa Sürecinde Irk ve Irkçılık." *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2(3), 21-64.
- Kaynar, M. ve Ak, G. (2015). "19. Yüzyılda Çokkültürlü İmparatorluktan Ulus-Devlete Geçişte Sürgün ve Göç: Malakanlar Örneği." *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(2), 1-22.
- Kennedy, R. C. (2001). *Justice For The Chinese*. The New York Times. Print.
- Kevra, S. K. (2015). “From Raw To Cooked: Amy Tan’s “Fish Cheeks Through a Levi-Straussian Lens”. *Asian American Literature: Discourses and Pedagogies*, V6, S27-32.
- Koehn, P. And Yin, X. (2015). *The Expanding Roles of Chinese Americans in US-China Relations: Transnational Networks and Trans-Pacific Interactions: Transnational Networks and Trans-Pacific Interactions*. Routledge.
- Kurashige, L. And Yang, A. (2015). *Major Problems In Asian American History*. Cengage Learning.

- Lee, E. (2015). *Angel Island Immigration Station 20th Century: Pre-1945, Asian American History*, DOI: 10.1093/acrefore/9780199329175.013.3. Web. Erişim Tarihi (25.12.2018).
- Limpar, I. (2011). *Re-Naturalizing The Tamed Garden: Nature's Power In Amy Tan's The Joy Luck Club*, *E-Journal of American Studies In Hungary*, 7(1).
- Ling, A. (1983). "Asian American Literature, An Introduction to the Writing and Their Social Context". *Rev. by Elaine Kim. Melus*, S89-92.
- Ling, H. (1998). "Surviving On the Gold Mountain: A History of Chinese American Women and Their Lives". *Suny Press*, Print.
- Liu, H. (2003). "Chinese Exclusion Laws and the U.S-China Relationship", *Pomona. Journal of Interdisciplinary Studies*, S151-156.
- Liyan, Q. (2014). "The Nightmarish and Fantastic China in *The Woman Warrior*." *Canadian Review of Comparative Literature*, 313-322.
- Lizhi, S. (2015). "Differences Between Chinese and American Family Values in *Pushing Hands*". *Cross-Cultural Communication*, 11 (5), S50-53.
- Macunovich, D. J. (2000). "The Baby Boomers". *Barnard College, Columbia University*.
- Mark L. (1988). "An Historical Analysis of Alien Land Law: Washington Territory & (and) State 1853-1889". *U. Puget Sound L.* S197.
- Matibag, E. (2001). "Asian American Art and Literature." Encyclopedia of American Studies", edited by Simon Bronner. *World Languages and Cultures*, 189-198.
- Mendoza, A. (2002). *The Ink of Diverse (Part I)*. QLRS.
- Meyers, K. and Rangno E. (2010). *Contemporary American Literature, 1945-Present*. Usa: Bang.
- Michael, M. (2006). *New Visions of Community in Contemporary American Fiction*. University of Iowa Press: USA.
- Michael, M.C. *Choosing Hope and Remarking Kinship: Amy Tan's The Joy Luck Club in Amy Tan New Edition*. Ed. Harold Bloom. Infobase Publishing: New York, 139-169.
- Middleton, D. (2009). *Mother Tongue Theologies*. Pickwick Publications: Eugene.

- Myrna, O. (1999) "Daisy Tan; Mother of The Joy Luck Club Author." *Los Angeles Times*.
- Nagel, J. (2001). *The Contemporary American Short-Story Cycle: The Ethnic Resonance of Genre*. Louisiana State University Press: USA.
- Neary, L. (2017). *Amy Tan Revisits The Roots Of Her Writing Career In "Where The Past Begins"*, NPR Books.
- Nguyen, V. T. (2000). The Remasculization of Chinese America: Race, Violence and the Novel, *American Literary History*, 12(1), S130-157.
- Nişancı, Ş. ve Işık, C. (2015). "Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni." *Kaü İİBF Dergisi*, 6(9), 195-224.
- Nordyke, E. C. and Richard L. (1989). "Chinese in Hawai'i": A *Historical and Demographic Perspective*. Vol. 23, S199.
- Orr, T. (2010). *Amy Tan: Extraordinaire*. ABDO: Publishing Company: USA.
- Özdemir Y., Şimşek U. ve Aktaş E. (2006). "Postmodernite ve Etnisite." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 325-336.
- Özdil, M. (2017). "Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme." *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 383-400.
- Özensel, E. (2012). "Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü." *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55-69.
- Özensel, E. (2013). "Doğu Toplumlarında ve Türkiye’de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük Mü? Yoksa Yeni Bir Model Mi?" *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 1-17.
- Park, M. (2012). "Asian American Masculinity Eclipsed: A Legal and Historical Perspective of Emasculation Through US Immigration Practices". *HeinOnline*.
- Patell, C. (2014). *Emergent U.S Literatures: From Multiculturalism to Cosmopolitanism in The Late 20th Century*. New York and London: New York University Press.
- Piatti-Farnell, L. (2011). *Food and Culture in Contemporary American Fiction*. Routledge: New York.

- Polster, K. "Major Themes and Influences of the Poems at Angel Island", [Erişim: www.english.illinois.edu/maps/poets/a_f/angel/polster.htm] Erişim Tarihi: (10.05.2019).
- Qin, B. (2008). *Earning Attainment of Chinese American: A Multilevel Analysis*. LFB Scholarly Publishing LLC.
- Quick, P. **The Importance of Placement: Feng Shui and The Joy Luck Club**. Academia.https://www.academia.edu/24025891/The_Importance_of_Placement_Feng_Shui_and_The_Joy_Luck_Club Erişim Tarihi (12.05.2019).
- Rastogi, R. (2018). "No Such Thing As A Positive Stereotype: Consequences of The Model Minority Myth". *Psychology In Action*.
- Rayron, A. (1991). "Making Waves: An Anthology of Writings by and about Asian American Woman." *Rev. of Asian United Women of California. Exploration in Sight and Sounds*.
- Reyhan, C. (2012). "Toplumsal Yapının Ulusöncesi Ölçeklere Ayrışması: Bölünmüş Toplum Tipi Örnekleri." *Akademik Bakış*, 5(10), 51-69.
- Rıstola, H. (2013). " *Like Most Americans"? Family Relations and the Chinese American Male in David Wong Louie? Pangs of Love* (Master's thesis).
- "Rosa Park Biography-Academy of Achievement." *Academy of Achievement*. 26 Şub 2010. [<http://www.achievement.org/autodoc/page/par0bio-1>] Erişim Tarihi: (08.02.2019).
- Rosinsky, N. M. (2007). *Amy Tan: Author and The Story Teller*. Minneapolis and Minnesota: Compass Point Books.
- Rosbach S. (2001). *Feng Shui İle İç Mekan Dekorasyonu*. Dharma Yayınları: İstanbul.
- Say, Ö. (2017). "Çokkültürlülük Kavramı ve Anlamın Çokluğu." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Karabük Üniversitesi*, 7(1),30-39.
- Seto, G. (2013). "The Chinese Must Go: The Workingmen's Party and the California Constitution of 1879". *California Supreme Court Historical Society*, S1-36.
- Shen, G. (1995). *Born of a Stranger: Mother-Daughter Relationships and Storytelling in Amy Tan's The Joy Luck Club Club in Amy Tan New Edition*. Ed. Harold Bloom. Infobase Publishing: New York, 3-15.

- Shen, G. (2009). *Born of A Stranger: Mother- Daughter Relationships and Storytelling*, Amy Tan New Edition ed. Harold Bloom. New York: Infobase Publishing, S3-15.
- Shinn, C. A. (2012). "Between Walls: So Much Depends on Chinese Immigrant Poetry in Defining the Modernist Age". *American Modernist Poetry and the Chinese Encounter*. Palgrave Macmillan, New York, 19-47.
- Silkü, A. (2005). *Çokkültürcülük ve Çağdaş Asyalı Amerikan Şiiri*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Smith, A. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*. Çev. S. Bayramoğlu H. Kendir. Ankara: Dost Kitapevi.
- Smith, L. E. and Rieder J. (1996). *Changing Representations of Minorities, East and West*. College of Languages, Linguistics and Literature University of Hawai'i and East-West Center: USA.
- Snodgrass, M. E. (2004). *Amy Tan A Literary Companion*. Jefferson, North Carolina and London: Mcfarland and Company.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Song, J. (2010). *Shaping and Reshaping Chinese American Identity: New York's Chinese During the Depression and World War II*. Lexington Books, 2010.
- Stollberg, W. (2001). *From Anglo Conformity and The Melting Pot to Cultural Pluralism, Dynamic Pluralism, and The Multicultural Society: The Position of The American Population in These Concepts*, Term Paper.
- Şahin, B. (2007). *Feng Shui Paradigması Olarak Mekansal Deneyim*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şan, M. (2005). "Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetleri Üstüne Bir Deneme.", *Milel ve Nihal Dergisi*, 3(1-2), 69-117.
- Şan, M. K. and Haşlak, İ. (2012) "Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 29-53.
- Tamura, E. (1997). *China: Understanding Its Past*. Curriculum Research and Development Group and University of Hawai'i Press: USA.

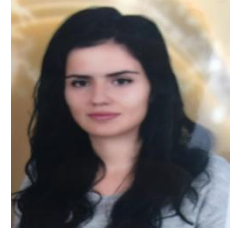
- Tan, A. (1991). *Mutfak Tanrısı*. (Çev. İ. Kantemir). İstanbul: Can Yayınları. (Eserin orijinali 1991’de yayımlanmıştır).
- Tan, A. (1994). *Talih Kuşu*. (Çev. M.H. Doğan). İstanbul: Can Yayınları. (Eserin orijinali 1989’da yayımlanmıştır).
- Tan, A.(2003). *The Opposite of Fate: Memories of A Writing Life*. New York: Putnam.
- Tangapiwut, N. (2012). “Women’s Fate and Faith As Told In Amy Tan’s *The Joy Luck Club*”. *Journal of Humanities Regular*, 15(1), 35-49.
- Tanrısal, M. (2012). *Gizem Dolu Yaşamlar: Çinli Amerikalı Edebiyatı ve Amy Tan*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Tanrıtanır, B. C. (2010). “The Woman Warrior’da Yemek Kültürü ve Kadın.” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (7), 15-19.
- Tanrıtanır, B. C. (2010). “The Woman Warrior’da Yemek Kültürü ve Kadın”. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 2010, 15-20.
- Tanrıtanır, B. ve Tütak, B. (2015). " Amy Tan'in *Talih Kuşu* Romanında Kadın Eksenin Görülen Kültürel Çatışmalar." *The Journal of Academic Social Science Studies*, 36, 9-18.
- Tanrıtanır, B.C. and Caniş F. (2014). “Mother-Daughter Bonds (Motherhood) In Amy Tan’s Novels *The Kitchen God’s Wife* And *The Joy Luck Club* And In Dorothy Allison’s Novels *Bastard Out Of Carolina* And *Cavedweller*”. *Tarih Okulu Dergisi*, 18, 235-245.
- Taylor, C. and Gutmann, A. (1994). *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Tekin, B. (2017). “Mutfakta Edebiyat: Laura Esquivel’in Acı Çikolata Adlı Eserinde Yemek Kültürü ve Duyguların Etkileşimi/Culinary Literature: Interplay Between Food Culture And Emotions In Laura Esquivel’s *Like Water For Chocolate*”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)/Selçuk University Journal of Faculty of Letters*.
- Thompson, S. (2006). “Amy Tan: Reaching A Universal Audience.” *Luminarium*.
- Tuncel, G. ve Bakan S. (2012). "Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi." *Birey ve Toplum dergisi*, 2(3), 51-65.

- Tunç, A. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'de Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme". *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tural, S. (1988). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Türker, N. (2007) "Çin'deki Düşünce Akımlarına Genel Bakış". *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Ty, E. R. (2004). *The Politics of The Visible In Asian North American Narratives*. University of Toronto Press: Canada.
- Uysal, A. (2006). "Sanatçının Kimlik Arayışı". *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19).
- Ünlütürk, Ö. (2015). "İrk" Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Adli Antropolojide Kullanımı". *Antropoloji Dergisi*, (29), 93-116.
- Vatandaş, C. (2015). "Çokkültürlü Yapıda Ulusal/Etnik Kimlikler (Kanada Örneği)". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2).
- Victoria, N. A. (2007). "A+ does not mean all Asians: The Model Minority myth and Implications for Higher Education". *The Vermont Connection*, 28(1): 10.
- Wallace, K. (2017). "Forgotten Los Angeles History: Chinese Massacre of 1871". *Los Angeles Public Library*. May 19.Web.
- Webster, R. (2002). *Feng Shui Başarı ve Mutluluk İçin*. Alfa Yayınları: İstanbul.
- Wenxian, Z. (2018). *China Through American Eyes: Early Depictions Of The Chinese People And Culture In The Us Print Media*. World Scientific.
- Wong, J. (2008). *Democracy's Promise: Immigrants and American Civic Institutions*. University of Michigan Press.
- Wong, L. K. (2006). *Good Fortune My Journey to Gold Mountain*. USA: Peachtree Publishers, S21.
- Woo, E. (1989). "Striking Cultural Sparks." *Los Angeles Times*. Erişim Tarihi: (14.02.2019).
- World War II Homefront Era: 1940s Momentous Change For Chinese American. *Picture This: California Perspective on American History*. <http://picturethis.museumca.org> Erişim Tarihi (12.12.2018).
- Wortman, R. T. (1965). "Denver's Anti-Chinese Riot, 1880". *Colorado Magazine*. 42.1 (1965): 275-91.

- Xiangliu, C. (2018). "Differences Between Chinese and Western Ethics Based on *The Joy Luck Club Topics In Education*", *Culture and Social Development*, 1(1), S54-56.
- Xiao, L. (2003). "Chinese American Literature: Progress and Dilemma." *China Through A Lens*. [Erişim: www.china.org.cn/english/NM-e/53419.htm] Erişim Tarihi: (08.04.2019).
- Xu, B. (2002). *Memory and The Ethnic Self: Reading Amy Tan's The Joy Luck Club*. *Amy Tan's The Joy Luck Club ed.* Harold Bloom. Chelsea House Publishers: Philadelphia.
- Xu, W. (2012). *Historical Dictionary of Asian American Literature and Theater*. London: Scarecrow Press.
- Yang, J. and Peng. (2013). "On Conflicts and Integration of American and Chinese Culture in The Joy Luck Club From Perspective of Intercultural Communication", *International Conference on Education and Management Science*.
- Yeşilmen, H. (2017). "Değişim ve özüm Sürecinde Mahallelerde Kimliğin İnşası." *Artuklu Akademi Dergisi*, 4(1), 43-76.
- Yıldız, E. ve Ak, M. (2002). *Doğu Karadeniz'de Kültürel Kimlik*. İstanbul: atı Kitapları.
- Yin, X. H. (2006). *Chinese American Literature Since the 1850s*. Urbana: University of Illionis Press.
- Yu, L. (2002). "Relocating Maternal Subjectivity: Storytelling and Mother-Daughter Voices in Amy Tan's *The Joy Luck Club*". *Third Space A Journal of Feminist Theory and Culture*, 1(2).
- Yu, L. (2005). *Mother She Wrote: Matrilinial Narratives In Contemporary Women's Writing*. Peter Lang Publishing Inc: New York.
- Yun, L. (2008). *The Coolie Speaks: Chinese Indentured Laborers and African Slaves in Cuba*. Temple University Press, S85.
- Yung, J and Lee, E. (2015). "Angel Island Immigration Station", *Oxford Research Encyclopedia of American History*.
- Yung, J. Chang, G. and Lai, H. M.eds. (2006). *Chinese American Voices: From the Gold Rush to the Present*. Berkeley: Univ of California Press, Print.

- Yuzhi, C. A Study of Racial Discrimination against Chinese Immigrants in America.
- Yüceşahin, M. (2017). “Uluslararası Göç, Kimlik ve Mekansal Kümelenme-Ayrışma”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Göç Özel Sayısı), 1303-1315.
- Zhang, M. (2014). “An Analysis of the Disillusioned American Dream in Gish Jen’s Typical American.” *Theory and Practice in Language Studies*, 4(7), 1452-1457.
- Zhao, J. (2013) “Confucius As A Critical Educator: Towards Educational Thoughts of Confucius”. *Front. Educ. China*, 8(1), S9-27.
- Zhao, X. and Park, E. eds. (2013). *Asian Americans: An Encyclopedia of Social, Cultural, Economic, and Political History*. ABC-CLIO, 2013.
- Zhou, M. (2012) *Asians in America: The Paradox of "The Model Minority" and "The Perpetual Foreigner"*. 43rd Annual Sorokin Lecture. Delivered February 9, at the University of Saskatchewan, Saskatoon, Saskatchewan, Canada. Lecture.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :GÖRÜRÜM, GAMZE
Uyruğu :T.C
Doğum Tarihi ve Yeri :12/05/1991 VAN
Telefon :
Faks :.....
E-mail :gamzegorurum_91@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	.....	.....
Lisans	Ege Üniversitesi	2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014	Van	öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

..29.05.../2019

“AMY TAN’İN TALİH KUŞU VE MUTFAK TANRISI ROMANLARINDA KÜLTÜREL UZLAŞI”

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 99 sayfalık kısmına ilişkin, 29.05.2019 tarihinde şahsım tarafından TurnitIn intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 1 (Yüzde bir) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

29/05./2019
Gamze GÖRÜRÜM

Adı Soyadı : Gamze GÖRÜRÜM
Öğrenci No : 159201203
Anabilim Dalı : İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Programı : İngiliz Dili ve Edebiyatı
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Ü. Metin BARLIK

..29.05.../2019

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR

..29.05.../2019

Doç Dr. Bekir KOCLAR
Enstitü Müdürü